

POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI

MEMTOR

Leto XII. 1921/22 Štev. 9.-12.

VSEBINA:

	Stran
Dr. Fr. Detela: † Prof. dr. Josip Marinko. (Konec)	129
Okorn Janez: Balada o carjeviču Ivanu	132
Fr. Omerza: Ajshilova Orestija; Agamemnon	133
Dr. Fr. Trdan: Kartograf Blaž Kocen	143
Iv. Dolenc: Na obisku pri očetu srbske stenografije	145
Dr. I. Samsa: Moderno svetovno naziranje in krščanstvo	147
Fr. Pengov: Kragulj	150
Dr. Fr. Trdan: Ob stoletnici Napoleonove smrti	153
Okorn Janez: Pesem človeka, ki je iskal zlato	155
Fr. Omerza: Homerjeva Iliada	156
Okorn Janez: Otroška balada	165
Dr. Fr. Jaklič: Dve posebnosti svetopisemskega pesništva	165
Miran Jarc: Dve pokrajini	168
M. P.: Naš Bog	168
Fr. Omerza: Nasredin, turški Pavliha	169
† I. Jeretina: Kam?	171
Dr. P. Angelik Tominec: Zakaj se sodobna inteligenca odtujače veri	171
Okorn Janez: Baladi	174
Dr. Fr. Trdan: Iz zgodovine tobaka	175
Drobiž	178—192

V zalogi so še vsi letniki, in sicer popolni II.—IV. po 2·50 Din, V. po 3 Din, VII.—IX. in XI. po 4 Din; nepopolni I. (manjka št. 3.) po 2 Din, VI. (manjka št. 1.) po 3 Din, X. (manjka št. 1.—8.) po 1 Din. Cene veljajo brez poštnine.

Izdali smo skupaj štiri številke, da pričnemo lahko prihodnji letnik s šolskim letom. Naj nam to cenjeni naročniki oprostite!

»Mentor« izhaja v zavodu sv. Stanislava v št. Vidu nad Ljubljano in stane za dijake 10 Din, za druge naročnike v Jugoslaviji 20 Din na leto, za Italijo 10 lir, za Ameriko 1 Dol. — Urejujeta Fr. Omerza in dr. J. Samsa.

† PROF. DR. JOSIP MARINKO.

DR. FR. DÉTELA.

(Konec.)

19. marca l. 1880. je Marinko promoviral v Gradcu za doktorja bogoslovja. Od 16. aprila 1880 do 28. aprila 1881 je bil kaplan v Cerkljah na Gorenjskem, potem pa do 30. sept. 1883 kaplan pri Sv. Petru v Ljubljani. Kakor drugod je bil Marinko tudi tukaj popolnoma zadovoljen, še bolj pa ljudje ž njim.

Izpraznilo pa se je tistega leta mesto veroučitelja na gimnaziji v Novem mestu. Na knezoškofovo željo se je oglasil dr. Marinko k izpitu za verouk na srednjih šolah z nemškim in slovenskim učnim jezikom. 22. junija 1883 ga je izpraševalna komisija potrdila in z odlokom ministrstva z dne 15. sept. 1883, št. 17190 je bil imenovan za pravega učitelja in tri leta pozneje glasom odloka dežel. šolskega sveta z dne 10. okt. 1886, št. 2009 potrjen kot profesor na gimnaziji v Novem mestu.

V Novem mestu je nastopil dr. Marinko precej odločno. Propovedi so bile takrat po naših srednjih šolah nemške in so se dijakom čitale. Večina poslušalcev jih ni razumela in posebno hudo je bilo, če je veroučitelj potem še zahteval, naj mu dijak vsebino propovedi pisano predloži. Dr. Marinko, ki je uvidel nerazumnost tega starega izročila, ki je bil vaje storiti, kar se mu je zdelo pravo, brez ozirov na posledice, ki je tudi nerad pisal, govoril pa izborna nemško in slovensko, je začel na svojo odgovornost prvi na naših srednjih šolah slovensko oznanjevati na prižnici božjo besedo. Viš. oblastvu se s tem ni prikupil; a razlogi za njegovo ravnanje so bili

tako tehtni in očitni, da je nova metoda obveljala.

Seveda se je takrat tudi v Novem mestu po uradih, trgovinah, gostilnah in na promenadah še zelo nemškutarilo in zlasti lepšemu spolu se je zdela nemščina dokaj višje izobrazbe. Polagoma je odpadel lošč in redki pravi Nemci so se zavzeli nad čudno izpremembo in profesor Nikodem Donnemiller, poštena tirolska duša in nečak P. Greuterja, je Marinku rahlo očital: »Wie kannst du schagen, dasch nicht schlovenischiert wird! Wie ich nach Rudolfschwert gekommen bin, war hier alles deutsch, jetscht ischt allesch schlovenisch.«

S svojim nastopom si je pridobil Marinko takoj velik ugled. Dijaki so ga spoštovali in ljubili, učitelja širokega obzorja, učenega in izobraženega, ki je tako jasno in tako živahno razlagal, ki je bil nepristransko pravičen, strog proti zanikrnosti, prizanesljiv slabostim, h kateremu so se tako zaupno zatekali, če so potrebovali dobrega sveta ali pomoči. Le kadar je zadel učitelj ob hudobno voljo, mu je zavrela nagla kri in le takšnemu mladeniču ni bil po godu, ki imponira le sam sebi, ki smatra svojo dolžnost za krivico, popolno svobodo za svojo pravico in vsako dobroto za dolžno dajatev, ki pripisuje vse dobro sam sebi, vso svojo nesrečo pa rodbini in šoli in človeški družbi.

Ker je bil Marinko kot nekdanji izbrani dijak v vseh šolskih predmetih doma, je imel v učiteljskem zboru važno besedo

in tudi meščanstvo je čislalo novega profesorja.

O škofu Slomšku se pripoveduje, da je večkrat stopil v preprosto kmetsko hišo, sedel za mizo, se razgovarjal in jedel z domačini in vendar je čutil vsak, koga ima pred seboj; zakaj bil je velik in duhovit mož, škof od vrha do tal, in ni se mu bilo treba zavijati v neprozorno meglo, da ne bi trpel njegov ugled. Dr. Marinko se je znal vesti v vsaki družbi, zanimivo je znal pripovedovati, vljudno pa tudi druge poslušati; vsakdo je moral spoznati, da govori z možem, ki mnogo ve in je mnogo izkusil, ki je vedno pripravljen potegniti se za svoja načela, sicer pa odkrit in dobrodušen, ki ne skriva svojega mnenja, a ga tudi nikomur ne vsiljuje. Vsakemu je povedal, če je bilo treba, resnico, a od vsakega jo tudi prenašal in prenesel; zato je imel precej nasprotnikov, a sovražil ni njeega nihče in on nikogar. V zunanosti ni bil ne gizdal in ne kveder, kar je večkrat ista ničemurnost.

Proti koncu l. 1884. so se ustanovile v Novem mestu Dolenjske Novice, ki so se hitro razširile po Dolenjskem in kmetu in obrtniku na gospodarskem in prosvetnem polju mnogo koristile. Dr. Marinko je bil soustanovnik in je prevzel l. 1885. tudi uredništvo in urejeval list do avgusta 1893; sotrudnik mu je ostal še naprej. Nebroj člankov je spisal za te Novice, mnogo dopisov tudi za Slovenca; podpisaval pa se navadno ni.

Za »Zbornik sv. Cirila in Metoda«, ki ga je izdal l. 1886. sedanjí novomeški kanonik A. Žlogar, je spisal Marinko članek »Sv. Ciril in Metod, vzornika slovenskim dijakom«, kjer proslavlja in priporoča značajnost v ljubezni do domovine. Istega leta je ustanovil v Novem mestu podružnico družbi sv. Cirila in Metoda, postal njen pokrovitelj in jo dolgo let tudi vodil.

Ustanovil pa je l. 1886. tudi Katoliško družbo rokodelskih pomočnikov za Novo mesto. Pomen in namen družbe je razložil v govoru dne 8. dec. 1886, ki je natisnjen v Slovincu z dne 23. dec. 1886, kakor tudi v »Govoru, ki ga je imel velečast. g. prof.

dr. J. Marinko o priliki blagoslovljenja nove hiše ljubljanske Katoliške družbe rokodelskih pomočnikov dne 28. avg. 1887 v Uršulinski cerkvi,« ki je izšel v Slovincu in se tudi posebej natisnil. Te družbe naj bi družile mojstre in pomočnike in vajence in učile vsakega svojih dolžnosti, nudile naj bi jim izobrazbe in poštenega razvedrila in postale trden jez proti brezverskemu in brezdomovinskemu anarhizmu.

Koliko težav je moral premagati Marinko, preden je dozidal Rokodelski dom, koliko truda in samozatajevanja ga je stalo uspešno vodstvo, kako je nevednost in hudobna volja ovirala njegovo delo, to se bere v Dolenjskih Novicah l. 1909.; kako malo pa se žanje hvaležnosti na tem polju, to ve samo, kdor je izkusil. Gosti temni lasje so osiveli Marinku, volja mu ni kionila.

Leta 1894. je ustanovil Marinko dijaško kuhinjo, ki mu je prizadela zopet mnogo novega dela. Pisaril je na vse strani za podpore, hodil od župnije do župnije, pridigal povsod in v nemal ljudi za dobra dela usmiljenja. Kakor za Rokodelski dom tako so mu pomagale tudi za dijaško kuhinjo Dolenjske Novice, pomagalo mu je obširno znanje po vsej Sloveniji, ognjevitost, pristrčna beseda in družabna olika. Kolikrat se je v stiski zatekel k odvetniku dr. Slancu in dr. Slanc mu je izdatno pomagal s svetom in z denarjem in prijateljsko sta občevala moža popolnoma nasprotnih nazorov, ker sta imela oba zadosti široko obzorje in zadosti družabne olike. Kdo drug je toliko storil za dolenjsko dijaštvo kot Marinko, ki ga je zvesto podpirala neutrudna sestra Katarina! Koliko dijakov je moralo poprej za tuje mize sedati, dokler niso dobili po delu in trudu dr. Marinka takorekoč svojega hrama! Natančne podatke o delovanju dijaške kuhinje podaje omenjeni letnik Dolenjskih Novic. Vse svoje velike dušne in telesne sile je porabil Marinko svojemu bližnjemu v korist, in če bi ne bil tak korenjak, zdavnaj bi bil omagal. Ob koncu šolskih let se mu je pač poznalo, kako je izmučen; počitnice pa so ga zopet poživile

in okrepile. Gostoljubno je sprejemal na Komaniji znance in prijatelje; če je bilo treba, je pa tudi pomagal na Dobrovi v izpovednici, na prižnici, pred oltarjem.

Popotoval je pa še vedno rad. Hrvaška mu je bila dobro znana, zlasti ker je imel v Sisku sorodnike. Leta 1892. pa si je ogledal Bosno, kjer mu je živel v Sarajevu sošolec, vrhbosanski kanonik dr. Jeglič. V VI. letniku »Doma in Sveta« (1893) opisuje svojo pot »Iz Novega mesta v Bosno«, kako se je vozil ob Uni, ob Vrbasu proti jugu, obiskal trapiste v Mariji Zvezdi, kakšna je Banjaluka, Varcarevo, kako slikovito leži znamenito mesto Jajce, kako žive jezuiti v Travniku. V potopis, ki ga krasí nekaj fotografskih posnetkov in ena podoba, ki jo je slikal Jos. Germ, so vpletene zgodovinske črtice in zanimivi podatki o narodnih, kulturnih in socialnih razmerah.

V naslednjem VII. letniku »Doma in Sveta« beremo Marinkov spis »Črtice z avstrijskega juga«, ki je nadaljevanje prejšnjega in opisuje Sarajevo, Konjico, Mostar, Metkovič, Split, Solin, Trogir, Šibenik, Zader. V podobah nam kaže tudi ta spis bosanske noše in razne pokrajine. Škoda, da ni popisal Marinko še, kako je popotoval po Italiji, v Rim in Neapelj!

V izvestju novomeške gimnazije za leto 1894/95 je objavil razpravo »Božji grob pri Grmu poleg Novega mesta«, kjer opisuje znamenit spomenik iz 17. stoletja, ki ga je postavil baron Volk Ferdinand Mordax in z odpustki obdaril papež Klemen X. dne 27. septembra 1675.

V XI. letniku »Doma in Sveta« kakor tudi v »Drobtinicah« l. 1898. opisuje Marinko življenje in delovanje svojega sošolca dr. A. B. Jegliča, ki je bil tistega leta poklican na knezoškofijsko stolico v Ljubljani. Dne 27. julija istega leta je praznoval knezoškof dr. Jeglič s svojimi duhovskimi tovariši na Dobrovi 25letnico mašništva in Marinko je imel slavnostni govor o trojni nalogi katoliškega duhovnika. In 15 let pozneje, ob 40 letnici mašništva presvetlega knezoškofa in njegovih tovarišev, ki se je

praznovala 16. julija 1913 zopet na Dobrovi, je imel zopet Marinko krasen govor: »Marija in katoliški duhovnik«. Oba govora sta natisnjena v XXX. letniku »Duhovnega Pastirja«.

»Dom in Svet« pa prinaša v XIII. letniku (1900) Marinkove »Izprehode po Slavoniji«, ki nam živo slikajo proščanje v Banovcih, novo mašo v Lipljanih in razmere v Osijeku.

Medtem je bil Marinko z ministrskim odlokom z dne 15. julija 1899, št. 19.123, v VIII. činovni razred povišan in z dekretom kn. šk. ordinariata z dne 15. septembra 1903, št. 3870, je dobil naslov duhovnega svetnika. Da bi bil lahko dobil od svojega dobrega prijatelja mnogo sijajnejši in nič manj zasluženi naslov, ako bi bil želel, je gotovo, a za naslove mu ni bilo in slavohlepja ni poznal.

Tako je delal naprej, ni prizanašal ne dušnim ne telesnim svojim močem, dokler ni opešal. Nakopal si je bil protin, prestal nevarno vročinsko bolezen in razbolelo se mu je grlo, da je moral za dalje časa prekiniti pouk.

Leta 1907. je popotoval v sveto deželo, videl Jeruzalem in Damask in se okrepčan vrnil v domovino. V začetku l. 1909. je še pozdravil k 25letnici »Dolenjske Novice«; konec šolskega leta pa je stopil v stalni pokoj in 28. oktobra 1909 se je poslovil od Novega mesta.

Preselil se je v Presko, kjer je bil hišo svojega brata nekoliko prezidal. Odtod je obiskaval tovariše in prijatelje; tu je sprejemal ljube goste; tu bi bil lahko počival po dolgih letih truda in trpljenja in kmetoval in vrtnaril po mili volji; toda Marinko je bil izmed tistih narav, ki se izpočijejo šele v grobu. Spomini dušnega pastirstva iz mladih let mu niso šli iz glave in komaj se je začutil zadosti krepkega, je prevzel l. 1911. upraviteljstvo župnije v Mavčičah na Sorškem polju. Zdaj je bil zopet v svojem življu in lahko je bil zadovoljen, ko je videl, kako čislajo župljani učeneža in prijaznega upravitelja in izborneža pridigarja. Verouk v ljudski šoli mu je delal vendar

preglavice. Tem šolarjem, ki se jim zdi nenaravno, da bi se doma tudi učili, in ki v šoli moško priznavajo Sokratovo modrost, da vedo, da nič ne vedo, se z največjo učenostjo ne pride do živega.

Nad šest let, med njimi tri težka vojna leta, je Marinko zvesto upravljal svojo župnijo. Stara bolezen protin ga je večkrat napadla in posluš mu je polagoma pešal. Zlasti zima je bila zanj od leta do leta hujša. Konec septembra 1917 je bil telesno tako oslabil, da je odložil upraviteljstvo in se vrnil zopet v Presko. Zdaj so prišle šc vojne nadloge, pomanjkanje, draginja, žalosten pogled, kako propada poštenje. Dobil je dovoljenje, da sme, ko mu opesajo moči, doma maševati. Napravil si je v stranski sobi oltarček in opravljal, če je količkaj mogel, presveto daritev. Sicer je slonel v naslonjaču in bral nabožne knjige. Razveselil se je vsakega obiska svojih prijateljev in v božjo voljo vdan je genljivo maloveren poslušal njih tolažbe. Požrtvalno mu je stregla do smrti zvesta sestra

Katarina. 23. julija 1921 je zatisnil trudne oči in 25. julija je izročil njegovo truplo materi zemlji sošolec, knezoškof Jeglič, ob številni asistenci duhovnih tovarišev, med njimi drugega sošolca, stolnega župnika Erkerja, kanonika Stroja, dekana Mraka, domačega župnika Brenceta in profesorjev iz bližnjega Št. Vida. Spremila ga je na zadnjem potu šolska mladina, Katol. društvo rokodelskih pomočnikov iz Ljubljane z zastavo in takisto Izobraževalno društvo iz Preske, gimn. ravnatelj Fajdiga iz Kranja in upokojeni gimn. ravnatelj Detela iz Novega mesta, mnogo njegovih učencev in mnogo njegovih župljanov. Še več bi jih bilo prišlo, ako bi bili ob pravem času zvedeli o smrti. Ob odprtem grobu se je poslovil od zvestega prijatelja prijatelj Detela in žalostinke so mu zapeli pevci obeh društev. Vstajenja čaka na pokopališču v Preski, pod cerkvijo, kjer je kot beneficiat vršil trojno nalogo katoliškega duhovnika, daritev, posvečevanje, pouk.

BALADA O CARJEVIČU IVANU.

OKORN JANEZ.

Sredi čistega polja, širokih njiv, s pšenico hranivko ljudi posutih, leži grad kot utrujena ptica, ki je dospela izpod sinjih daljin. Kot nedolžna deca so beli visoki zidovi, kot ogenj gori zlato po strehah stolpov. Ni to grad bojarja, pravoslavni menihov ruskih samostan je to.

Črnogrivi konj dirja proti samostanu. Ogenj siplje izpod kopit, z belo peno je pregrnil svilo svoje črne dlake. Silen je konj, a silnejši je junak, ki sedi na njem. Ivan je, belega carja ruske široke zemlje očeta sin.

In dospe Ivan v samostan in nasujejo konju pšenice in se trikrat priklonijo pred Ivanom, silnega očeta mogočnim sinom, in vprašajo ga po carjevem zdravju in po srčni želji.

In z glasom, kot bi zvonili zvonovi Moskve, svetega stostolpnega mesta, odgovarja beli carjevič:

»Ponoči se mi je sanjalo, da je iz mojih prs vzrasla roža, vsa rdeča kot kri. In videl jo je oče moj carski, silni vojvoda, in jo je odtrgal. Povejte, pobožni pravoslavni menihi, modri starci, kaj pomeni prikazen v sanjah, da vem, česa naj se po pameti čuвам ali za čim naj hlepim v junáštvu!«

In mislijo starci in mislijo. In reče najstarejši: »Slava ti, junak mladi! Z mečem, žejnim krvi, boš šel nad pagane in veliko kraljestvo bo padlo k tvojim nogam. In ljubil te bo tvoj oče, silni in mrki.«

In reče carjeviču drugi: »Dobro ti bo, nada zemlje našel! V daljni deželi, za morjem devetim, za molčečimi gorami boš našel nevesto, lepo po licu mladostnem, slavno po rodu bojarskem. Roža bo tebi in strašnemu carju.«

In reče tretji starec, ki je videl svojih mladostnih vrstnikov vnuke in teh vnuke,

z brado kot sneg, opiraje se na palico silno, hrastovo: »Carjevič, nič ni dobrega. Silni Bog, ki vlada usodo, naj te obvaruje!«

In obdaruje carjevič menihe, s srebrom zvonkim in dirja v Moskvo, mater ruskih knezov.

. . .

Silni car Ivan Vasiljevič, dika zemlje ruske, žezlo med trsti, po pravici ti je dala zgodovina ime Veliki, po pravici pa tudi Grozni! Ubil si svojega sina, podporo prestola, in mu s kovano palico predrl široke prsi in vzrasla je iz njih vroča roža krvi!

AJSHILOVA ORESTIJA: AGAMEMNON. FR. OMERZA.

(Dalje.)

Agamemnon.

V hiši.

Ojoj, udarec strašen, smrtno sem zadet!

Zbor.

Molčite! Kdo kriči, da smrtno ranjen je?

Agamemnon.

1345 O joj, še enkrat joj, zdaj v drugo je zadet!

Zbor: 1. mož.⁸⁸

Storila je zločin, to kráľjev bil je glas.
Svetujte zdaj moške, kaj varno se vam zdi.

2. mož.

Povedati vam hočem svoje mnenje jaz:
pošljimo sla takoj, da skliče ljudstvo sèm!

3. mož.

1350 A jaz sem misli te: zgrabimo brž za meč
in kar vderimo v hišo, kaj je vendar s tem.

4. mož.

Jaz menim tudi isto in se strinjam v tem,
da naj se kaj stori. Ne smemo čakati.

5. mož.

1355 Samó poglej, če hočeš! To je tak uvod,
kot skušal kdo postati v mestu bi tiran.

6. mož.

Mi čakamo seve, a njim je delo mar.
Ne misli, da stoje roké navzkriž držeč.

7. mož.

Ne vem, kaj rečem naj in kaj svetujem vam.
Kdor hoče kaj storiti, dá naj i nasvet.

⁸⁸ Wilamowitz deli ta del drugače, ker šteje po njegovem zbor 15 mož.

8. m o ž.

- 1360 Jaz sam sem iste misli. Prazne marnje so,
da kdo z besedo bi obudil mrtveca.

9. m o ž.

Da rešimo življenje, naj priznamo mar,
da ta je naš vladar, ki skruni hišo to?

10. m o ž.

- Nikakor, ni mogoče; rajši prej umrem.
1365 Milejša je usoda kot pa suženjstvo.

11. m o ž.

Zastokal res je kralj, al je pa to dokaz,
ki jasno priča nam, da je res mrtev mož?

12. m o ž.

Prepričajmo se prej, potem jezimo se,
ker »slutiti« in »znati«, to sta dve reči.

Zbor.

- 1370 Pozdravljam misel tvojo! Vse me sili v to,
da prej natanko zvem, kako je s kraljem zdaj.

Ko hočejo vdreti v hišo, se odpro vrata,⁵⁴ ki vodijo v kopalno sobo.
V kopeli leži mrtvo truplo Agamemnovu, zavito v rjuho. Zraven nje
mrtva Kasandra.

Klitajmestra.

Stopi iz sobe pred zbor, ki se umakne nazaj. V roki drži sekiro. Čelo
ji je oškropljeno s krvjo.

- Primerno času prej sem rekla marsikaj,
kar zdaj nasprotno pravim, toda sram me ni.
Če zlo pripraviti zločincu hoče kdo,
1375 ki, meniš, ljubi te, kako visoko pač
naj splete zanko mu, da skočil čez ne bo?
Že dolgo sem v skrbeh na boj ta mislila,
a zmájala sem slavno, daši pozno le.
Zdaj žrtev tu leži, kjer kij jo je zadel.
1380 Storila sem tako, ne bom tajila nič.
V odejo dolgo sem pogube strašne kras
zavila ga, da bil kot riba je ujet,
da mogel ni uiti, ne braniti se.
Zamahnila sem dvakrat, dvakrat je zavpil.
1385 Sesedli so se udje. Ko ležal je na tleh,
še tretjo je prejel, da Zevsu skažem čast,⁵⁵
ki mrtvecev vladar v kraljestvu je temè.
Tak zgrudil se tedaj in koj izdihnil je.
Ko vdrl pa močan se curek je krvi,
1390 me kaplja je zadela rdeče rose te.
Srcé se vzradosti kot če rosi nebó
na žitno pólje dež, se popki razcvetó.
Sedaj sem srečna vsa. O cenjeni možje,
radujte se z menoj, jaz vriskam v rádoti.

⁵⁴ Pri starem gledališču se je namreč pokazala notranjost sobe na ta način, da so pripeljali sobo na posebnih strojih na pozorišče.

⁵⁵ Kakor je veljal pri daritvah tretji dar nebeškemu Zevsu, tako pravi tukaj Klitajmestra zaničljivo, da je darovala tretji udar podzemskemu Zevsu, Plutonu.

- 1395 Ko bi dostojen bil ob krsti pitni dar,
to zdaj bi bilo prav ne énkrate, stokrat prav.
Namešal vrč prokletstva on je v hiši ti,
napolnil kelih zla, a sam ga je izpil.

Voditelj zbora.

- O jezik tvoj, predrzni! Čudno se mi zdi,
1400 da báhaš se takó ob krsti moževi.

Pozdravljam misel tvojo. Vse me sili v to,
da prej natanko zvem, kako je s kraljem zdaj. (Agam, 1370—1371.)

Klitajmestra.

Norčujte se z menè, češ, glej jo, kák noril
Povem, kar veste vsi, in ne bojim se nič.

- 1405 Če hvališ me al grajaš ti, mi nič ni mar.
Agamemnon tu leži, poglej ga, moj soprog,
a zdaj ne diha več. Storila sem to jaz,
umetno delo res pravičnih tehle rok.

Zbor.

- 1410 Kakšno zelišče zlo,
žena, zavžila si?
Kakšen si pila strup?
Rastel je v dnu morjá.
Blazen podí te duh.
Mar ti ni ljudstva nič,
dasi proklinja te?
Dom ti na tujem bo,
vsak meščan te sovraži.

Klitajmestra.

- Obsodbo slišim zdaj. Pregonstvo čaka me,
sovraži me meščan in ljudstvo kolne me.
Takrāt pa ugovarjal nisi temu nič,
1415 ko z isto srčnostjo, kot ovco bi imel,
ki v neštevilnih čedah hlev mu jih redi,
zaklal je lastno dete, dragi moj zaklad,
da silo bi ustavil trakijskih vetrov.
Ni bila li dolžnost, da njega si pregnal,
1420 da plača grd umor? Za to, kar jaz storim,
pa oster si sodnik? Poslušaj, kaj povem!
Groziš, a tudi jaz pripravljena sem, znaj!
Premačaj me, potem pa vladaj nad menoj!
Če pa drugače list obrne morda bog,
1425 sicer bolj pozno, a spoznal boš, kaj je prav.

Zbor.

- Drzna si, žena, ti,
govor prevzeten tvoj!
Kóliko čutiš slast
v tem, da preливаš kri,
kaže krvavi znak,
sveti na čelu se.
Kazni ušla ne boš;
zgine prijateljstvo,
1430 plač boš pláčala s plačem.

Klitajmestra.

- Poslušaj, kaj prisegam svéto zdaj ti jaz!
Pravica maščevalna mrtve deklice
in kazen s krivdo vred, ki pile so to kri,
so priče, da ne bo prestopil praga strah,
1435 doklér ognjišče moje čuva Agistos
ter zvest ostane mi in dober kot poprej.
Saj ščit je to močan, da nič se bati ni,
a Hrisove je hčerke lizal v Troadi.
1440 In tu počiva sužnja in čarovnica,
njegova ljubica preroškega duha,
ki kot družica zvesta šla je z njim na krov.
Počenjala sta to — a joj, za drag le kup.
Tako leži on tu, a ona kot labud
1445 zapela še je zadnji svoj žalobni spev
in zdaj pri njem leži, ljubimka kraljeva.
Pripeljal jo je sèm, da zveča mi radóst.

Zbor.

- O ko bi prišla smrt
urnih korakov mi!
Krátko naj bo trpljenje!
1450 V bolestih hudih naj, ne hira mnogo let!
Večni prinese naj sen!
Saj varuh moj najboljši zmagan tu leži,
ki radi ženske zla je toliko užil
in zdaj zadala tudi ženska mu je smrt.

- 1455 Gorje ti, o Hélena blazna, gorjel
Ti sama si tisoč, več tisoč ljudi
poslala v pogubo pri Troji.
Ovénčala zdaj
glávo v večen si si spomin
s krvjó prelito. Večno sled ostane njen.
- 1460 Od nekđaj vladal v hiši ti je star prepír,
ki zidal je soprogu bedo in pogin.

Midva sva gospoda v hiši.
Kar storiva, to je prav. (Agam. 168.)

Klitajmestra.

- Usodne si smrti ne kliči nikar,
ker to te teži!
Na Héleno jeze ne zvrčaj svoje,
1465 da kriva je smrti, poslala v pogin
več tisočev sama danajskih je mož,
storila gorje neizrecno.

Zbor.

- Duh, ki divjáš takó
v hišah nesrečnih dveh
bednih Tántala vnukov,
1470 ki moč si ženski dal, pogum, srčnost možá —
bol mi razjeda srcé!
Poglej, kako stoji na mrtvem truplu zdaj
in kot sovražen krokar poje spev strašán!
V akordih, čuj, ubranih zmage glas donil!

- 1475 Gorje ti, o Hélena blazna, gorjel
Ti sama si tisoč, več tisoč ljudi
poslala v pogubo pri Troji.
Ovénčala zdaj
glávo v večen si si spomin
s krvjó prelito. Večno sled ostane njen.

- 1480 Od nekdanj vladal v hiši ti je star prepír,
ki zidal je soprogu bedo in pogin.

Klitajmestra.

- To pravo je mnenje, kar rekel si zdaj,
ko kličeš duhá,
ki zrénil se v hiši je dobro le-ti.
Srcé koprni mu po krvi samó.
1485 Zaccélila rana se stara še ni,
ko znova gnojé se uljesa.

Zbor.

- V hiši ti duh je vladar,
duh velemočni, neznosen srd.
Grozna misel! Gorjé, gorjé!
Nikdar sit ni nesreče.
1490 Ojoj, ojoj! To hotel vse,
to stóril vse je močni Zevs.
Se li brez tebe, Zevs, na zemlji kaj zgodi?
Bog izvršil je tudi to.

- Gorje, gorje! O predragi moj kralj
kakó nad teboj
srcé naj ljubeče mi joka?
1495 Tu v pájkovo mrežo zapréden ležiš,
ubila te roka brezbožna.
Strášen pogled, gorje!
Pádel sramotno si.
Izdajski te zadela je
1500 róka z dvorezno sekíro. Ah!

Klitajmestra.

- Ti praviš, da tole storila sem jaz.
Ne misli nikar,
da jaz Agamemnona žena sem mar!
Postavo njegove le žene prevzel
1505 je duh maščevalni prastari, grozán.
Da plača Atréjev peklenski obed,
je téga zadel.
In padel je mož za otroke.

Zbor.

- Kdo mi izpričal bo to,
1510 češ da ga nisi ubila ti?
Dedni duh maščevalni je
v tem samó te podpiral.
V potokih teče rodna kri
in črni z njo drevi umor.
1515 In kamor pride on, bo nova tekla kri.
Kazen, deca, za vaš obed.

- Gorje, gorje! O predragi moj kralj,
kakó nad teboj
srcé naj ljubeče mi joka?
1520 Tu v pájkovo mrežo zapréden ležiš,
ubila te róka brezbožna.
Strášen pogled, gorje!
Pádel sramotno si.
Izdajski te zadela je
róka z dvorezno sekíro. Ah!

Klitajmestra.

- 1525 Ni v hišo zanesel nesreče morda
zvijačno on sam?
Umóril si cvetko je lastne krvi,
ki lijejo sólze mi vedno za njo.
Pravično ravnál je? Pravično trpí.⁵⁶
- 1530 Zatorej naj v Hadu ne toži nad tem,
ker smrtni je meč
mu plačal le to, kar je stóril.

Zbor.

- V zadregi sem veliki, um opešal je.
Kam li naj se obrnem?
- 1535 Brez svéta tu stojim, ko gíne hiša ta.
Vihar bo zadivjal in hišo to razdjal —
bojim se — dež krvav. Poglej, saj že kapljá!⁵⁷
Za nov zločin usoda meč pravice spet
na brusu novem brusi, bliža se gorje.
- 1540 O zemlja, zemlja, da vzela si me,
še preden sem videl, da v krsti leži,
da kralj je v kopeli srebrni.
Bo kdo ga pokópal, kdo jokal za njim?
- 1545 Boš mogla li ti, ki ubila si ga,
da sólze tekó ti na grobu možá,
da duši sočutje brezčutno morda
izkažeš za dela velika?
Kdo naj na grobu božanskem móžu poje,
da v sólzah se topí srcé,
- 1550 da duša hkratu joka, tone žalosti?

Klitajmestra.

- Kaj tébe to briga, kaj tebi je mar,
kaj jaz naj storim?
Ubila sem jaz in pokopljem ga jaz,
jokála za njim pa ne bo služinčad.
- 1555 A hčerke je Ifigenéje dolžnost,
da rádostno gre
očetu naproti, ko v kraj ga gorjá
prepelje brodnik,⁵⁸
ga strastno objame, poljubi.

Zbor.

- 1560 Zasmeh sledi zasmehu, vedno rogaš se.
To je sódití téžko.
Za glávo dal boš glavo. Tepeš? Tépen boš.
Kot Zevs ostane bog, ostane zákon ta,
da kakor si sejal, tako boš tudi žel.
- 1565 Kdo dete naj prokletstva vrže ven čez prag?
Nereča se je zrasla z rodóm hiše te.

⁵⁶ Ako je prej pravično ravnal, zdaj po pravici trpi.

⁵⁷ Tekst ima ψανά; δὲ λήγει, t. j. saj ponehuje kapljati, torej je že dež tu. Wilamowitz bere δηλοῖ namesto λήγει t. j. saj ga napovedujejo že kaplje. To se mi zdi bolj umevno.

⁵⁸ Haron v spodnjem svetu.

- O zemlja, zemlja, da vzela si me,
 še preden sem videl, da v krsti leži,
 da v kópeli kralj je srebrni.
- 1570 Bo kdo ga pokópal, kdo jokal za njim?
 Boš mogla li ti, ki ubila si ga,
 da sólze tekó ti na grobu možá,
 da duši sočutje brezčutno mordá
 izkažeš za dela velika?
- 1575 Kdo naj na grobu božanskem móžu poje,
 da v sólzah se topi srcé,
 da duša hkratu joka, tone žalosti?

Klitajmestra.

- Kar zdaj si govóril, povedal si prav.
 Jaz čem se tedaj
- 1580 pobotati z duhom, ki v hiši divja
 Atréjevih sínov. Naj zdaj bo dovolj,
 četudi me krivda velika teži.
 V prihodnje odide iz hiše naj te,
 drugod uničuje za rodom naj rod!
- 1585 Naj majhen le del
 bogastva imam, zadovoljna sem s tem,
 če neha le krov
 hlepeti po krvi sorodni.

Ajgistos.

Pride kot kralj s spremstvom.

- Vesela luč, prišel je maščevalni dan.
- 1590 Sedaj verjamem res, da božje zre oko
 na grehe zemlje naše in kaznuje zlo,
 ko gledam z rádstjo pred sabo tu moža,
 da v mreži zdaj leži, ki pékel jo je stkal.
 Očetov on zločin poplačal je z glavó.
- 1595 Naj jasno vse povem! V deželi vladal ti
 njegov je oče Atrevs. Ker pa oče moj
 Tiéstes, brat njegov, mu krone ni priznal,
 iz mesta ga in hiše Atrevs je pregnal.
 Ko prišel spet nazaj ponižno je proseč
- 1600 na dom Tiestes bedni, to obljubil je,
 da močil on ne bo očetnih tal s krvjo.
 Kot sprave znak brezbožni oče tega tu
 povabil je Tiesta kot prijatelj zvest,
 naj pride in obhaja praznik z njim vesel,
- 1605 na mizo pa otrok mu lastnih dal meso.
 Odrezal pa je prste rókam in nogám
 in skrill jih, da jih nihče gostov ni spoznal.
 Nič hudega sluteč je jedel oče moj,
 za rod pa, kakor vidiš, jedel je gorje.
- 1610 A ko spoznal je, groza, kaj je storil brat,
 zavzdihnil, padel znak, izbljuval strašno jed
 in zlo želel usodo hiši Pelopa,
 prevrnil hkratu mizo ter zaklel je prav,
 da ves tako pogine Pléjstenov naj rod.
- 1615 Glej, to je vzrok, da tukaj mrtev ta leži.
 In da je padel on, sem čisto prav ravnal.
 Saj bil sem še v povojih tretji mu otrok,
 ko me pregnal z očetom bednim je od tod.

- 1620 Odrasel pa s pravico prišel sem nazaj.
Dosegel sem možá, čeprav sem daleč bil,
Ker predel sem krog njega zvite zanke jaz.
Celo umreti zdaj bi hotel rádostno,
ko v mrežo se pravice tale je ujel.

Voditelj zbora.

- 1625 Ajgistos, ne norčuj se poleg zlobe šel!
Če praviš, da možá umoril si nalašč
in strašni ta zločin edini sklenil ti,
ti pravim, da pri sodbi zdrav ne boš ušel,
ko ljudstvo te s prokletstvom kamenjalo bo.

Ajgistos.

- 1630 Tak ti mi govoriš, ki zadnji si veslač?
Ni ladje li gospod, kdor s krova vodi brod?
Seveda, star si že, težkó se naučiš
modrosti v letih teh, kot pravi star izrek,
Če trmo pa zapreš in jesti ji ne daš,
1635 boš videl, kakšna čuda dela ta zdravnik,
učitelj zgled za vse. Še starčku se odpre.
Okó ti zre sicer, ne vidiš pa tega?
Ne brcaj proti ostnu, kajti bol rodi.

Voditelj zbora.

- 1640 Ti, baba, čakal si, da pride iz boja kralj,
njegovo vez zakonsko skrunil si domá
in vojskovodju ti iztuhtal to si smrt?

Ajgistos.

- Še jokal boš za to, kar zdaj si spet dejal.
Uprav nasproten jezik kot Orfej imaš.
On s petjem namreč vse z radóstjo je navdal,
1645 a ti razburjaš vse z neumnim lajanjem.
Krotkejši boš postal, ko v ječo te zaprem.

Voditelj zbora.

- Kako? Argejcev kralj boš, misliš, ti kedaj,
ki temule sicer iztuhtal ti si smrt,
da storil to bi sam, pa manjkal je pogum?

Ajgistos.

- 1650 To modro je biló, da žena vara ga,
ker jaz sem bil sumljiv, sovražnik star njegov.
Z bogastvom torej tem si vzamem krono jaz
kot vaš prihodnji kralj. Kdor slušal me ne bo,
bom vajeti napel konjičku drznemu,
1655 ki oves zdaj ga zbada. V temnem hlevu bo
postal pri hrani pičli krótek in volján.

Voditelj zbora.

- Zakaj tegá moža, boječá mevža ti,
umoril nisi sam? Ubila ga je ta,
oskrunila nam dom, bogove zemlje te.

- 1660 Ne gleda li Orésta kje še solnca luč,
da sreča ga ugodna sèm pripelje spet,
nad vama pa maščuje kri prelito to?

Ajgistos.

Kaj govóriš, kaj počenjaš! Čakaj, kmalu vídel boš.
Hajdi, dragi mi vojaki! Bliža se krvavi boj.

Voditelj zbora.

- 1665 Hajdi, vsak naj meč zagrabi, vsak pripravljen za naskok!

Ajgistos.

Stopi pred četo.

Tudi jaz za meč zgrabim, strah me ni umreti koj.

Voditelj zbora.

Rad umrješ, praviš. Dobro. Sreča naj odloči boj!

Klitajmestra.

Stopi med nje.

- Drugega, soproj predragi, delaj mi nikar gorja!
Saj je žetev že obilna, polne žitnice so zla.
1670 Žalosti dovolj je bridke, ne prelivaj več krvi!
Pójdite, častiti starčki, vrne vsak se naj domov,
preden kaj stori al čuti. Dosti, kar je že biló.
Ko bi muk zdaj bilo konec, srečno bi biló srcé.
Kajti težko nas udaril duh nesrečni je z rokó.
1675 To povem vam jaz kot ženska, kdor me hoče slušati.

Ajgistos.

Naj li njih predrzni jezik sme psovati me tako?
Naj obsuje me s sramoto in izkuša naj boga
ter norčuje se z vladarja, ko neumno blebeta?

Voditelj zbora.

Prav Argejec strahopetcu nikdar se ne bo sladkal.

Ajgistos.

- 1680 Prišla bo kedaj še ura, ko boš čutil mojo pest.

Voditelj zbora.

Nikdar, ako bog Oresta sèm pripeljal bo nazaj.

Ajgistos.

Znano je, da kdor pregnan je, kruh sladák mu je le up.

Voditelj zbora.

Dokler smeš, naprej se másti, dasi vse k propasti gre!

Ajgistos.

Vedi, plačal boš mi drago, da neumno zdaj čvekaš.

Voditelj zbora.

1685 Kot petelin pri kokoši báhaš se. Srcé pogum!

Klitajmestra.

K Ajgistu.

Pusti, pusti, kaj te briga! Naj le laja pes zaman!
Midva sva gospoda v hiši. Kar storiva, to je prav.

Odideta v hišo.

Konec I. dela.

KARTOGRAF BLAŽ KOCEN.

DR. FR. TRDAN.

S skromno slovesnostjo so dne 7. avgusta l. 1921 na Ponikvi ob juž. žel. odkrili spominsko ploščo možu, ki si je z neumornim delom pridobil sloveče ime v znanstvu in ga zato pozna ves učeni svet. Učeča se mladina ima sicer slednji dan pred seboj sad njegove izredne pridnosti, vendar se mnogi niti ne zavedajo, da je bil kartograf Blaž Kocen pristni sin slovenske matere. Ob stoletnici njegovega rojstva in petdesetletnici njegove smrti nas priganja čut hvaležnosti do rojaka učenjaka, da si nekoliko bliže ogledamo njegovo življenje in delovanje.

Blaž Kocen¹ se je rodil dne 24. januarja l. 1821. pod preprosto vaško streho v Hotunjah v župniji Ponikve na Spodnjem Štajerskem. V Ljubljani se je vršil istega leta sestanek treh evropskih vladarjev, ki so v duhu »svete zaveze« zagotavljali, da hočejo svojim narodom vladati po načelih krščanske vere, ljubezni in pravice ter tako zbrisati sledove, ki jih je vtisnila evropskemu življenju in mišljenju Napoleonova doba. Mladi Blažek je rasel še v živih spominih na takratne velike dogodke. Od starejših je gotovo večkrat slišal pripovedovati o vojnih grozotah in vojni službi rojakov v tujih deželah. Zato si je lahko misliti, »da se je zbudilo že takrat v mladem srcu zanimanje za tuje dežele

in s tem za vso znanost, ki nas uči o tujih deželah, za zemljepisje².

Ker je domači gospod župnik, ki je mladino zasebno poučeval, spoznal nadarjenost Blaževu, je napel vse sile, da bi spravil dečka v šolo v Celje. Starši so se končno vdali; ker pa so bili ubožni, niso mogli izdatno podpirati svojega sina. Za Kocena se je začelo ono borno življenje revnega dijaka, katero opazujemo dan na dan; navezan je bil na svojo pridnost in na usmiljena srca. Vendar je kljub pomanjkanju in trpljenju srečno dovršil ljudsko šolo in šest gimnazijskih razredov. Zadnja dva razreda sta obsegala takozvane »filozofske študije«. Ker teh v Celju takrat še ni bilo, je odšel Kocen peš v Gradec, odkoder se je po dveh letih tudi peš povrnil.

Po končanih gimnazijskih naukih se je posvetil duhovskemu stanu. L. 1840 je v Celovcu stopil v semenišče, ki je bilo skupno za krško in lavantinsko škofijo. Razen bogoslovja je že takrat najraje prebiral fizikalne in geografske knjige. Dne 1. avgusta 1845. je bil v št. Andražu posvečen v mašnika.

Izprva je pet let deloval v duhovskem pastirstvu, Kot kaplan je služboval v št. Rupertu nad Laškim, v Šoštanju in Rogatcu. Viharne dneve leta 1848 je preživel sredi ljudstva, po svobodi koprnečega. S trezno in premišljeno besedo je na raz-

¹ Nemški se je nalašč pisal »Kozenn«, da bi njegovo ime prav izgovarjali in naglašali.

² Nova Doba, III (1921), št. 106.

grete in po revoluciji koprneče duhove večkrat pomirjevalno vplival.

Kljub politični reakciji, ki je sledila ponesrečenim marčnim dnevom, so takratni prosvetni voditelji vendar začeli posvečati več pozornosti šolstvu. Pomnožili so zlasti število srednjih šol in preosnovali zastareli učni načrt. Ker je izprva primanjkovalo strokovno naobraženih učiteljev, je učna uprava povabila mlade in nadarjene duhovnike, da bi pomagali sodelovati pri vzgojno-prosvetnem delu. Med tistimi, ki so se odzvali vladnemu povabilu, je bil naš Kocen. V jeseni l. 1850. je postal na gimnaziji v Celju namestni učitelj in tu dve leti poučeval prirodopis, fiziko in matematiko. »Njegovi učenci«, poroča Simon Rutar¹, »pripovedujejo, da je hodil po šoli k nekemu mojstru strugat; bržkone je Kocen izdeloval kak telurij ali planetarij, ker se je bil že tedaj oklenil zemljepisne vede.«

V šolskem letu 1852/53 nahajamo Kocena na Dunaju v fizikalnem zavodu. Pripravljaj se je na profesorski izpit, ki ga je prebil dne 9. oktobra 1853 z odliko. Kot redni profesor je nato poučeval v Ljubljani, Gorici in Olomucu. Meseca avgusta l. 1870 je zaradi sušice nastopil dopust. Preselil se je v Hernals tik Dunaja, kjer je že po enem letu dne 29. maja 1871 umrl.

To so le skromni podatki iz Kocenovega življenja. Kakšen pa je bil Kocen kot človek in znanstvenik?

Postave je bil srednje visoke in nekoliko upognjene. Obraz mu je bil prej čmeren nego prijazen. V šoli ni razumel nobene šale, zato so se ga dijaki bolj bali. Na hoji in na bolestnem izrazu je bilo brati, da kljuje njegovo upapolno dušo črv jetike, ki se je bil vanj vtihotapil že v dijaških letih.

Kocen je že kot dijak navadno malo govoril. Skoro vedno je molčal in kaj premišljeval. Najrajši je imel samoto in prirodo. Njegov duh je neprestano snoval nove načrte. Še na izprehodu si ni privoščil oddiha, vedno je imel s seboj zemlje-

pisno ali botanično knjigo. Vse življenje je bil izredno vesten in delaven. Njegovi biografi ne morejo prehvaliti njegove marljivosti in vztrajnosti. Slovenski ni pisal, zato ga ne moremo prištevati slovenskim pisateljem, a vendar je naš ponos, ker je prisrčno ljubil svojo domačo grudo. Nemci ga sicer proglašajo za svojega, vendar se on ni nikdar smatral za Nemca, temveč ohranil svoje srce zvesto slovenskemu narodu. Ohranili so se namreč pismeni dokazi, iz katerih je razvidno, da se je Kocen tudi v časih, ki ga je proslavljali tuji svet, čutil Slovenca in pripoznaval, da je mož slovenske korenine.² Slovenskega narodnega gibanja, ki ga je rodilo l. 1848, izprva res ni prav umeval in presojal, toda bivanje na Moravskem ga je pozneje tudi z novim slovenskim pokretom sprijaznilo.

Kocenovo znanstveno delovanje je težko oceniti, ker je bilo tako mnogostransko in plodonosno. Tu hočem omeniti samo najvažnejša zemljepisna in kartografska dela, ki še danes oznanjajo nevenljivo slavo svojega povzročitelja.

Prvo večje delo, s katerim je Kocen opozoril nase znanstveno javnost, je bila knjiga »Grundzüge der Geographie«, ki je izšla l. 1858 v Budimpešti in na Dunaju. S kakšnim odobravanjem so knjigo sprejeli, priča najbolje dejstvo, da je bila po 6 letih potrebna že druga izdaja. Kot učenec-samouk Ritterja in Reclusa odkriva Kocenova pota in metode zemljepisnega pouka. Z umevanjem dobrega šolnika in vzgojitelja pisana knjiga je tako povzdignila Kocenov ugled, da je dobil naslov »šolski svetovalec« v gimnazijskem oddelku. Na Kocenove »Osnovne zemljepisne pojme« je Jožef Erben naslovil svoj spis »Počatek zeměpisu«, ki ga je pozneje izpopolnil naš rojak, spodnještajerski Slovenec, dr. Konrad Jarc, deželni šolski nadzornik na Moravskem.

Življensko delo Kocenovo pa tvori njegovih zemljepisnih atlantov in mnogoštevilne stenske karte.

¹ Ljublj. Zvon, XIX (1899), str. 421 in sled.

² Dom in Svet, XI (1898), str. 738.

V bivši Avstriji so takrat uporabljali atlante tujih kartografov, ki naših krajev še poznali niso. Razen splošnozemljepisnih pomanjkljivosti je zlasti trpela topografija slovenskega ozemlja. Morebiti je prav ta nedostatek na Kocena kot vestnega geografa in zavednega Slovenca še posebno vplival, ko je začel v kartografiji takorekoč ledino orati. Značilno za Koceno narodno mišljenje je tudi dejstvo, da je pridejal karti alpskih dežel posebno tablico, ki vsebuje za tisti čas še dosti pravilno pisana slovenska imena. Prva izdaja Kocenovega atlanta za ljudske in me-

ščanske šole je izšla l. 1860, za gimnazije pa tri leta pozneje. Na srednjih šolah je Kocenov atlant doživel že 42 izdaj. V bistvu Kocenovo delo je tudi hrvaški »Geografski atlas«, ki podaja v najnovejši, to je tretji razširjeni in predelani izdaji, že povojne politične razmere.

»Po Kocenu je izpolnil naš narod svojo nalogo tudi na zemljepisno-prirodopisnem polju, kakor jo je izpolnil z Vežo na matematiškem in Miklošičem na jezikovnem polju.«⁵

⁵ S. Rutar, o. c. 425.

NA OBISKU PRI OČETU SRBSKE STENOGRAFIJE.

(Konec.)

IVAN DOLENEC.

Vedel sem, da imam opraviti z izrednim možem, čigar ime je s srbsko kulturno in politično zgodovino tesno spojeno, in sem imel takoj v glavi tih načrt, da ga neopazeno intervievam. V družbi je bila tudi gospa Milovanovičeva in sinova (eden študira elektrotehniko na Grenoblu v vzhodni Franciji, kakor sploh sedaj mnogo Srbov študira na Francoskem, drugi je maturant in je bil lani v juliju s svojimi tovariši v Sloveniji); zabava se je zato vršila v več manjših skupinah. To prilikom sem porabil, da sem začel z gospodom Milovanovičem razgovor o njegovem delu na stenografskem polju.

»Že pred menoj sta poskušala dva rojaka prirediti srbsko stenografijo, a njuni poskusi niso uspeli. Leta 1870. me je poslala srbska vlada kot mladega uradnika v ministrstvu v Prago, da prevedem Gabelsbergerjev sistem na srbski jezik s pomočjo čeških stenografov. Češčine sem bil že poprej precej vešč in sem se je v Pragi igranje popolnoma priučil. Stopil sem v stik s profesorjema Františkom Dolejško in Leopoldom Bauerjem. Največ težav nam je delal znak za ć, ker tega glasnika nima razen Srbohrvatov noben slovanski

jezik. Tri mesece smo poskušali to in ono, preden je našel profesor Bauer naš sedanjí znak za ć. Zanimiv je način, kako sem se seznanil s profesorjem Bauerjem. Reklo se mi je: »Ta profesor obeduje v tej in tej gostilni. Najlaže ga poiščete tam. Spoznali ga boste po tem, da vedno, tudi med jedjo, dela s prstom po zraku stenografske znake.« Res sem se napotil v dotično gostilno; šel sem skozi celo dvorano, a moža, ki dela znake v zraku, nisem zapazil. Ozrem se še enkrat po dvorani in glej — tam sedi mož z rdečo brado, ki napravi večkrat s kazalcem v zraku kako grafično potezo. Pristopim k mizi: »Imam čast govoriti z gospodom profesorjem Bauerjem?« — »Jaz sem profesor Bauer.« Pravilno so mi ga opisali.

V 7 mesecih sem s pomočjo imenovanih dveh profesorjev izdelal prenos Gabelsbergerjevega sistema na srbski jezik.

Koncem leta 1871. se je sestala srbska skupščina v Kragujevcu. Bil sem edini stenograf za vse plenarne razprave. Prve seje ne bom nikoli pozabil. Trajala je od 8. do 12. ure in od 3. do pol 7. Ko sem nehal stenografirati, sem pričel dešifrirati steno-grame v družbi pisarja, ki so mi ga dali

na razpolago. Delala sva vso noč, dokler ni posijala zora v najino sobo, pokadila cel krožnik cigar in izpila po 20 čaš kave, da sva premažovala zaspanost. Tako sem delal 37 dni. Tedaj sem onemogel. Pljuval sem kri in bil bolj podoben mrliču nego živemu človeku. Skupščina mi je izrazila svoje sožalje na obolelosti in poslala dar 50 dukatov (okrog 600 kron). Bil sem pri

bližini Belgrada na eni najlepših točk, ki jih morete najti na Topčideru! Odslej sem vedno poleg duševnega dela gojil tudi telesno delo, ozdravel popolnoma, se utrdil in srečno preživel tudi svetovno vojno. Še sedaj poučujem stenografijo na trgovski akademiji. Zato se imam zahvaliti v prvi vrsti dejstvu, da mnogo živim in delam v prosti naravi.

Prvi stenografski urad v srbski skupščini. Milovanović v drugi vrsti srednji.

zdravnikih na Dunaju, ki so mi rekli, naj se vrnem domov. Razumel sem: hoteli so reči, da zame ni rešitve. Šel sem se zdraviti v solnčno Gorico, kjer sem bival od februarja do maja 1872. prav lepe dneve. Posebno prijateljsko sem občeval s takratnim gvardijanom v kostanjeviškem samostanu. In glejte — v Gorici sem ozdravel! Ko sem se vrnil v Belgrad, sem si kupil ta svet, na katerem vas sprejemam danes. Kako poceni je bilo takrat pri nas vse, razvidite iz tega, da sem dal za 11.000 kvadratnih metrov sveta kakih 900 dinarjev, tako da mi kvadratni meter ne pride niti na 20 vinarjev. In prosim: v neposredni

Ta hiša mi je enkrat tudi direktno rešila življenje. Ob času, ko so umorili kralja Aleksandra, sem bil načelnik v ministrstvu za notranje zadeve. Med osebami, ki so bile določene, da bodo umorjene, sem bil na sedmem mestu kot šef policije. Toda v usodni noči nisem spal v Belgradu, ampak tukaj v samotni oddaljeni hišici. To me je rešilo. Pač pa sem bil takoj upokojen. Sicer pa to ni bilo zame — skoro bi rekel — nič nenavadnega. Pomislite — da boste imeli malo slike o razmerah, kakršne so vladale včasih v Srbiji — v teku svoje državne službe, ki sem jo vršil najvestneje, nisem bil nič manj nego petkrat

upokojen. Tudi pri uradniku ni bilo takrat toliko merodajno njegovo delo in njegova poštenost kakor — politična pripadnost.

Bil sem tudi državni poslanec, in sicer baš ob času, ko se je pričela vojska z Bolgari leta 1885. Jaz sem bil vedno proti tej vojni. Rekel sem: Brez ozira na to, ali zmagamo mi ali Bolgari, bodo posledice usodne; med obema sosednima narodoma bo vladalo krvno sovraštvo, iz katerega se lahko izcimi bogsigavedi kaj. Bil sem sicer prepričan, da bo zmagala Srbija, ker sem podcenjeval bolgarsko vojaško moč. Avstrija nas je hujskala na vojno in nam zagotavljala, da bodo Srbi zmagali. Avstrija se je namreč bala, da Bolgarije ne zasede Rusija, s čimer bi bila prekrížana njena tendenca, da bi prišla do Soluna. Avstrija si je zbrala ugodno priliko, da nas nahujška na vojsko proti Bolgarom. Bolgarija je bila namreč baš takrat anektirala Vzhodno Rumelijo z 1,600.000 prebivalci; s tem se je ona močno okrepila in ravno vesje na Balkanu se je zamajalo. Kralj Mi-

lan, ki je bil dober diplomat, je že takrat rekel: »Za Rumelijo pride na vrsto Macedonija; Bolgari bodo v doglednem času hoteli okupirati tudi Macedonijo.« Jaz sem s 15 drugovi zastopal misel, da se moramo ogibati sovraštva s sosednim slovan-skim narodom in najti miren modus vivendi.«

Medtem je padel lahen dež na zemljo, tako da nam je bilo nemogoče ogledati si vinograd. Noč, ki je grozila biti prav temna, je napravila konec deževnemu, čisto jesenskemu dnevu. Morali smo se posloviti, dasi smo odhod odkladali, dokler je bilo najdalj mogoče. Prijetna, redka družba — kdo ve, kdaj jo bomo imeli zopet?! »Gospodje, današnji obisk ne pride nič v račun. Priti morate še enkrat, da si ogledamo vinograd. Glejte! Prišli ste v vinograd — pa smo morali ves čas čepeti v sobi.«

Jaz pa sem bil na tihem bolj vesel, da se je izlet glede vremena ponesrečil, nego bi bil bržkone, če bi se bil posrečil. Jupiter Pluvius, hvala ti!

MODERNA SVETOVNA NAZIRANJA IN KRŠČANSTVO.

DR. I. SAMSA.

Svetovni nazor imenujemo skupino misli o svetu, življenju in naravi, skupino čustev, ki jih vzbuja pogled na svet in skupno teženj in dolžnosti, s katerimi mislimo zadoščati svoji nalogi na svetu. Vse te misli, čustva in težnje po nekem sistemu združene imenujemo svetovni nazor.

Dvojna želja neprestano utriplje v duši človeštva: želja po spoznanju in želja po sreči. »Človeštvo žeja po božjem,« pravi francoski pisatelj Zola, »in stoletja niso mogla ugasiti te žeje. Neugasna žeja po sreči žge človeka.« Želja po sreči je le en utrip človeške duše. Drugi utrip je rešiti uganko o svetu, o duši, o Bogu. Nemški filozof Büchner imenuje to željo »večno neutješljivo hrepenenje človeškega duha, da bi razrešil svetovno uganko, neiztrebljiv nagon po mističnem in nadnaravnem.«

Odkod to hrepenenje? Ker je želja po

božjem in nagon po nadnaravnem v vsem človeštvu, vedno in neiztrebljivo, ker je v človeštvu stalno, neizpremenljivo občno le narava in kar je vzniklo iz narave, moramo sklepati, da nam je ta nagon po sreči prirojen. Abotno pa je in proti vsej skušnji trditi, da je narava vsadila v dušo teženje po nečem, česar ni. To dvojno teženje ima torej tudi svoj predmet. Pravo svetovno naziranje je tisto, ki more pokazati nekaj, kar umiri človeško dušo, vprašujočo odkod in kam, pokazati mora nekaj, kar je zmožno utešiti žejo človeške duše po sreči.

Poglejmo sedaj, so li moderna svetovna naziranja zmožna utešiti človeški um in človeško srce, skratka človeško dušo! — Prvo svetovno naziranje je panteizem. Le ena snov je, pravi panteizem (monizem). Vse je Bog. Bog in svet je eno in isto.

Svet je iztok (emanacija) božanstva ali pa božanstva razvoj. Poglavitni zastopniki tega naziranja so: Spinoza, Kant, Fichte, Schelling, Schopenhauer. Büchner pravi o tem sestavu: »Čas je molče izrekel smrtno obsodbo nad filozofi panteizma.« Nietzsche pravi o teh filozofih: »Nemški filozofi so sanjali, najprej in pred vsemi pa stari Kant.« Schopenhauer je početnik filozofije o pravolji. Po njem je človek suženj v rokah pravolje. Svetovna pravolja se hoče upredmetiti, uresničiti. Če je kdo srečen, slaven, reven, zaničevan, vse to ima pripisovati tej pravolji, ki se je na njem upredmetila. Trezen razum vidi, kak filozofični nestvor je ta Schopenhauerjeva pravolja. Namesto tega Schopenhauerjevega boga »pravolje« je kmalu stopil drugi, Hartmannov bog — nesvestno. Po tem filozofu je prvina vse filozofije in vsega življenja smotreno in nezmotno delujoče, vsevedno »nesvestno«, ki pa kljub vsevednosti samo o sebi nič ne ve. Kdor si more to misliti, predstavljati, ta gotovo nima zdravih možganov. Kot rešitelj filozofije je prišel slednjič Friderik Nietzsche. Že iz mlada ga je bolela glava, in ta bolezen ga je tako zmešala, da se je še tisto malo dobrega, kar je imel, v norosti porazgubilo. Naj navedem nekaj njegovih trditev. V svojem toliko povečanem delu: »Tako je govoril Zarathustra,« piše: Država je naprava, kjer se počasni samomor vseh imenuje življenje. — Varuj se dobrih ljudi! — Jaz bi veroval v boga, ki bi znal plesati. — Jaz sem prevroč in sežgan od svojih misli. — Nič ni resničnega, vse je dovoljeno. — Torej kvišku, vi višji ljudje; Bog je umrl, sedaj hočemo mi, naj živi nadčlovek. — Če bi bivali bogovi, kako bi bilo mogoče, da bi jaz ne bil bog. Torej ni bogov. — Vse to presega le še njegova samohvala: »Jaz sem napisal človeštvu najglobokejšo knjigo, ki jo ima.« Da taka filozofija še razvema ljudi, je znamenje duševne kuge, ki se je polastila ljudi.

Panteizem ne more umiriti človeškega duha. Človeška duša sluti in čuti, da ne more rešiti svetovne uganke same od se-

be, ampak da treba preskočiti skušnjo in poiskati nekaj, česar čuti ne zaznava, nekaj nadsvetnega, nadčutnega. Le bitje nad svetom more biti razlog svetu in le pod, ozirom na to nadsvetno bitje je moči rešiti svetovno uganke. Sicer pa panteizem sploh ne more umiriti človeškega duha. Po tej filozofiji je vsak izmed nas del spreminjajočega se božjega bitja, torej bog. Treba je le malo uma, pa človek spozna, kako malo je božjega dostikrat v človeku. Kateri duh, če ima količkaj resnobe, se uteši o misli, da je vse bog, da so vse človeške misli božje misli, vse človeške želje božje želje, vse človeške strasti božje strasti, vsa človeška dejanja božja dejanja.

Zakaj človeško dušo žejajo po sreči, tega panteizem ne more razložiti. Če je vse bog, bi moralo biti vse neskončno srečno. Vsaka muka bi bila božja muka. In ker je po panteizmu razvoj večni, bi bile božje muke večne. Večne božje muke so pač naj-največji nesmisel, ki si ga more izmisliti pretirana človeška domišljija. Vsak panteizem je pesimističen, panteista edino pametno dejanje pa je samomor. Čemu trpeti? Čimprej pade človek v nirvano, tem bolje! Nujna posledica panteizma je nihilizem. Ker panteizem nima znakov pravega svetovnega naziranja, moramo reči, da je panteizem napačno svetovno naziranje. Oglejmo si sedaj nasprotno moderno svetovno naziranje — materializem.

»Vse je materija (snov, kamen, voda, rude, kovine itd.) in nič kakor materija,« tako uči to naziranje. Svet je nastal iz vrteča večnih atomov, ki se po večnih neoporečnih zakonih privlačujejo in odbijajo. Snov in sila, edini prvini vsemira, sta nesmrtni, neskončni, večni. Vsa bitja so se razvila iz pratvari. Tudi človek je le skuppek brezsmrtnih atomov. Življenje je delovanje telesa, duša je le delovanje živcev in možganov. Volja ni svobodna. Nравnost in zakoni — to je skupina družabnih nazorov in navad. Novo svetovno naziranje je izrazil Büchner v svoji knjigi »Sila in snov«, ki je v kratkem doživela 17 izdaj.

O človeku je pisal: »Da človek ni delo božje, ampak naravni učinek, o tej veliki in očitvidni resnici more dandanes dvomiti le še nevednost in radovoljna zakrknjenost.« — »Ni misli brez možganov, torej je duša le delovanje možganov.« Ta sklep je popolnoma enak naslednjemu: Za človeško življenje je potrebno prebavljanje želodca, torej je življenje le prebavljanje želodca.« — »Duše ni,« je dejal Büchner, »zakaj, očitvidno in jasno je, da telo samo misli.« A nastopili so učenjaki svetovnega slovesa, ki se jim trditve materializma niso zdele tako očitvidne in jasne. Nastopil je Emil du Bois-Reymond. Mož je neustrašeno izjavil, da materializem ne more razložiti svetovne uganke. On pravi, če je bila materija od večnosti brez gibanja in neenako razdeljena, duh ne ve, odkod neenaka razdeljenost, če se je gibala, ne ve odkod gibanje. V nobenem slučaju se teženje človeškega duha po vzročnosti ne more umiriti. Odkod življenje, odkod zavest? Kaj je snov? Kaj sila? Kaj je gibanje? Kako more telo samo misliti? Na ta vprašanja more prirodoslovec le odgovoriti: Ne vemo in ne bomo vedeli. Tu je meja moderne znanosti, te meje ne bo znanost nikdar prekoračila. Du Bois-Reymond ne ve odgovora na sedem svetovnih ugank. 1. uganke: Kaj je bistvo teles in naravnih sil (elektrike, gibanja svetovnih teles)? 2. Kako je nastalo prvo gibanje? 3. Kako je nastalo življenje? 4. Smotrenost v naravi? 5. Vprašanje, kako nastane občutje? 6. Umsko spoznavanje in postanek govora? 7. Svobodna volja? To so uganke, na katere materializem ne ve odgovora. — Znamenito je, da Büchner v svojem zadnjem spisu to sam priznava. Ne vemo in nikdar ne bomo vedeli, kaj je tvar, sila in gibanje; to so neznane količine, katerih večno in neomejeno delovanje tvori vseмир. Še manj nego prvemu vprašanju, more materializem odgovoriti na vprašanje: Kje je tisti mir, ki po njem koprni nemirno človeško srce, kje je tisto božje, ki po njem žeja človeško dušo? Filozof Hartmann pravi: »Verska potreba,

se bo vedno širila, ker bo človeštvo, čim bolj spravi pomočke pozemske ugodnosti v svojo službo, tem bolj uvidevalo, kako nemogoče je na ta način premagati gorje življenja in priti k sreči, k zadovoljnosti. Zato bo verska potreba vedno večja, in versko vprašanje bo najbolj pereče prav tedaj, ko bo človeštvo doseglo vso kulturo, ki jo more doseči na zemlji in ko bo zrlo, kako žalostno in bedno je to, kar je najvišjega na zemlji.« To je pogled v bodočnost. Kot odpor proti materializmu se je pojavil spiritizem, občevanje z duhovi. Nagon človeške narave k veri v mistično, čudežno, nadnaravno je neiztrebljiv. In uprav ostro nasprotje, ki je med materialistično vedo in vero, je morda pomagalo spiritizmu na noge. Če spiritizem sloni na resnici — in nekateri trezni učenjaki še vedno mislijo, da ni mogoče vseh pojavov spiritizma razložiti naravno — je prav s tem že ovržen materializem. A četudi sloni na prevari, se je mogel tako razpasti le zato, ker je našel v srcih naravni nagon k nadčutnemu. Materializem ne more umiriti človeškega duha. Če nima človeštvo vere v drugi svet, zabrede v praznovrstvo. Kam naj se torej obrne človeški duh? Du Bois-Reymond odgovarja: Obupajmo nad življenjem ali sprejmemo vero v Boga, druge poti ni. Grški filozof Piron, ki je živel okoli 330. pr. K., je prišel do misli, da je vse razmišljanje brezuspešno. »Stvari so nam nedoumne, zdržimo se vsake sodbe! Modrijan si mora v vsem ohraniti srčni mir.« Te misli so se polastile tudi mnogih v naši dobi, ko so videli, da ne panteizem ne materializem ne zadovoljuje duha. »Čemu se trudite? Mi resnice sploh spoznati ne moremo.« To se pač ne pravi imeti svetovno naziranje, ampak zdvojiti o vsem naziranju. A človek hoče biti srečen. Torej — pravijo zastopniki zadnje smeri, imenovane agnosticizem — obožuj sam sebe! Išči sreče, kjer moreš! Šampanjca hočemo — pravi nemški pesnik Heine — rož in smejočih se nimf. Išči sreče v laži! A kaj, če ne morem plačati ne šampanjca, ne rož,

ne smejočih se nimf? Tedaj — pravi agnosticizem — pojdi malo v stran, da drugim ne boš motil zabave — nastavi revolver na sence — en človek manj, — saj to ni nič takega... To je zadnja beseda agnosticizma in pironizma. Ali more ta svetovni nazor zadovoljiti človeško srce? Zato je filozof Henrik Ibsen zdvojil nad vso resnico. »Sreča je mogoča le po laži življenja,« je rekel. Vsaka rastlina, vsaka žival, vse kar žije in klije na zemlji, je srečno le, kadar zajema moč iz resnice. Le človek naj bi našel srečo v laži in prevari. Naravni zakon je, da resnica vodi k sreči, a laž k nesreči in pogubi.

Kje je torej resnica, ki nas pripelje k sreči? Če človeštvo noče svoje pogube, se mora odločiti za vero v Boga, vrniti se mora h krščanstvu. Naš pesnik Stritar priznava, da on nima kaj dati človeštvu namesto izgubljene vere. Zato so moderni filozofje skušali nadomestiti krščanstvo z umetnimi nadomestki. A vsi poskusi do sedaj so se izjalovili. Namesto krščanstva ne ve nihče človeškemu duhu pokazati kaj trdnega in zanesljivega. Büchner sam priznava: »Neznosnega jarma krščanstva se

človeštvo do danes ni moglo otresti, ker za krščanstvo ni zadostnega nadomestila.« Mnogo poskusov se je že izjalovilo. Zakaj se vsi ponesrečijo? Zato ker v teh nadomestilih ni tistega božanskega, ognja, ki ga je krščanstvo vrglo na svet, ker v njih ni tistega poguma in moči, vsezmagalne ljubezni, tiste svetu prikrite moči, s katero krščanstvo deluje. Pravi svetovni nazor more dati le vera, ki da odgovor na zadnja vprašanja človeškega duha: Odkod je človek in kam gre? Edino krščanska vera kaže človeku na njegov namen, ona ga vzgaja in pripravlja v dosego tega namena, ona ga navaja, da presoja vse življenje z ozirom na večnost. Edino krščanska vera je zmožna dati odgovor na najvišja vprašanja, ki jih stavi človeški duh. Ker je krščanska vera — božja vera, in ker ima le božja vera v sebi vso resnico, bo mogel le svetovni nazor na podlagi krščanstva rešiti človeštvo propasti. Človeštvo stoji pred vprašanjem: ali vera, ali propast?

Zmot je brez števila, a resnica je ena.

KRAGULJ.

FR. PENGOV.

Tiho je bilo vso zimo v gozdni grapi, na Marinovih šancah, pol ure peš od Save, do katere vodijo travniške stezice in pota sredi obdelanega polja. Le tu in tam si slišal, kako je zakrokala vrana, ali se oglašil veliki srakoper; tudi cvrčanje čížkov, glasen smeh črne žolne, krohot šoje, mnogoglasno ščebljanje seničje družine ali zimska pesnica stržka je prekinila časih gozdno tišino.

Ko pa se je nagibal svečan proti koncu in je sijalo solnce topleje in dalje časa; ko so se poigravale opoldne zimske mušice v zraku; ko so se ozaljšali leskovi grmi v gorkih legah z zlatimi uhani in so mahale jelše z rdečimi zabrniki; tedaj je pozvonila sinica vprvo tako zaželeni spomladi.

Res je sneg pometal še večkrat nad lomom, potoček je napravljajl še vsako noč leden okvir, a vendar je bilo začaranje odkleto. Pogosteje se je oglašal palček, radostneje so žgoleli čížki, prvi ščinkavec in prvi strnad sta poskušala svoje napeve in dajala poguma svojim tovarišem; v borovju in smrečju so jeli prepevati meniščeki (vrsta sinic) in kraljički, v hrastovju gorščnik (modra sinica), v gostem vrbovju trsna sinica, iz vsake luže in kotanje se je oglašalo mrmranje hrčenic, urhov in zelenih žab, povsod po lesovju pa so tleskale zaljubljene opice naših šum — veverice.

Vedno bolj pisano in glasno je bilo življenje v grapi. Robovi studenčka so zamodreli od goste trume spominčic, užgalo se je nebroj lučic rumene kalužnice, boro-

vec in smreka sta osvežila svoje mladike, v kronah trepetlik je kar kipelo škrlatno-rdečih mačic, vrbe pa so zamenjavale svoje srebrne mantile z zlatim brokatom. Drozgi in pinože (gorski ščinkavci), ki so se vračali proti severu, so napolnjevali grapo z glasnim klepetanjem, oglašal se je golob grivar, tam zopet eden in še eden, se dvigali nad vrhove in zbujaši gozd z glasnim klopotom svojih kril, tako da sta se prestrašile vetrnica in lopatica ob potoku in zagrnili jesensko listje z belim in rumenim cvetjem ter zelenim listjem.

Kjer pa je življenje in ljubezen, tam je tudi poboj in smrt. Ob robu gozda stoji mogočen hrast s širokimi, krivenčastimi vejami. Tam je sedeval pogosto ob jasnih dneh ptič, čigar ostri kremplji so objemali vejo tik ob deblu. Visoko pokonci vzravan je obračal glavo zdaj na desno zdaj na levo, vse so hotele videti njegove rumene morilne oči. V grmovju je smukala srna robidno listje, za njo se ni brigal. A tista rdeča stvarca, ki prihaja v dolgih, boječih skokih preko seči, to je pa že nekaj zanj. Kot svinčena krogla pade z veje na tla, frfota hlastno naprej, zavija spretno okrog brez, se dvigne nad visoko robidovje in se spusti kot strelica na veverico. Z eno nogo jo zgrabi za tilnik, z drugo za bedro — in brez življenja mu obvisi reva v krempljih. Z največjim mirom jo použije pod starim borovcem. Sicer svari šoja pred njim, zabavljajo namoč kosi in drozgi v strahu, taščice in siničice telefonirajo obisk gozdnega roparja — a vse to ne pomaža kaj prida. Mladi fazan, ki brska po mravljišču, je lahek plen; srako si poišče iz zraka, raco z bajaranja, sloko od tal, ščinkavca izmed vejevja.

Časih ima tudi malce smole. Pravkar je bil zavil vrat jerebici, ki jo nese v goščo. Zdaj ga pa opazi vrana in pet minut pozneje jih vihra dvajset za njim. Kragulj pobira urno pete, a jerebice ne izpusti. Na travniku si mora odpočiti. Z groznim vriščem se zaganjajo vrane vanj. Še enkrat odleti s plenom v krempljih, a preden doseže gozd, je dobil že toliko nemilih sun-

kov, da mora izpustiti jerebico. Daleč v gozd ga še spremlja črna fašistovska orjuna in dolgo mora čakati v gosti kroni smreke, preden se je znebi. Ko prileti po stranpoticah zopet na mesto, k' er je bil izpustil jerebico, ne najde ničesar več, privoščile so si jo bile vrane same. Treba je poiskati novega plena; kmalu zaloti grivarja (goloba), ki si ga sname kar naravnost iz zračne višave.

A drugi dan se kragulj krvavo zmaščuje nad vranami. Pravkar se je usedla ena izmed sivk na hrastovo vejo ob robu gozda in kraká na vso moč. Od zadaj prileti kragulj in ji zasadi kremplje v hrbet. Vsa iz sebe kriči reva in poskuša sekati proti njemu, toda ropar jo urno pograbi za tilnik in ji upihne življenje.

Pride pa dan, ko prevzame tudi kragulja ljubezen. Ko vzhaja neko jutro solnce svetlo in okroglo izza janških hribov, tedaj ne čuti naš ropar v sebi želje po ropu in umoru, ampak zahrepeni po nežnosti in ljubezni. Zavije jo visoko gori pod nebo. — Ko blesti globoko pod njim gozd in polje in srebrni savski trak, tedaj začuješ iz azurne višave njegov tožni svatovski klic »gek, gek, gek,« »gik, gik, gik« in nato še hitro po vrsti »kjak, kjak«. Kot neprekosljiv geometer črta obenem krasne kroge, pri čemer njegovo pisano perje leskeče zdaj kot živo srebro Idrije, zdaj kot žolto zlato goriške trte. Iz hrastja ob potoku dobi kmalu odgovor na svojo snubitev. Odtod se dvigne drug kragulj, mnogo večji od njega, kroži nad gozdom, se privija više in više, dokler ni s snubcem v enaki višini. Vedno bliže in bliže rišeta roparja svoje kroge, dokler se ne sečejo; glasnejši postaja hrepeneči poziv samčev, jasnejši samičin odgovor in slednjič se združita oba kroga v enega samega. V ravnem poletu se vrti roparska dvojica visoko nad gozdom in pošilja v mnogoglasni jutranji koncert tam doli svoj ostri mijavkajoči krohot. Vso uro se zabavata gori, zavijajoč zdaj više, zdaj niže.

Kakor bi bila zmenjena, se spustita oba v trenutku doli in izgineta v gozdu. Nekaj

dni nato si opazil v najgostejši gošči na visokem boru veliko gnezdo iz suhih vej in dračja.

Vedno huje je prelo živalim v gozdu. Divja puša, ki se je kopala v pesku, je čutila iznenada v bokih kraguljeve kremplje; sraka za srako je morala poginiti kljub najglasnejšim protestom; lovec ni vedel, kod izostajajo njegovi fazani in mladi divji zajčki; mlinarici je zmanjkala vsak drugi dan kaka jarčica.

Vse hudo pa je prišlo nad našo okolico, ko so ležali v gnezdu trije belovolnati mladiči in kričali po hrani. Tedaj je pobijala samica skoro dorasle zajce in jih donášala v gnezdo; ni se ji zdelo škoda niti najlepšega starega fazana od savskih bregov, četudi so škripali nedeljski lovci nad lopovstvom, ki je stalo nje toliko denarja. Saj so fazani pri nas le naselniki, in za kolonizacijo je treba denarja.

Kladrov Tine stoji v kuhinji in gleda, kako peče žena krompir. Kar zakriči stara kokodajska in z njo vse druge in dirjajo pod svišli, se skrivajo pod koše in kamor je le mogoče, sredi dvorišča pa vpije stari petelin, hiti v vežo in bije s štirimi krili. Da, s štirimi. Gospodinja se tako prestraši, da ji pade ponev iz rok, Tine pa pograbi metlo in opleta po žarnookem, pisanem ptiču, ki jezdi na petelinu. In dobro je zadel; kajti petelin leži na tleh, samo dvakrat še pobrca z nogami, poleg njega pa medli mlada žena, ki se ji je bil zakadil kragulj, umaknivši se udarcu, v nedrje, od tam pa odletel mimo gospodarjevega nosa skozi vežna vrata.

Tinetovemu sinku od tega dne ni dalo več miru, dokler ni izsledil bivališča roparja, ki si upa motiti mir sredi domače hiše. To ni bila pretežka naloga za zvedenega ptičarja. Četudi je bila pol ure hoda okrog in okrog gnezda vsa okolica kakor iztrebljena ptic in manjših sesavcev, je pa bilo gnezdo samo le dovolj veliko za bistro oko in še najbolj podobno nesnažni mesnici. Ležali so tam ostanki mesa, kakor tudi perje in kosti od jerebic in golobov, kosov in drozgov, ščinkavcev in šoj,

veveric in mladih zajčkov, pa tudi ostanki starih zajcev, srak in vran. Pa ne čudi se temu, prijatelj. Star kragulj je vedno lačen, če si ni prav na novo nabasal golžuna; mladič pa celo v tem slučaju še ni sit.

Čez nekaj dni fantič res iztakne gnezdo in v nedeljo gredo trije mladi junaki, da uničijo zalego roparskega viteza. Že je prvi plezalec sredi borovega debla, pa se mu zaleti samec proti glavi, da glasno zakriči in na vso moč hitro hlača doli. Še tri mu je dal ljuti ropar za na pot. Pred otroci je imel odslej kragulj mir. Ni pa poznal premirja lovec Janče, ki je bil naravnost besen na roparja zavoljo ugrabljenih zajcev in jerebic, golobov in divjih kokoši. Prizadeval si je na vso moč, da bi našel gnezdo, a ni se mu hotelo posrečiti. Preiskal je predlesje, kjer so imeli kragulji navado gnezdit, a zastonj je bil njegov trud. Pazil je, ne bi li ugledal kragulja krožčega; a če se mu je to tudi posrečilo, gnezda tam ni našel. Kragulji so postali pretkani in zviti ko kozji rog. Odkar so dobili lovci puške, ki se tako urno prožijo, se je skrtil kragulj z družino v najtemnejšo gozdno goščo. Prihuljeno drevi h gnezdu, skrivoma ga zapuščča, nič več mu ne pride na misel, da bi visel nad družinskim drevesom in naznanjal s tožnimi vzkliki in hreščecim smehom svoj prihod.

Pritajeno je vse njegovo delo in nedelo. Sokol selec sedi na svojem opazovališču, na veji starega doba ob gozdnem robu; očitno in svobodno stoluje tam, da se svetijo njegova bela prsa v solncu; kadar se vračajo golobje domov, jim zavihra nasproti in si poišče v zraku plen. Kanja sedi vidno na mejniku in čaka poljske miške, postolka potrepetava nad njivo. Vsi love pošteno in odkrito. Kragulj pa ropa kot kak klativitez ali v ta posel prisiljen četaš v Macedoniji. Nekega dne opazuje Janče srnjaka, da ugotovi za gospodarja njegovo pot. Pa priskaklja izza vrbovega grma zajček in zgine v visoki travi. Tedaj nena doma završi izza grmovja nekaj rjavega; v travi zaveka, a preden more lovec pomeřit, kragulja s plenom že ni nikjer več.

Tedaj mu nastavi Janče košaro z belim golobom kot vabo. Tri dni je past odprta, četrti dan pa je samec ujet, a goloba je zadržal, četudi sam jetnik. Lovec ga vrže živega v kletko veliki uharici za južino. A kot besen se zakadi kragulj na sovo, ki se skriva v strahu za lovčevim hrbtom. Z veliko težavo ujame lovec kragulja in ga podari učitelju, ki napravi kletko zanj. Tu ždi nemo v kotu, divje gleda krog sebe in se zapraši kot obnorel proti mreži, če se bliža kak človek.

Nekaj dni pozneje dobi družbo. Njegova samica je bila tudi zašla v past. Pozno zvečer jo prinese Janče učitelju, ki jo vtačne v kletko k samcu. Ko pride drugo ju-

tro gledat novo dvojico, sedi samica zarečih oči v kotu, od samca pa leže samo še koščice in perje po tleh. To je pa za učiteljevo dobro srce vendar nekoliko preveč; zato pokliče lovca, da konča bestijo, ki hoče zase absolutno svobodo počenjanja, a je ne privošči nikomur drugemu.

Ko hodi nekaj dni nato Janče zopet po gozdu, zasliši javkanje mladih kraguljev in najde na ta način gnezdo. Pokliče svojega sinka, da spleza na drevo. V gnezdu najde še dva mladiča; od tretjega so bile samo še kosti; njegova napol sestradana bratca sta ga bila požrla.

Odslej je bil mir v grapi.

OB STOLETNICI NAPOLEONOVE SMRTI.

DR. FR. TRDAN.

Dne 5. maja je poteklo 100 let, odkar je zatisnil oči genialni Napoleon I. Njegova osebnost razliva še danes poseben čar. Slavni Korzec je še vedno aktuelen; veličina njegovega dela je privlačna sila do njegove osebe in njegove življenske usode. Nedosegljiv v energiji, očiščen in vblazen v bridkosti in trpljenju zasluži, da se ga ob stoletnici smrti spomnimo in njegove duševne vrline vredno ocenimo.

Tudi Bonapartejev spomin je doletela usoda velikih duhov. Dočim so ga eni občudovali in zrl v njem poosebljenega heroja, so ga zavrgli drugi na dnu pekla in ga označili za najhujšega demona novejšega časa. Goethe, sam velik, se klanja velikanu: »Napoleon je bil vedno razsvetljen in odločen, vsak trenutek izredno energičen, kar je spoznal za koristno in potrebno, je brez odlašanja udejel; njegovo življenje je bila pot polboga, ki koraka od boja do boja, od zmage do zmage.« Lordu Byronu, prvemu pesniku 19. stol., je bil Napoleon »največji — ne najslabši — mož.« H. Heine ga poveljuje kot boga: »Napoleon ni bil iz lesa, iz kakršnega delajo kralje, bil je iz marmorja, iz kakršnega delajo bogove.« Filozof Hegel ga smatra

za »svetovno dušo.« Sloveča pisateljica madame de Staël ni bila nikdar za Napoleona navdušena, celo sovražila ga je, vendar priznava, da »ni mogoče razložiti njegovega značaja z besedami, katerih se mi sicer poslužujemo... Bil je več kot človek ali pa manj. Kadarkoli sem ga slišala govoriti, sem bila razočarana nad njegovo duševno premočjo.« Nietsche je zrl v Napoleonu tip za svojega »nadčloveka«, angleški general Wolseley pa »največje utelešenje fizične moči vseh časov.« Fischer, eden najnovejših Napoleonovih življenjepiscev, na katerega se tudi pričujoča razprava naslanja, pa skuša strniti v sklad različne sodbe ocenjevalcev. Na vprašanje, zakaj svet Napoleona tako različno sodi, odgovarja: »Napoleon združuje v sebi največja nasprotja v najvišji potenci. Bil je prava coincidentia oppositorum in prav zato še vedno vzbuja tako živahno zanimanje.«¹

Napoleon Bonaparte se je porodil dne 15. avg. 1769 v mestu Ajaccio na Korziki.

¹ Dr. E. L. Fischer, Napoleon, Lebens- und Charakterbild, Leipzig 1904, str. 7.

Do 10. leta ga je zasebno poučeval jezuit Pianti, ki se ga je Napoleon vedno s hvaležnostjo spominjal. Ker je kazal posebno veselje do vojaškega stanu, so ga poslali l. 1779 v vojaško šolo v Brienne in pet let pozneje v plemiško kadetnico v Pariz. S 16. letom je dovršil svoje študije in postal topničarski podporočnik v mestu Valence.

Označba, ki so jo zapisali učitelji ob slovesu z vojaške akademije, spremlja Napoleona vse življenje. Bonaparte je vesten in priden, ljubi učenje bolj kot zabavo; njegovo razvedrilo je čtivo dobrih pisateljev. V matematiki in geografiji je temeljito podkovan; je molčeč in ima rad samoto; je trmast in prevzeten, odgovarja odločno in preišljeno ter je izredno sebičen in častihlepen.

Devetletna doba oficirskega življenja v Valencu je bila za Napoleona čas mladostnega navdušenja in samozatajevanja. V mladem častniku dozorevajo zanj značilna nasprotja: strogi matematik postane v prostih urah goreč romantik, suhoparni kritik se povzpne do bujnega fantasta, trezni realist se sprijazni s sanjavi idealistom. V obliki »Pisem o Korziki« je začel Napoleon že drugo leto svojega službovanja priobčevati zgodovino svoje ožje domovine, kateri je kmalu nato posvetil tudi poseben roman in dramo »Grof Eseks«. V slogu Diderota in Voltaireja je obelodanil več povesti ter »Refleksije v naravnem stanju«, o katerih zavrača Rousseaujeve nazore o naravni vzgoji.

Vendar moram pripomniti, da je pisateljski poklic izviral bolj iz finančnih ozirov kot notranje potrebe. Lepa poteza v značaju mladega Napoleona je namreč ljubezen do matere ter bratov in sester, ki se je pozneje razvila v pravi nepotizem. Oče Karel je umrl, ko je sin nastopil svojo prvo službo. Ker oče ni zapustil premoženja, je Napoleon kljub skromnim dohodkom skrbel za mater Leticijo ter 4 brate in 3 sestre. O dneh pomanjkanja je Napoleon rad pripovedoval še na otoku sv. Helene. »Ali veste, kako sem takrat živel? Nikdar nisem stopil v kavarno, jedel sem suh kruh

in sam snažil svojo obleko, da bi bolj dolgo trpela. Da bi se v družbi preveč ne ločil od svojih tovarišev, sem živel kot medved, vedno sam in v svojih knjigah, ki so bile takrat edino moje veselje.« Brata Ludovika je celo vzel k sebi in ga sam poučeval. Ko je nekoč zaspal, ga Napoleon vzbudi: »Eh bien, kaj pa je danes?«

»Dragi brat, imel sem tako lepe sanje!«

»Kaj si neki sanjal?«

»Sanjal sem, da sem postal kralj, ti pa še več kot kralj!«

»Torej cesar!«

To je bila prva slutnja in napoved bodoče veličine.

Eno leto pred izbruhom velike francoske revolucije je bil Napoleonov polk prestavljen v Auxonne. Bonaparte je tudi tu živel v samotni in delu. Svoji materi je pisal: »Tu nimam drugih raztresenosti kot delo. Od zadnje boleznj spim neverjetno malo. V posteljo se uležem zvečer ob 10. uri in vstanem zjutraj ob 4. uri. Jem samo enkrat na dan, in sicer ob 3. uri.«

Ta špartansko preprosti način življenja je Napoleon ohranil tudi v dneh najvišje moči in slave. Za spanje je porabil razmerna malo časa, navadno tri do štiri ure. V delu je večkrat prečul cele noči. Delo je bilo Napoleonu namočnejša gonilna sila. Tako se sam izraža: »Delo je moj element. Za delo sem rojen in ustvarjen. Spoznal sem meje svojih nog in meje svojih oči, mej svoje delavnosti pa ne poznam. Z duhom vedno delam, pri jedi, v gledališču, celo po noči vstanem, da delam.« Pred velikimi odločilnimi bitkami si po več dni in noči ni privoščil ne telesnega ne duševnega odpočitka. Vendar je kljub napornemu delu malokdaj v življenju bolehal. Zato ga je imenoval Goethe »moža iz granita.«

Kar dela Napoleona gigantsko velikega in mu osvaja tako odlično mesto v svetovni zgodovini, je izredna obsežnost njegovega duha in jeklena moč volje. Že njegovi vojaki so pravili o njem: Il sait tout et il pense à tous. Tudi njegovi biografi radi podarjajo stavek: Napoleon je štirinajst let delal in mislil za 80.000.000 ljudi. V govoru

in pismu ni bil prijatelj epične širine, najrajši je govoril v humoristično domačem tonu in se izražal kratko in jedrnato. Prožnost njegovih duševnih sil, negovana po ugodnih zunanjih razmerah, ki veliko pripomorejo k razvoju duševnih zmožnosti, mu je omogočila, da se ni zanimal samo za državno upravo in vojaštvo, ampak tudi za vse panoge kulturnega življenja. Dne 2. okt. 1808 se je Napoleon na kongresu v Erfurtu sešel z Goethejem. Nasproti sta si stala dva duševna velikana: »orjak energije in dela« ter »veliki duhovnik lepe umetnosti«. Koliko znanja na literarnem polju je ob tej priliki Napoleon pokazal, pripoveduje veliki zgodovinar Ranke, ko piše: »Njegove izjave, njegovi pogovori z Goethejem kažejo vso energijo njegove inteligence.« Napoleon je takrat tudi vabil Goetheja v Paris, češ, da pesnik prav tam

najde priliko, da se mu razširi obzorje veliko bolje nego k'erkoli drugje.

V vojni ali nesreči je Bonaparte vedno ohranil železni mir in jasnost duha. Ko so besnele okrog njega sovražne krogle, se je mirno vglobil v svoje študije, nepristopen za vse, kar se je dogajalo v njegovi bližini in kar je vse druge tako razburjalo. Po porazu francoskega brodovja pri Abukiru je prestrašenim generalom hladnokrvno rekel: »Nous n'avons plus de flotte; eh bien, il faut rester ici, ou en sortir grand comme les anciens.«

Tako je bil Napoleon za vladarja kot rojen. Pravi vladar mora imeti močno samozavest in krepko voljo. V Napoleonu sta bili obe lastnosti v najvišji meri harmonično združeni. Zato je bil že po svoji naravi pravi suveren.

PESEM ČLOVEKA, KI JE ISKAL ZLATO. OKORN JANEZ.

»V zibelki sem kot v daljnih sanjah zrl sled dragocenih stez in kot dediščino vekov sem v dušo prejel iskanje,

iskanje po neznanem in neodkritem, kar še ni videlo oko deteta niti sivega starca, a mora biti, ker mremo za njim,

kar bi nasitilo globine naših hotenj in dalo obilo utehe nepopisni žeji, ki nas žge v notranjosti, nas, zlatoiskalce,

zlatoiskalce iz Babilona ob Seini, iz rudnikov, od koder dohaja premog Pittsburga, in iz kaosa londonskih cest.

Mi iščemo v nas samih tisto zadnje počelo in se potapljamo, ker ga ne najdemo.

Z nomadi sem štel ponočne ure po teku neizpremenljivih zvezd in v njihovem šatoru sem pod datljevo palmo pil vodo in čul pesem »Mokatam«.

Z Indijci sem padał na obraz pred storoke bogove in v nirvani Buddhe ni hotela moja notranjost najti miru.

Z delavci v Walesu sem drobil osrčje zemlje in z misleci Sorbonne sem hotel najti njega, ki vedno dela, da smo.

Z bogoiskatelji ruskimi sem se skrival v šumah, v tundrah Sibiriije sem hotel najti pozabo.

Povsod se je kot strašna pravliična kača vleklo za menoj vprašanje »kaj?« in »čemu?« in odgovora nisem mogel najti.

Satanova dediščina se mi je zdelo to iskanje in obsodba hujši kot obsodba zločinca, ki ga vedejo k smrti.

Ognja večnosti v sebi nisem pogasil, a nisem mu prilagal s spoznanjem in čutom, zato me je njegova žrjavica pekla.

Kot strašna pot skozi samum je steza mojih dni in ladja mojega življenja je kot ona, ki je izgubila smernice in magnetno iglo.«

Človek moderne dobe mi je to s šepetom recitiral in videl sem, da od dolge poti mu krvave noge in od neprestanih prevar mrje srce;

kot zelene volčje oči so gledale njegove oči, kot blaznemu je drgetalo živčevje, a ne obsodi ga: od iskanja je truden.

HOMERJEVA ILIADA.

PROF. FR. OMERZA.

(Dalje.)

Spev XIII.

660. Paris razvnel se je zdaj, da padel tovariš je dragi;
 kajti pobratim njegov med ljudstvom je bil Paflagoncev.
 Ker je bil jezen tedaj, zagnal je puščico iz bronu.
 Neki Evhenor je bil, Poliída preroškega sinko,
 mož plemenit in bogat, ki bival je v mestu Korintu.
 Da mu je sojena smrt, je vedel, a šel je na ladjo;
 dostikrat namreč dejal Poliídos je dobri mu starček,
 češ da v boleznì strašnì bo hiral doma in umrl,
 al ga pa zmagajo kdaj, pri ladjah Ahajcev Trojanci.
 Skušal uiti zato je véliki kazni Ahajcev,
 hkratu boleznì bedni, da ne bi bolest ga zadela.
 Paris zadel ga tedaj pod čeljust in uho je s puščico;
 duša iz udov je šla in zakrila temà ga je strašna.
673. Tàk so se bili tedaj podobno kot ogenj žareči.
 Vedel o tem pa dozdej bogoljubi ni Hektor ničesar,
 nič mu ni znano biló, kak strašno na levi mu ladij
 ljudstvo Argejci more; voj zmagal je skoro Ahajcev,
 tàk je Argejce bodril bog zemljo tresóči Posejdon,
 hkratu pa tudi jim bog pomagal je zemljo držeči.
 Tamkaj še vedno je stal, kjer vdrl skoz zid je in vrata,
 ko je Danajcém pregnal zaščitene vrste in goste.
 Protesilajeva tu in Ajantova ladja je stala,
 ki na široki sta breg potegníla ju sivega morja.
 Malo je više bil zid, ki tukaj pa bil je najnižji.
 Tukaj besnel je vihar, ko peš in z vozov so se bili.
 Stali Bojotci so tu in v suknjičih dolgih Ionci,
 Lokrijcev tudi vrsté, postavni Epejci in Ftijci.
 Težko držali so ga, da Hektor podoben plamenu
 ladij v navalu ni vzela, odbiti pa niso ga mogli.
 Tu se borili tedaj so izbrani junaki Atencev,
 ki Peteójev jim sin na čelo je stopil Menestevs,
 z njim pa obenem so šli še Stíhios, Fejdas in Bias.
 Meges z Epejci je šel in Amfíon in Drákios hrabri,
 Ftijcev pa srčen vodnik je bil Medon in vztrajni Podarkes.
 Medon Ajantov je brat in Ojléja podobnega bogu
 sin nezakonski sicèr, pa vèndar je v Filaki bival,
 daleč od rodne zemljé, ker namreč umoril je brata
 mačehe svoje nekoč Eriópide, žene Ojléja;
 hrabri Podarkes pa vnuk je Filakov, sin pa Ifiklov.
 Tadvà sta stala tedaj pred Ftijci pogumnimi v boju,
 poleg Bojotcev pa voj, da branijo ladje Danajcem.
701. Ajas Ojlejev pa sin, ki uren in hraber je borec,
 ni se umaknil nikdàr od Ajanta sinu Telamona.
 Kakor če vlečeta plug, ki dobro je zvezan, po njivi
 vola, bolj tèmna oba in moč je obema enaka;
 spodaj pri rogu pa znoj iz čela curlja neprestano;
 jarem ju loči samó, ki gladek lepo je in ličen;
 režeta brazdo naprej, da zorjeta njivo do konca;
 eden pri drugem tako sta stala boreč se Ajanta.
 Mnogo pogumnih pa mož za sinom je šlo Telamona,
 ki so borili se z njim in ščit mu raz ramo jemali,

kadar sta trudnost in znoj zalezla mu v močna kolena.
 Niso pa Lokrijci šli za sinom junaškim Ojleja,
 ker jim ni dalo srce, da stali bi v boju od blizu;
 žimnatih namreč čelad iz bron na nič niso imeli,
 ščitov zakroženih nič in z ročajem jesenovim kopja,
 z lokom odšli so samo in s trakom spletenim pri prači
 v Ilion, da se boré zaupno na svoje orožje.
 Merili vedno so z njim in podirali vrste Trojancev.
 Spredej so eni tedaj se v krasnih opravah borili
 s Troje sinovi takrát in Hektorjem s svetlim oklepom,
 drugi pa stali so zad in zadevali skrivno sovraga.
 Zmedeni čisto že vsi popuščali boj so Trojanci.

723. Zdaj bi sramotno odšle od ladij nazaj in šatorov
 močne Trojancev vrste tja v Ilion zopet vetrovni,
 da ni Pulidamas šel in Hekštorj udrznemu rekel:
 »Trmast si, Hektor, tako, da nočeš poslušati sveta.
 Ker ti naklonil je bog, da na boj se izvrstno razumeš,
 misliš, da tudi modrost ti večja je dana kot drugim.
 Vsega pa vendar si sam ne moreš nikakor izbrati;
 temu naklonil je bog, da dobro na boj se razume,
 drugi pa zopet na ples in tretji na citre in petje,
 temu pa dober razum dal Zevs je visoko grmeči,
 ki premnogim ljudem prinaša korist in veselje,
 varuje mestom obstoj, vsak sam ga pa najbolj spoznava.
 Toda povedati čem, kar meni vsaj zdi se najboljše.
 Bojni vihar že povsod krog tebe divja in ravsaja;
 zdaj pa Trojance poglej! Ko zid so preplezali močni,
 eni v orožju stoje, a drugi borijo se dalje,
 dasi sovraga je več, po ladjah okrog razpršeni.
 Daj se umakni nazaj in skličí najboljše od ljudstva!
 Kar bo kedo svetoval, to lahko premislimo dobro,
 naj bi planili li vsi na ladje veslate Argejcev,
 ko bi mogoče nam zdaj bog hotel nakloniti zmago,
 ali odšli bi nazaj od ladij, a vendar brez zgube;
 kajti bojim se, da vrnejo dolg nam od včeraj Ahajci,
 ker je pri ladjah še mož, ki sit ni nikakor še boja,
 ki se boja ne bo zdaj mogel vzdržati več, mislim.«
748. To je Pulidamas del, in ugajal je Hektorju predlog.
 Hitro je skočil z vozá na zemljo z orožjem opremljen,
 k njemu obrnil se koj in rekel krilate besede:
 »Tukaj obdrži tedaj mi, Pulidamas hrabri, veljake,
 jaz pa pohitel bom tja in v bitko se spustil s sovragi,
 vrnil pa k vam se bom koj, ko onim povem naročilo.«
754. To mu je rekel in šel zasneženi gori podoben,
 klical Trojancev vrste in čete zaveznikov slavnih.
 K Pulidamántu tedaj so junaškemu Pántoja sinu
 zbrali veljaki se vsi, ko Hektorja glas so začuli,
 ki je krog prvih hitel in gledal, če zvedel bi morda,
 kje je Deifobos knez, kje Hélenos močni vladika,
 Adamas Asijev sin in Asios Hirtakov sinko.
 Toda nikjer jih ni, ni našel jih zdravih in živih;
 nekaj ležalo jih tam pri ladjah je zadnjih Ahajcev,
 ko jim Argejcev roké predrago življenje so vzele,
 drugi pa v mestu domá zadeti od kopja, puščice.
 Zdaj pa na levo dospel je s solzámi oblitega boja,

kjer je Hélene mož lepolase, junak Aleksandros, druge priganjal na boj in k hrabrosti vrste podžigal. K njemu je stopil tedaj, ga karal rekoč sramotilno: »Paris nesreče, v lepoti junak, zapeljivec in babjek! Kje je Deifobos knez, kje Helenos močni vladika, Adamas Asijev sin in Asios Hirtakov sinko? Kam je Otríonevs šel? Zdaj konec trojanske je slave, Ilion strmi zgubljen, zdaj smrt se usodna ti bliža.«

774. Njemu odvrnil nato Aleksandros je slični bogovom:
 »Hektor, ti rad pokriviš po krivem velikokrat tudi. Včasih mogoče sem res popustil od silnega boja, takšen pa nisem slabič in matere svoje izvržek; kajti odkar si začel se s tovariši biti pri ladjah, tukaj na mestu stojim in vedno borim se z Danajci. Oni pa, ki jih želiš, so mrtvi tovariši tvoji, samo Deifobos knez in Helenos močni vladika živa od tukaj sta šla, ker kopje je dolgo ranilo v boju na roki oba, a smrti ju Zevs je obranil. Zdaj nas pa pelji naprej, kot hrabro srce ti velewa, mi pa boja željni za tabo odidemo hkratu. Videl boš, kaj je pogum, saj kolikor v naši je moči; kar pa presega moči, največji pogum ne bo storil.«
788. Rekel tako je junak in bratu srce pregovoril.
 Brž sta hitela oba, kjer boj je najhuje razsajal. Tu se boril je Kebríones knez in Pulidamas hrabri, Falkes, Ortájos junak, Polifétes bogovom podobni, Palmis in brata oba, Askánios srčni in Moris, ki sta v zameno prišla iz Askanije tja velegrude zjutraj preteklega dne, zdaj Zevs ju pa v boj je poklical. Šli so tedaj kot vihar, ki ga spremljajo bučni vetrovi, kadar na zemljo ga grom od Zevsa očeta odpošlje; kmalu nato prihrumi med strašnim bučanjem na morje; val se za valom drevi po močno razburkanem morju, tu še kupiči navpik, tam dvigajo sive se pene: tak se Trojancev vrste so zažanjale druga za drugo, v bronastem svitu žareč so svojim vodnikom sledile. Hektor na čelu je stal ljudomornemu Areju sličen, v rókah držal pa pred sabo je ščit, ki povsod je razmeren, trdno sestavljen iz kož, na vrhu plasti pa iz brona, svetli pa gibal se šlem krož sencev je vedno junaku. Vrste poskušal je vse, ko stopal previdno je dalje, vedno pod ščitom zakrit, če dali bi kje se pregnati, zbegal pa vendar srca ni hrabrim junakom Ahajcev.
809. Ajas zaklical je zdaj, ko stopil mogočno je predenj:
 »Dragi, le pridi, pogum! Kaj strašil tako boš Argejce? Kajti ne misli nikar, da mi se ne znamo boriti, Zevs je zamahnil samo in bedno premagal Ahajce. Upa seve ti srce, da ladje boš naše uničil, toda pripravljene koj i naše roké so za brambo. Naše bo mnogo poprej to dobro obljudeno mesto, vzele ga naše roké in rušile bodo ga hkratu. Daleč pa tudi ni dan, kot mislim, da Hektor bo bežal, Zevsa očeta proseč in druge nesmrtné bogove, da bi hitrejši bili lepodlaki ti konji kot sokol, ko te čez prašno ravàn odnesejo v mestece rodno.«

821. To mu je rekel tedaj, kar ptič je priletel od desne,
orel visoko leteč. In ljudstvo je vpilo Ahajcev;
znamenje dalo je up. Odvrnil je Hektor bleščeči:
»Ajas, prevzetni bahač, kako se ustiš tu široko!
O da gotovo tako jaz Zeusa sem sin ščitonosca,
vedno nesmrten kot bog, in rodila me častna je Hera,
v časti pa taki živim kot Atena in svetli Apolon,
kakor gotovo ta dan prinesel gorje bo Argejcem!
Mrtev boš tudi ti sam, če čakati boš se le upal
sulico mojo dolgó, ki kožo ti nežno raztrga;
kajti trojanske potem pač z mastnim gotovo boš mesom
ptice nasitil in pse, ko padeš pri ladjah Ahajcev.«
833. To mu je rekel in šel, vsi drugi so njemu sledili.
Krik je neznanski nastal, ko narodi zadaj so vpili.
Tudi Argejci so vpili glasno, le boj jim je v mislih,
stali na mestu so vsi, ko voj se je bližal Trojancev.
Krik je obojih donel skoz zračne višine do Zeusa.

Spev XIV.

Nestor je slišal vpitjè, četudi sedél je pri vinu;
sinu Asklepija koj je rekel krilate besede:
»Božji Mahaon, povej, kak vendar se to bo izteklo!
Hujši pri ladjah klic je cvetočih mladeničev, slišim.
Tukaj ostani zdaj ti in privošči si rujnega vina,
da segrela medtem Hekaméda ti bo lepolasa
kopel gorkó, da strjeno kri si umiješ s telesa,
jaz pa na stražnico grem, da zvedel bom, kaj je na stvari.«

9. To je dejal, brž zgrabil za ščit, ki je ležal v šatoru,
ves od broná bleščeč — Trasimédes ga konje kroteči
pustil v šatoru je tam, sam nosil pa ščit je očetov —
sulico tudi močno z nabrušeno bronasto óstjo.
Komaj je stopil čez prag, že videl prizor je sramoten:
eni boječe bežé, za njimi pa drugi drevijo,
hrabrih Trojancev vrsté; porušen i zid je Ahajcev.
Kakor če morje kipi z zamolklo donečim valovjem,
oster pa žvižg že sluti vetrov po stézah preurnih;
mirno ostane tedaj, na mestu igra se valovje,
dokler v določeno smer ga Zevs ne obrne z vetrovi:
starec razmišljal tako pri sebi z bolestjo je v srcu,
sredi danajskih li čet med urne konjike naj stopi,
al Agamemnona prej naj ljudstev pastirja poišče.
In ko je mislil tako, se to mu je zdelo najboljše,
da k Agamemnonu gre. Med sabo so ti se morili,
pokal trpežen je bron krog prsi pogumnim borilcem,
mahali z meči okrog in s kopjem dvoostnim suvali.
27. Nestorja srečali tu so kralji, ki Zevs jih ohranja;
vračali namreč se zdaj od ladij so ranjeni knezi:
sam Agamemnon junak, Diomedes in božji Odisevs.
Daleč od bojnih grozot ob bregu šumečega morja
ladije sta le so jim, ker prve so prišle na kopno,
zid pa zgradili so tam pri skrajnih že daleč na polju.
Dasi širok je bil breg, pa vendar ni bilo prostora
v vrsti le eni za vse, da gneča je stiskala ljudstva.

Stopnjema stale tedaj in pórnile vse so obrežje,
 dasi je velik zaliv, ki gorska ožé ga slemena,
 Da bi tedaj si ogledali boj in divje vrvenje,
 šli so od ladij navzgor, a vsak se je s kopjem podpiral.
 V srcu je grizla jih bol. Zdaj srečal jih stari je Nestor,
 ki predrago srce razburil je kraljem ahajskim.
 Prvi oglesi nato se širni vladar Agamemnon:
 »Nestor Nelejevič ti, ki velik ponos si Ahajcev!
 Kaj pa prihajaš tu sem, ko boj si zapustil morilni?
 Ah, če izpolni sedaj, kar rekel mogočni je Hektor,
 kar je zagrózil nekoč, ko ták je zatrdil Trojancem,
 da se nikoli ne bo prej v Ilion vrnil od ladij,
 dokler zažgal jih ne bo, mož samih pa hkratu uničil,
 To je govoril takrát in zdaj se bo vse izvršilo.
 Strašno, da ravno tákó se Ahajci možje z golenjaki
 dokler zažgal jih ne bo, mož samih pa hkratu uničil.
 ter se ne marajo več pri ladijah spredaj boriti!«

52. Njemu odvrne nato vozoborec gerenijski Nestor:
 »Prav si govoril, o knez, vse to se je res že zgodilo,
 tega spreménil ne bo sam Zevs v višavah grmeči.
 Zrušil se namreč je zid, ki upanje bilo je celo,
 da bo bramba za nas in ladije nepremagljiva.
 Boj trdovraten divja še vedno pri ladijah urnih;
 moči spoznati ti ni, čeprav opazuješ natanko,
 kam in odkod se drevé preganjani v stiski Ahajci,
 zmešano ták se moré, in krik do neba se razlega.
 Mi pa preudarimo zdaj, kako se bo tole izteklo,
 če pomóre kaj um. Da v vojsko bi šli, ne svetujem;
 kajti če ranjen je kdo, za boj ni nikakor sposoben.«
64. Njemu nato pa odvrne vladar Agamemnon ter pravi:
 »Nestor, če bitka divja pri zadnjih že ladjah resnično,
 nič pa koristil ni zid tak dobro zgrajeni in jarek,
 žulji ahajskih sinov, ki upali trdno so v srcu,
 da bo bramba za nje in ladije nepremagljiva,
 Zevsu utegne save premočnemu drago to biti,
 da brez slave bi tu na tujem pomrli Ahajci.
 Skusil sem namreč že sam, kák milostno nam je pomagal,
 zdaj pa skušam, da one časti kot nesmrtné bogove,
 nam pa odvzel je pogum, kot zvezane róke so naše.
 Dobro tedaj, poslušájmo to vsi, kar jaz vam predlagam!
 Kolikor ladij je spred, ob morju postavljenih najprej,
 vleči začnimo takoj, vse v božje morjé potegnimo,
 s kamni zasidrajmo tam, da noč se približa božanska;
 morda Trojanci takrát se nehali bodo boriti,
 v noči še druge potem previdno potegnemo v morje.
 Kdo bo zameril, da zlu si ušel, četudi po noči?
 Bolje, da rešiš se zla, kot da te ujame na begu.«
82. Srepro pogleda nato ga Odisevs razumni ter pravi:
 »Kakšno besedo pa zdaj si izustil, Atrejevič silni!
 Ko bi drugje bil kod poveljnik ničvrednih vojakov,
 ne pa, da naš si vladar, ki Zevs nam tákó je prisodil,
 da od mladih že let do starosti sive trpimo,
 bojni prenašamo trud, da slednjič nas meč bo uničil!
 Res nameravaš li to, da s širnimi cestami Trojo
 mesto boš pustil, ko toliko zla smo zanj že prestali?

Molči, da takih besed ne sliši kdo drug od Ahajcev, kakor z jezika jih mož ne smel bi spraviti nikdar, ki je razumen takó, da pametno zna govoriti, z žezlom še venčan kot kralj in toliko ljudstev ga sluša. Kolikor ti jih imaš, ki kralj si nad vsemi Argejci. Grajati moram te zdaj, da táko nespamet si rekel, ki nam velelaš sedaj, ko nehal vihar še ni bojni, naj potegní i v morjé bi ladije z lepimi boki, da se bahájo še bolj, ko že zdaj so v premoči Trojanci, nam pa približa se beden pogin. Ne bodo se namreč dali Ahajci več v boj, če v morje kdo vlekel bo ladje, k morju le gledal bo vsak, od silnega boja popuščal. Škodil tako ti tvoj bolí nasvet, poveljnik ti ljudstva!«

103. Njemu odvrnil nato Agamemnon je knez med junaki:
 »Graja je tvoja težká me silno zadela, Odisevs!
 Toda nikakor ni res, da jaz bi veleval Ahajcem,
 naj bi, čeprav jim ni všeč, potégnili ladije v morje.
 Zdaj pa naj vstane kdo drug, ki boljši nasvet bo povedal;
 naj bo mlad ali star, jaz z rádotjo bom ga poslušal.«
109. Zdaj je besedo povzel veleglasni junak Diomedes:
 »Blizu je mož, ne iščite ga, če vsak je pripravljen,
 da posluša nasvet, ne bo pa vznevoljil se v jezi,
 ker sem oglasil se jaz, čeprav sem najmlajši med vami.
 Žlahtnega vendar rodu jaz tudi ponosno se kličem,
 ker sem Tideja krvi, ki v Tebah ga zemlja pokriva.
 Kajti Portēju tri,é so rodili se siní brezgrajni,
 ki v Plevrónu jim dom na visokem je bil Kalidonu,
 Agrios, Melas in tretji od njih vozoborec je Ojnevs,
 ki mu moj oče je sin, po hrabrosti najbolj odličén.
 Ojnevs ostal je domá, moj oče odšel je pa v Argos —
 kakor pač sklenil je Zevs in drugi bogovi — po blódnjah.
 Vzel je Adrestovo hčer in bival v bogati je hiši,
 vsega imel je dovolj: pšenična cvetela so polja,
 trte so v lepih vrstáh in oljke krasile vrtove,
 mnogo gojil je ovac. Kot suličar vse je prekašal.
 Vem, da ste slišali to, če vse je seveda resnično.
 Kot da mi žlahten ni rod, jaz sam pa sem kak bojzljivec,
 škodilo svetu ne bo, ki povem ga po dobrem preudarku.
 V vojsko vrnimo se vsí! Res ranjeni smo, pa je sila.
 V boj ne posežemo mí, tja segle ne bodo strelice,
 da ne zgodi se komú, da k rani dodal bi še rano,
 druge pa bomo bodrili na boj, ki večkrat prav radi
 srcu uslugo store, da se nočejo več bojevati.«
133. To je dejal, in sprejeli nasvet so kralji pokorno.
 Šli so, a vodil je vse Agamemnon knez med junaki.
135. Ni pa na stražnici slep bil zemljo tresoči Posejdon,
 ampak je stopil med nje priletnemu možu podoben,
 ki je za desno prijel Agamemnona sina Atreja;
 « njemu obrnjen nato je rekel krilate besede:
 »V rádoti vriskati zdaj pač mora srditi Ahilevs,
 ko z zadovoljnostjo zre, kák padajo plahi Ahajci,
 ker mu ne bije srce in nima najmanjšega čuta.
 Naj pogine tako, naj bog ga udari s slepoto!
 Tebi pa niso še vsi sovražni nesmrtní bogovi;
 dirjali v prahu še kdaj poveljniki bodo trojanski
 tja čez široko ravan, ti sam boš pa gledal, kak bodo
 v mesto bežali nazaj od šatórov in ladij zavitih.«

147. To je dejal in glasno zavpil, ko je hitel čez polje,
Kot če zavpilo bi mož obenem devetkrat po tisoč
ali desetkrat mordà, ko strašno začenja se klanje,
tolik izpustil je glas bog zemljo tresoči iz prsi,
močni vladar, da vsakemu s tem podžgal je Ahajcu
moč in pogum, da se v boju nikdàr ne odneha boriti.
153. Hera, ki prestol ji zlat, na vrh je stopila Olímpa,
In ko je zrla pred se, Posejdona koj je spoznala,
kàk se podviza za boj, ki slavo naklanja junakom,
krvni njen brat in devér, in srcé radosti se ji v prsih.
Zevsa zagledala zdaj na vrhu najvišjem je Ide,
ki je studencev izvor, in srd se ji vnel je do njega.
Mislila sama tedaj volooka častita je Hera,
varati mogla na kak li način ščitonosca bi Zevsa.
Slednjič pa vendar ji zdel ta sklep se je v duši najboljši,
da se nakiti lepó in stopi do njega na Ido,
morda mu željo zbudi, da združil bi z njo se v ljubezni,
ona pa spanje medtem bi milo mu, ude krepilno,
zlila na trudne oči in omamila dušo razumno.
V sobo je torej odšla, ki sin jo Hefajstos je zgradil,
z vrati pa močnimi vhod ob stèbrih visokih zaprl
s skrivnim zapahom takó, da ga drug ne odpre med bogovi.
Semkaj je torej odšla in vrata bleščeča zaprla.
Najprej vablivo telo si je nežno z ambrozijo božjo
madežev sčistila vseh in z oljem mazilila mastno,
ki mu ambrozijska moč in vonj je dišeč bil prijetno;
kdor ga v hiši prijel je Zevsovi z bronastim pragom,
duh je njegov napolnil nebo in zemljo v trenutku.
S tem je mazilila lepo telo in nato počesala
bujno rastoče lasé in kite si spletla z rokami,
da se ambrozijski kras ji usipal je z glave nesmrtné.
Krilo, ki zlikala ga razumno Atena je sama,
božje oblekla je zdaj — v njo okraskov je uvezenih mnogo —
ter jo nad prsi nato z zaponkami zlatimi spela.
Lep si ovila je pas, ki sto ga je čopov krasilo,
v uhlje predrte lepó pa uhane je s tremi očesci
sličnimi murvi vtaknila, da kras je odseval jim ljubko.
S pečo ovila glavó si krasno je častna boginja,
lepo, storjeno uprav in belo žarečo kot solnce,
k svetlo bleščečim nogám pa privezala lepe sandale.
187. Ko pa oblekla telo z lepotičjem si vsem je boginja,
šla je iz sobe tedaj in skrivaj Afrodito pozvala
daleč od drugih bogov ter to ji prijazno je rekla:
»Boš me poslušala, dragi otrok, če nekaj te prosim,
ali odrekla mordà, ker name srdita si v srcu,
ker za Danajce sem jaz, ti braniš pa svoje Trojance?«
193. Nji odvrnila nato Afrodita je Zevsova hčerka:
»Krona mogočnega hči, odlična boginja ti Hera!
Kar povej, kaj želiš, ker pravi srce, naj izpolnim,
ako le moči mi bo in more se res izpolniti.«
197. Nji pa rekla nato je prekanjena Hera častita:
»Daj mi ljubezensko moč in ljúbkost, s katero zmaguješ,
kar je nesmrtnih bogov in tudi ljudi umrljivih.
Tja bom šla, kjer je konec zemljé, ki mnogo jih hrani,
gledat Okeana, vir vseh bogov, in Tetijo mater,
ki sta redila lepo in me vzgajala v svoji palači;
Reja je dala me tja, ko Zevs širnogledi je Krona

spódil v podzemlje temno in morsko nemirno valovje.
K njima bom šla na obisk in večer prepričevala.
Dolgo že časa trpi, da drugega drug se ogiblje,
zveze zakonske več ni, ker srd se vgnezdil je v dušo.
Ako pripravim oba s prijazno besedo do tega,
da obnovi se ljubav in zveza zakonska se sklene,
bošta kot drago me hčer in častitljivo klicala vedno.«

211. Nji pa odvrne nato Afrodita ljubkó smehljajoča:
»Prav bi ne bilo in moči mi ni odreči ti prošnjo;
kajti v naročju sladkó najboljšega Zevsa počivaš.«
214. Zdaj si odpela od prs s podobami vazen je jermen
pisan, kjer spravljena vsa je sredstva čaróvna imela:
ljubkost, ljubezensko moč, zapeljivo ljubimkanje tudi,
ki še premoti može, ki pametnim vsak jih prišteva.
To ji tedaj izroči ter pravi rekoč ji besede:
»Pisani jermen ti dam, ki deni ga v nedrje svoje;
vse je spravljeno v njem. To pravim ti, da bo imelo
dober gotovo uspeh, kar rada sedaj bi doseгла.«
222. In nasmehnila nato volooka se častna je Hera
in z nasmeškom njen dar je spravila v nedrje svoje.
Zopet v palačo odšla je Zevsova hči Afrodita,
Hera skočila pa koj je z visokega vrha Olimpa,
naglo od tam v Piérijo šla in Emátijo ljubko,
drla čez snežne goré je Trakijcev konje redečih,
vrhe nebesnih višin, dotaknila pa tal se ni noga;
z Atoja šinila zdaj čez morje naprej valovito
ter na Lemnos prišla, do mesta vladarja Toanta.
Tukaj dobila je Sna, ki bratec po krvi je smrti,
stisnila mu je rokó, zaklicala ter mu dejala:
»Sen, mogočni vladar nad vsemi ljudmi in bogovi!
Ako si kdaj poslušal moj glas, še zdaj me ubogaj!
Vedno hvaležna ti bom, če to mi izkažeš usugo.
Zevsu bleščeče oči pod obrvmi daj mi uspavaj,
brž ko združila se z njim v ljubezni bom zakonske zveze.
Dala kot dar ti krasen bom stol, ki nikdar ne premine,
čisto zlato, ki sin ga bo moj naredil Hefajstos
spretni z umetno rokó, dodal bo pa tudi podnožnik,
da pri gostiji na njem bo svetla počivala noga.«
242. Sen pa krepilni nato odvrne boginji ter pravi:
»Krona mogočnega hči, odlična boginja ti Hera!
Drugega vsakega jaz, kar večnih bogov je nesmrtnih,
lahko uspavam takoj, še Okéana struge deroče,
dasi izvor je vsega, mogočno in staro božanstvo,
Zevsu ne morem pa jaz se sinu približati Krona
in ga uspavati ne, če sam ne ukaže mi tega.
Dosti je, da me enkrat izmodrilo je tvoje povelje,
onega dne, ko Zevsov je sin velesrčni in slavni
pluti iz Ilija htel, ko zrušil Trojancem je mesto.
Kajti takrat uspaval srce ščítonoscu sem Zevsu,
ko sem ga nežno objel, ti v tem si pa zlo mu skovala,
ko si poslala vihar, da silno divjal je po morju
in ga zanesel na Kos, prav dobro obljudeni otok,
proč od tovarišev vseh. Ko Zevs se je zbudil, besnel je,
metal bogove po tleh, posebno iskal je pa mene.
Zginil bi bil brez sledu, ko me vrgel z Olimpa bi v morje,
pa me rešila je Noč, ki bogove kroti in človeštvo.

V sili pribéžal sem k nji; četudi srdit, je odnehal,
toliko upal se ni, da Noči zameri se urni.
Zdaj ukazuješ mi spet, naj nekaj storim, ko ni možno!»

263. Njemu pa rekla nato volooka častita je Hera:
»Kaj na te stare stvari, Sen, zbujaš si vendar spomine!
Misliš, da Zevs širnogledi takó bo pomagal Trojancem,
kakor se vnel mu je srd za sina takrát Herakleja?
Pojdi z menoj, bom eno od vil ti dala mladostnih,
da se oženil boš z njo in klical jo svojo soprogo,
dala Pasítejo bom, ko vedno po nji le zdihuješ.«
270. Kolika radost to zanj! In Sen ji odvrne ter pravi:
»Dobro, prisezi mi zdaj pri stigijskih vóдах pogubnih,
z eno dotakni rokó se zemlje, ki mnogo jih hrani,
z drugo pa morskih bleščéčih valov, da bodo za pričo,
kar je v podzemlju bogov, med njimi pa Kronos mogočni,
da zares boš eno od vil mi dala mladostnih,
dala Pasítejo boš, ko vedno po nji le zdihujem.«
277. To je dejal, in slúšala koj beloroka je Hera.
Kakor velel, pri bogovih je vseh po imenu priseгла,
kar jih v kraljestvu je senc in zovejo sploh se Titani.
Ko obljubila je to in sveto prisego izrekla,
z njo se napotil je Sen, ko pustila sta Lemnos in Imbros.
V gosto zavita megló sta naglo hitela po poti.
Ták do studenčne sta Ide prišla, zverinjadi rednice,
kjer sta pustila pri Lektu morjé in stopila na kopno.
Tresli vrhovi dreves pod njunimi so se nogami,
Tu se ustavil je Sen in čakal, da Zevs ga ne vidi,
ko na visoko se smreko je skríl, ki takrát ji na Idi
zrastel najvišji je vrh, ki segal skoz zrak je do néba.
Tukaj je tičal zavít pod gostimi vejami smreke,
kakršen glasen je ptič, ki leta po gozdu in halkis
vsi mu bogovi rekó, na zemlji pa jastreb ponočni
292. Hera stopila nato je hitro na Gargaron sveti,
Ide visoki greben. Ko Zevs zbirajoči oblake
vidi jo, močno srcé prevzame docela mu želja
kakor takrát, ko združila nekoč sta se prvič v ljubezni,
zvezo sklenila zvestó na skrivnem pred dragimi starši.
Stopil je torej pred njo, zaklical tako ji in rekel:
»Kam se pa, Hera, tako ti mudi? Kam daleč gotovol
Kje so pa konji, kje urni je voz, da nanj bi stopila?«
- 300. Njemu pa rekla nato je prekanjena Hera častita:
»Tja bom šla, kjer je konec zemljé, ki mnogo jih hrani,
gledat Okéana, vir vseh bogov, in Tetijo mater,
ki sta redila lepo in me vzgajala v svoji palači.
K njima bom šla na obisk in več en prepír poravnala.
Dolgo že časa trpi, da drugega drug se ogiblje,
zveze zakonske več ni, ker srd se vgnezdil je v dušo.
Konji in voz pa stoje ob vznožju studenčnate Ide,
ki ponesó me takoj čez zemljo in širno vodovje.
Sém pa z Olimpa sedaj prihajam samó radi tebe,
da se kedaj ne boš mi jezil, če tiho in skrivno
morda v palačo bi šla k Okéana strugam globokim.«

(Dalje prih.)

OTROŠKA BALADA.

JANEZ OKORN.

»Mati, danes ponoči je bila pri meni črna gospa,
vsa črna kot oglje, pa lepa kot ti.
Sladek sad mi je dala: »Dete, poskusi!«

»Že dobro, že dobro!«
Mati gre v polje, detece v gozd.

»Pa kaj, dete, vse blede, trepečeš, si bolno?«

»Mama, te jagode našla sem v gozdu,
prav take, kot jih ponoči je dala črna gospa.
Glej, vejica tul! A kaj se v krogu vrtiš...«

Volčja črešnja.

Bela krsta, črna ruta.

DVE POSEBNOSTI SVETOPISEMSKEGA PESNIŠTVA.

DR. FR. JAKLIČ.

Sv. pismo je božja knjiga, sv. Duh je v njem govoril in še govori človeštvu. Bistveni del sv. pisma je njegova vsebina, razodete resnice; te resnice je pa Bog razodel v raznih oblikah: v obliki zgodovinskega pripovedovanja, v obliki zakonodaje, v obliki preroškega govora, pa tudi v obliki pesmi. — Ako se baviš s svetopisemskim pesništvom, se kmalu prepričaš o njegovi izredni lepoti; zares, vredna posoda njene nebeške vsebine je. Ni čudno, da so občudovali in proučevali to poezijo največji pesniki. Škoda bi bilo, če je ne bi tudi naš dijak nekoliko poznal. Naslednji sestavek naj opozori na dve posebnosti, po katerih se starohebrejska pesnitev loči od pesništva drugih narodov.

Značilno za orientalce, posebno za Semite, je njih nagnjenje, da si skušajo poiskati za najgloblje misli in čustva podoben slučaj v zunanjem življenju in ob tem zunanjem pojavu nazorno pojasniti svoje notranje, dušno stanje. Ker je namreč človek iz telesa in duše, ima tudi dvojno spoznavalno zmožnost: s peterimi čuti zaznava tvorni svet, njegov um pa se dviga do nadtvarnega spoznavanja. Ali umsko spoznavanje je odvisno od čutnega, vedno in vedno se naša

pamet vrača k čutnim zaznavam in išče v njih opore. Ta zakon, ki so ga stari modrijani tako izražali: *omnis cognitio a sensu incipit*, si gotovo sam že nešteto krat uporabil, ko si si nadčutno, umsko resnico skušal čutno, nazorno naslikati; na ta zakon našega spoznavanja se sklicuje tudi moderno poučevanje, ki pomaga učencu pri umskih resnicah z nazornimi slikami. Ta zakon odvisnosti uma od čutov so porabili že svetopisemski pesniki, ki so spretno poiskali prizor ali dogodek v zunanem, čutnem svetu, ki je bil nekako soroden njihovemu dušnemu dogodku; ob zunanem prizoru pojasnjuje notranje stanje. Evo ti kratek zgled! David opisuje v 101. psalmu svojo nesrečo, osamelost in zapuščenost; najprej svoje dušno stanje naravnost opisuje, potem pa začne govoriti v podobah, in med drugimi je tudi ta:

enak sem pelikanu v puščavi,
sem kakor sova v razvalini.

Ako sliši popotnik v mraku iz puščave samotni pelikanov klic, ali ako poslušaj v noči žalostno vpitje sove, še tebe prevzame neko žalostno čustvo, toliko žalosti je izražene v takem glasu. In tema

dvema samotarskima klicarjema noči primerja psalmist svoje dušno stanje: tudi on je osamljen v svoji nesreči, v temi obupa je, le žalost mu odmeva v srcu.

Ali vzemimo drug zglede: 15. vrsto pete knjige Mozesove, 32. poglavje. Mozes govori o skrbni ljubezni, ki jo je Jahve (tako so Judje imenovali Boga) razodeval nad izvoljenim ljudstvom, ko so odhajali iz suženjstva egipčanskih opekarn in bičev nadzornikov in priganjačev. Najprej jo naravnost opisuje, potem pa se mu zdi, da jo bo v podobi še bolje naslikal; primerja jo orlici, ki kliče in vabi mlad zarod na prvi polet in mu pomaga na vse načine:

ko orlica, ki vabi k letanju svoje mlade
in nad njimi kroži,
razprostira svoje peruti,
jemlje jih nase in nosi na svojem hrbtu.

Gotovo si že videl podoben prizor: ptički so postali godni, stara bi jim rada zadnjič izkazala svojo ljubezen in jih opogumila do prvega poleta iz gnezda; nemirno leta okoli njih in kliče in poje in dejansko pomaga mladim plašljivcem. Glej, Mozes kaže nazorno z ljubeznijo ptice do njenega zaroda božjo ljubezen do Izraelcev. Ali ni to mojstrsko storil?

Poleg ljubezni do primer in podob iz zunanjega sveta in življenja najdeš pri semitskih pesnikih, posebno pri starohebrejskih, še drugo posebnost, takozvano vzporednost členov, *parallelismus membrorum*. V čem obstoja ta? Naj ga pojasni zglede iz začetka 113. psalma:

Aleluja!
Ob izhodu Izraela iz Egipta,
Jakobove hiše iz barbarskega naroda,
je bila Judeja Njegovo svetišče,
Izrael njegova posest.

Psalmist hoče izraziti misel: Ko so šli Judje iz Egipta, je pokazal Bog prav posebno skrb zanje. Te misli pa ne izraža le v dveh stavkih, ampak rabi za to štiri stavke, in sicer tako, da misel prvega stiha ponovi drugi stih, in misel tretjega pove še enkrat v četrtem stihu. Vzporednost

členov torej vidiš na tem zglede v tem, da je ista misel dvakrat izražena, in sicer v dveh stihih, ki sta tudi po obliki zelo slična; saj imata približno enako veliko besedi in besede so enako razvrščene. Ta prva vrsta — tri vrste vzporednosti členov ločimo — se imenuje *parallelismus synonymus*, *soznačna vzporednost členov*, ker drugi stih pove soznačno misel prvega stiha.

Včasih je drugi stih tako podoben prvemu, da ne ponavlja samo vsebine, ampak tudi skoro vse besede; n. pr. psalm 117., 8. in 9. stih:

bolje je zaupati v Jahveta ko zaupati v človeka,
bolje je zaupati v Jahveta ko zaupati v prvake.

To je *parallelismus identicus*, *istovetna vzporednost*, pa jo prištevamo k soznačni, ker je le njena stranska veja.

Misel prvega stiha se pa ne ponavlja vselej le v drugem stihu, ampak včasih v treh, štirih, da celo v petih. V psalmu 28., 1. in 2. vrsta, se n. pr. ista misel petkrat izraža:

Prinesite Jahvetu darove, sinovi božji (Izraelci),
prinesite Jahvetu mlade ovne,
prinesite Jahvetu slavo in čast,
prinesite Jahvetu slavo njegovega imena,
molite Jahveta v njegovem svetem šotoru!

Včasih ponavlja tretji stih skupno misel prvega in drugega stiha.

Pripomniti je treba, da se imenuje misel, ki je dva- ali večkrat izražena, *verz*, *posamezni stavki pa stih*.

Vprašaj se morda, kako so prišli Semiti do tega načina pesniškega izražanja. Stvar je čisto preprosta. Človek spozna vsako stvar le polagoma, šele ko jo je večkrat videl, slišal; če misel dvakrat izrečeš, jo s tem že nekako pojasniš, ker si poslušalca prisilil, da je še enkrat obrnil svojo pozornost nanjo. Da pa to ni zgolj mrtva tautologija (istorečnost), poskrbi svetopisemski pesnik s tem, da naslednji stih nekaj doda po smislu k prvemu, da v nečem izpopolni misel predidodega stavka.

Soznačno vzporednost členov najdemo v sv. pismu najbolj pogosto v lirskih pesmih. Od tu je prešla v rabo k svetnim pesnikom; opozarjam n. pr. na Župančičevc »Dumo«:

pesem hitečih in pesem stoječih valov,
pesem srebrnih in pesem zlatih valov,
pesem potokov in pesem žit.

Druga vrsta je parallelismus antitheticus, protivna vzporednost členov. Tudi tu izraža drugi stih isto misel ko prvi, ali pove jo z nasprotnega stališča. 10. poglavje Salomonovih pregovorov ima verz:

moder sin razveseljuje svojega očeta,
nepameten sin pa je žalost svoje matere.

Salomon opominja mladeniča k modremu življenju in kot nagib k modrosti mu pove v prvem stihu: če boš modro živel, te bo tvoj oče vesel. Tudi drugi stih vabi mladeniča k pametnemu vedenju, ali tu je nasproten nagib: če ne boš modro živel, te bo mati žalostna. Oba stiha torej isto željo izražata in utemeljujeta, le da vsak od druge, nasprotne strani. — Poglej te vrste vzporednosti členov v 11. poglavju!

Goljufiva tehtnica je gnus pred Gospodom,
pravična utež pa je njemu všeč.
Kjer je napuh, ondi je tudi sramota,
kjer pa je ponižnost, tam je tudi modrost.
Pravične njihova preprostost prav vodi,
hudobne pa njih prekanjenost uničuje.
Bogastvo ne bo nič pomagalo na dan maščevanja,
Pravičnost pa bo rešila smrti.

Tu je porabil sv. pisatelj drugi zakon našega spoznavanja: resnico toliko bolj v živo spoznam, če hkratu vidim njeno nasprotje; saj se tudi solnčni žarki človeku zdijo bolj svetli in bolj topli, če je neposredno prejel stopil iz temne in hladne kleti, in belina je na sliki bolj bela, če je zraven črn predmet.

Protivna vzporednost členov je v sv. tem pismu pogostna zlasti v poučnem, didaktičnem pesništvu: v knjigi Modrosti, Pregovorih in Pridigarju. Kdor pazi pri čitvu, vidi, kako se je iz sv. pisma razširila pri premnogih pesnikih in pisateljih.

Tretja vrsta svetopisemske vzporednosti pa je parallelismus syntheticus, slovensko: sestavna, ali še bolje, dopolnilna vzporednost členov. Tudi tu sta dva stiha po dolžini in besedni razporedbi zelo podobna, ali sličnost je le bolj v obliki; kajti misel drugega stiha nikakor ni več ista, kakor je bila misel prvega, ampak drugi stih pove novo misel, ki pa je v zvezi z mislijo prvega stiha. V psalmu 18, 8.—10. vrsti beremo:

Gospodova postava je neizpodbitna,
ona spreobrača duše;
Gospodovo pričevanje je resnično,
ono daje modrost preprostim;
zapovedi Gospodove so dobre,
one razveseljujejo srca.

2., 4. in 6. stih izražajo učinek božjih zapovedi; prvi in drugi stih tvorita resniko celoto, obe različni misli se lepo dopolnjujeta kot vzrok in njegov učinek; pravitako sledeči dvojici stihov. V »verzu« sta torej tu dve misli, toda združeni v enoto; kakor pove ime, se res dopolnjujeta.

Te tri vrste vzporednosti misli neprestano srečujemo v pesmih sv. pisma. Včasih se takoj vidi, kateri paralelizem je, posebno če ima verz le dva stiha; včasih se pa ne more lahko uganiti, je li to soznačna ali dopolnilna vzporednost členov. Pesnikova misel je bila namreč tako ognjevitna in burna, da je prodrla to strogo odmerjeno formo, posebno če jo je pesnik skušal v več stihih izraziti. Vse tri vrste vzporednosti sv. pisatelj v isti pesnitvi pogostokrat menjava, da enakoličnost morda ne utruji in zdolgočasi; kot zgled navajam 30. poglavje 17. vrsto Pregovorov:

Oko, katero zasmehuje svojega očeta
in katero ni pokorno svoji materi,
naj izključujejo krokerari pri potokih,
naj je požro madi orli.

Tu sta dva soznačna vzporedna člena, pa sta v dopolnilnem redu razvrščena.

V tem, da so svetopisemski pesniki izbrali in rabili ravno ta način pesniškega izražanja, se kaže posebna previdnost

božja. Kako težko je prestaviti take pesmi, katere imajo strog ritem, rime, asonance in podobne pesniške lepote kot bistven del! Že v sorodnem jeziku jih je večkrat težko izraziti, kaj šele v takih jezikih, ki so čisto drugačne vrste. Svetopisemske pesnitve pa so spisane za vse narode vseh časov, na vse jezike jih je treba prevajati; ali hebrejskih pesmi ni treba prevajati, ker njih lepota in čar obstoji predvsem v vzporednosti členov. Da se ta lepota popolno izrazi v drugem jeziku, ni potrebno drugega, ko da vzameš hebrejski slovar, poiščeš za vsako besedo

primeren izraz in te izbrane izraze razvrstiš v istem redu kot so v hebrejskem izvirniku, pa si povedal ne le isto misel, ampak podal tudi popolno njen izraz, nič bistvene lepote se ni pri prevodu izgubilo.

Tudi zate je spisano sv. pismo, zato sezi po njem in ga začni študirati. Ko se malo seznaniš z njim, se boš vedno in vedno rad vračal k njemu; saj svetna poezija mislečega človeka naposled le rada odbije, ko išče večkrat zastoj utehe svojemu iskajočemu umu takrat, ko se srce naslaja ob umetni obliki. V sv. pismu pa najdeš večno, božjo resnico v prekrasni obliki.

DVE POKRAJINI.

MIRAN JARC.

Solnčne ravnine,
igračke — vasice,
sinje planine —
Bel velespev!

Ali tja v sever mračno
se vleče črnó
od smrak nazobčenó
hribovje.

Od kedaj vas poznam,
zažonetni gozdovi?
In misel v spomin
se strastno zagreba.

Ali nisem otrok še nekoč
v strahu drhtel pred vami
v primitivnih slikah
Valvazorjeve: Ehre des Herzogtums Krain?

Ali ne skrivate v svojem osrčju
Sienkiewiczevih pokrajin,
divna zatišja ljubezni,
davno mi znana?

Ne, še vse globlje
misel išče,
da vas razkrinka
tajnovite lesove.

Ali niste zatočišča,
ki vas duša nemirna
nenehoma sluti? — —

Ah, ti nazobčeno, črno hribovje,
kako brezbrežni so tvoji molkil...

NAŠ BOG.

M. P.

Za solnce in noč
nas je ustvaril:
mar ni izumitelj?

In kruha mbč
nam je napravil:
mar ni daritelj?

Za večno luč
nas je določil:
mar ni ljubitelj?

NASREDIN, TURŠKI PAVLIHA.

FR. OMERZA.

1. Ogledalo.

Mongolskemu poveljniku Timurju je dala narava zunanost, ki se je ujemala s krutostjo njegovega značaja. Ne le da je šepal, tudi obraz je bil spačen in je kazal zvitost njegovega srca.

Ko ga je nekega jutra brivec strigel, jih je bilo več od njegovega spremstva pri njem v šatoru, med njimi tudi Nasredin, ki ga je izbral vladar za nekaj časa, da mu dela družbo. Ko je bila glava ostrižena, mu da brivec kot navadno ogledalo, da se prepriča, da je dobro izvršil svojo nalogo. Timur je dolgo gledal svoj obraz in znova spoznal, kako je grd. Solze so se mu udrle po licu in tudi Nasredin je jokal z njim. To je trajalo precej časa. Ko so mu prinesli vojaki novice, se je premagal, Nasredin je pa jokal in stokal dalje, da se je vsakemu smilil. Ko je videl Timur, da sicer tako veseli mož neprestano toči solze, mu pravi: »Hodža, kaj mi koristi moč in bogastvo, ko imam pa tak obraz! Ko sem se gledal v zrcalu, sem spoznal, da sem res prav grd. Zato sem jokal. Zakaj pa ti neprestano jokaš?« Hodža mu odgovori: »Gospod, če je že tebe tako pretreslo, ko si pogledal samo enkrat svoj obraz v zrcalu, da si jokal, koliko vzroka imam potem jaz, da jokam, ko moram gledati tvoj obraz noč in dan! Zdaj veš, zakaj sem jokal.« Ta odgovor je tako učinkoval na Timurja, da je znova jokal — od smeha.

2. Uslišana prošnja.

Nekega dne je stal Hodža Nasredin pri oknu in vzdihnil: »O Bog, daj mi tisoč zlatov, če bo pa samo eden manjkal, jih ne vzamem!« Ko je slišal to pobožno željo njegov sosed, Jud, se je nasmehnil in si mislil: Prepričati se hočem, če bo bedak res zavrnil božji dar, če ne bo popoln. Odpre torej omaro, vzame iz nje 999 zlatov in jih spusti v mošnji skozi dimnik v sosedovo sobo. »Moja molitev je uslišana!«

pravi Nasredin, ko zagleda denarnico z zlatom. Odpre jo, šteje zlato in vidi, da jih je samo 999. Tedaj pravi: »Kdor je te podaril, bo tudi še enega dal,« in spravi denar.

Ker je bil dalje tiho, se je začel vendar Jud malo bati. Vstane, potrka na sosedova vrata in pravi: »Dobro jutro, dragi Hodža!« »Dobro jutro, Kajm! Kaj mi prinašaš?« »Nič ti ne prinašam, ampak ti mi moraš nekaj dati.« »Kaj neki?« »Zlate, ki jih imaš.« Nasredin ga debelo pogleda in pravi: »Kakšne zlate, Kajm?« »Katerel Tiste, ki sem ti jih vrgel skozi dimnik.« »Ti nisi čisto pri pravi pameti. Res je, da sem našel mošnjo z zlati pri dimniku, tega ne tajim; toda te sem si izprosil od ljubega Boga, zato mi jih nisi mogel dati ti. Kako naj bi vendar ti prišel do tega, Kajm?« »Nikar se neumno ne šali, dragi prijatelj! Razločno sem slišal tvojo željo in sem te hotel samo za šalo poskusiti. Denar je moj, torej mi ga vrni!« »V denarnih zadevah ne poznam nikakih šal,« pravi mirno Nasredin; »denar je moj.« »Pojdiva torej k sodnji in razloživa vse kadijul.« »Dobro, jaz sem s tem zadovoljen. Toda peš ne grem tja, ker me trga. Pripelji mi osla!« Jud pripelje osla. Tedaj pravi Nasredin: »Tudi kozuh moram imeti, ker me zebe, in pregrinjalo, ker na mrzlem kamnu ne morem sedeti.« Jud prinese hitro tudi kozuh in pregrinjalo. Hodža se s kozuhom odene, s pregrinjalom pa pokrije osla, ga zajaha in oba odideta.

Pred sodnikom razloži trgovec kot tožitelj natanko ves dogodek. »Kaj boš ti na to odgovoril?« pravi kadi zatožencu. »Efendi,« odvrne Nasredin, »v revščini sem zaprosil Alaha, naj mi pošlje tisoč zlatov. In glej, moja prošnja je bila uslišana. Ko sem pa prešteval zlatnike in je enega manjkalo, sem rekel: Kdor mi je dal toliko zlatov, mi bo dal še enega. Če trdi zdaj tožitelj, da mi je dal denar on, ne nebo, bo slednjič tudi trdil, da je njegova

tudi žival, ki jo jezdim, kožuh, ki ga nosim, in pregrinjalo, na katerem sedim, kot si dovolil.« Ko je slišal Jud te besede, je sklenil roki in vzkliknil: »Seveda je to moj! Prisegam, da je osel, kožuh in pregrinjalo moja last.«

Zdaj je kadi nagrbanchil čelo in rekel: »To je vendar nesramno! Zdaj vidim jasno, da je Jud goljuf. Služabniki, kje ste? Dajte mu jih petindvajset in ga vrzite potem skozi vrata!« Služabniki so izpolnili poveljje do pičice, Nasredin se je pa ogrnil v plašč, zvil pregrinjalo, zasedel osla in veselo odjahal.

3. Skrivnost.

Nasredin je odšel v neko onstran gora ležeče mesto, da bi prebil tam nekaj veselih dni s prijateljem. Ker ga pa ni dobil doma, mu je bilo dolgčas; zato je mislil, kako bi si s kako šalo okrajšal ure. Šel je na trg in razglasil ljudem: »Če hočete zvedeti neko skrivnost, pridite nocoj v mošejo, kjer vam jo bom povedal.«

Ob določeni uri je bil tempelj nabito poln in Nasredin je stopil res na prižnico, pozdravil vse navzoče in rekel: »Prišli ste, že res, da bi slišali skrivnost. Ali vam je mogoče že znana?« »Kako nam naj bo znana?« »Potem vam jo hočem rajši jutri povedati, boste bolj zbrani.« Po teh besedah je stopil zopet s prižnice, ljudje so pa silno godrnjali.

Drugi dan je prav tako vprašal vernike in dobil isti odgovor. Toda tudi zdaj ni ustregel radovednežem. Tretji dan je stopil zopet na prižnico in vprašal množico kot prejšnje dni. Ti so se pa zmenili in odgovorili: »Nekaterim je znana, drugim pa ne.« »To je krasno,« odgovori zvito Nasredin. »Katerim je torej skrivnost znana, jo naj povedo tistim, katerim ni znana!« Nato je hitro odšel iz mošeje skozi stranska vrata.

4. Kotel.

Nasredin je dobil od prijatelja recept za neko pijačo, ki mu je obetala dobro kupčijo. Ker je pa potreboval za kuho velikega bakrenega kotla, sam je pa imel le

majhnega, je šel k sosedu vrtnarju, po imenu Mustafa, ki je kuhal sadje, in ga prosil, naj mu posodi za nekaj časa bakren kotel. Mustafa mu je ustregel, rekel je pa, da mu mora določenega dne vrniti kotel. Ko je potekel rok, pride Nasredin k znancu, pa ne z izposojenim, ampak s svojim majhnim kotličkom.

»Kaj hočeš s tem?« vpraša Mustafa. »Tvoj kotel je rodil mladega, bodi za zdaj s tem zadovoljen!« »Dobro,« pravi Mustafa na to šalo, »za zdaj vzamem tvojega mladiča, toda kmalu mi prinesi tudi starega!«

Minevali so dnevi, a Nasredina ni bilo videti z izposojenim kotlom. Nekega dne ga sreča Mustafa na cesti in vpraša: »Hodža, kaj pa moj kotel?« Nasredin se popraska za ušesi in pravi: »Umr! je.« »Ne govori mi neumnosti in mi ga vrni!« »Še enkrat ti rečem, da je umrl.« »Če boš take budalosti govoril, te pojdem tožiti.«

Mustafa gre res v sodnijo in zatoži Nasredina. »Kaj boš na to odgovoril?« ga vpraša sodnik. Ta odvrne: »Mustafa je rekel, ko sem mu prinesel majhni kotel, da ga hoče smatrati za mladiča in za zdaj obdržati. Toda nič ne more imeti mladiča, kar ni živelo. Kar pa živi, mora umreti. Če mu torej zatrjujem, da je njegov kotel umrl, ne more nad tem dvomiti.« »V tem dvoumnem slučaju,« pravi sodnik, »more razsoditi samo Alah. Jaz tega ne morem.«

S tem je oba odpustil.

5. V kopeli.

Ko je moral Nasredin radi boleznj dalj časa ležati v postelji, je šel v javno kopalnišče, kjer so dobili med tem nove uslužbenke, ki ga niso poznali. Ko so ti videli, da nima imenitne obleke, niso ravnali z njim preveč prijazno, ampak so mu dali staro rjuho in umazane hlačice. Sploh so mu šli malo na roko. Ko se je skopal, je odšel, ne da bi izpregovoril besedico, toda v veliko začudenje vseh strežnikov je vrgel na mizo deset asprov, svoto, ki so jo dali komaj premožni gospodje.

Nekaj tednov pozneje je prišel Nasredin zopet v isto kopaljšče. Ker so se spominjali strežniki velike napitnine od prej, so zelo prijazno ravnali z njim. Zopet ni izpregovoril besedice, ko je odhajal, toda vrgel je samo en asper na mizo. Služab-

niki so se čudili tej majhni svoti in rekli: »Gospod, kaj pomenja to?« »Popolnoma prav,« odgovori Hodža. »Ta asper sem plačal za zadnjič, prejšnjih deset asprov sem pa plačal za danes.« Nato je odšel.

(Bergstadt V., 11.)

KAM?

† Iv. Jeretina (kot vojak).

Zamrl je tukaj rod
za mē.
Ah, kam in kod
naj gre zdaj moja pot,
srcē?

ZAKAJ SE SODOBNA INTELIGENCA ODTUJUJE VERI?

DR. P. ANGELIK TOMINEC.

Ni brez pomena vprašanje, zakaj se moderna inteligenca odtujuje veri, ali je res znanstveno nemogoče jo vzdržati, se je li res vse skupaj izkazalo kot pobožna bajka, ali pa tičijo vzroki tega odtujevanja drugod.

In temu je tako. Pogosto, lahko bi rekel navadno, se navaja kot vzrok tega odtujevanja sodobne inteligence od vere napuh in pa moralna pokvarjenost. Deloma je v resnici tako, le deloma. Mnogi bi ostali moralno čisti, če bi jim le vera dajala trdnjšo zaslombo. Končno pa najdemo take slučaje npravne pokvarjenosti tudi po deželi, pa vendar jim ostane vera in v takih slučajih še posebno pokaže svojo moč. Vest jim ne da miru, dokler niso prestopka obžalovali in se spravili z Bogom. Vzroka torej ne smemo iskati toliko v volji, ki je res k slabemu nagnjena, ampak kje drugod. Potrjuje me v tem naziranju dejstvo, da celo taki, ki bi radi verovali, najboljši in najinteligentnejši med katoličani, skušajo hude duševne boje in pekoče verske dvome.

Kje so torej pravi vzroki tega odtujevanja? Ne bom našteval vseh, kajti za to bi se zahtevala čela knjiga; omeniti hočem

marveč le tiste, ki se opazovalcu današnjega časa nehote pokažejo.¹

Eden teh vzrokov je okolica, v kateri inteligent dandanes raste in živi. Sin iz dobre katoliške rodbine pride na vseučilišče. Že v višjih razredih srednjih šol so se mu semtertje porajali v srcu dvomi, pa vendar je še ohranil vero svojih staršev. Nenadoma se odpre mlademu akademiku čisto drug svet. Z redkimi izjemami dobi za profesorje može učenjake, katere osebno nehote mora spoštovati, ki prav v vsem svojem govorjenju in mišljenju kažejo popolno nevero, najmanj pa skepso v vse, kar je nadnaravno. Ali je potemtakem kaj čudnega, če se v mladem akademiku porodijo težki dvomi? Naravna posledica je, da dovrši vseučilišče kot racionalist in skeptik. Življenje ga v tem le še potrdi. Naj si je že kdo jurist, zdravnik, uradnik ali profesor, vsak izmed njih naleti takorekoč pri slehernem koraku: pri branju, v službi itd. na reči, ki nasprotujejo verske-

¹ Prim. P. Dr. Joh. Chrys. Schulte, O. M. Cap., Die Kirche und die Gebildeten.² Freiburg im Breisgau 1913, str. 13—24.

mu prepričanju. Dan za dnevom lahko opazuje, kako stanovski tovariši nočejo od vere nič več slišati ter imajo za njo večjemu pomilovalen posmeh. Tudi če bi ostal veren, bi ga že ta osamelost morala pritirati najmanj v versko brezbriznost, če ne celo od vere sploh.

Pa to še ni vse. K temu, lahko bi rekel zunanjemu vzroku, pridejo še notranji psihološki. Vera zahteva vsega človeka, v prvi vrsti njegov razum in voljo. Eno kakor drugo zahteva žrtve, in sicer obilne žrtve. Ni je skoro reči, na katero bi bil današnji inteligent tako ponosen kakor na r a z u m in njegove v resnici sijajne uspehe na vseh poljih modernega znanstva. To moderno znanstvo se je pa dandanes skoro popolnoma odtujilo veri in zdi se, kakor da je prvi predpogoj znanstva v polnem pomenu besede, ako stopi v nasprotje z vero in cerkvijo. Vera pa znači že po svojem bistvu — ker vsebuje skrivnosti, ki jih tudi moderni razum ne more doumeti — njegovo uklonitev pod še višji razum, namreč božji. Tukaj se pa čuti moderni inteligent prikrajšanega. Krivično se mu zdi, da bi moral oboževani razum s prestola in se umakniti božjemu... Cilj današnje šolske vzgoje, posebno za dečke in mladeniče, obstoji skoro edino v tem, da se napolni njihov razum s kolikor možno mnogoterim znanjem. Ni moj namen, da bi to napadal, dejstvo pa je, da pri tem trpi vzgoja srca in volje.² Ta enostranska vzgoja razuma sama po sebi pospešuje preveliko poudarjanje lastne uvidevnosti in razuma, vzbuja pa tudi duha kritike in skepticizma.³ V mladih ljudeh se le prerada porodi misel, da verujejo le to, kar

² Namesto da bi to rak-rano današnje šolske vzgoje skušali odstraniti s tem, da bi s podvojnimi močmi delali tudi za vzgojo srca, se odpravlja zdaj iz naših šol še verouk, kateri edini je dozdaj zasledoval to smer. Nadomestek »etičnega pouka« je brez vere v enega Boga popoln nesmisel. Toda o tem morda drugič več.

³ Prim. P. M o g o n u s, *Moderne Bildung und Gebildete in ihrer Beziehung zur Religion*, (Pastor bonus XXIV., 1911/12, str. 465—469.)

spoznajo. Naravna posledica tega je neka gotova apatija do verskih resnic, katerih mnogo ni mogoče spoznati, ampak le verovati... Ali je potemtakem čudno, če mnogi, celo katoliški možje in mladeniči, zavzamejo cerkvenim naukom neprijateljsko, da ne rečem sovražno stališče?

Naravno mora trpeti vsled enostranske umske kulture modernega časa tudi vzgoja volje in srca. Kaj koristi človeku še tolika znanost, kaj mu pomaga vse navdušenje za umetnost in literaturo, kakšen pomen ima vse zunanje olikano vedenje, če je srce neolikano in se skrivaj veseli nad grdim in umazanim? Ljudje z mnogo znanostjo, pa brez značaja, postanejo žrtev svojih strasti, so sami s seboj nezadovoljni in skušajo svojemu samoljubju zadostiti, kjer in kolikor morejo, samo da njih početje ne pride na svetlo. Ljudje, ki se niso naučili zatajevati in premagovati sami sebe, se čisto naravno tudi ne morejo navduševati za krščansko moralo. Strah pred pridigo, ki je vsakdanja prikazen v krogih naše današnje inteligence, je večkrat le izgovor, češ, da se jim ne nudijo pridige, ki bi bile dovršene po obliki in vsebini. V marsikaterem slučaju je to morda tudi res, toda ne vedno. Katoliški duhovnik je večkrat — in to bo najbrž vedno ostal — neprijeten in nadležen oznanjevalec nravnosti, ki vedno znova poudarja praktično udejstvovanje vere in natančno spolnjevanje krščanske morale. Kompromisov z modernim časom v načelnih vprašanjih ne pozna. Tedaj pravi marsikdo, ki nosi kal te sodobne bolezni bodisi vedé, bodisi nevedé s seboj: Trdo je to govorjenje in kdo ga more poslušati? Ker mnogi današnjih inteligentov vsled enostranske umske kulture bolehajo na pomanjkanju krepke volje, zato se ni čuditi, če si mnogi izmed njih prisvojijo zmešane moderne pojme o takozvanih etičnih dobrinah in estetičnih lepotah itd. ter skušajo izvajati iz njih posledice tudi za zasebno in družabno življenje. Saj je vendar to novo življensko naziranje tako prijetno in oprošča človeka tistih večkrat

zelo nadležnih verskih predpisov. Svobodnemu verskemu naziranju vedno nujno sledi tudi prostejša sodba v etičnih vprašanjih, kakor tudi obratno le premnogokrat iz neobhodno potrebne praktične ali državljanske strpljivosti (tolerance) sledi tudi dogmatično-teoretična. Naravna posledica tesne zveze med vero in nrvnostjo!

Važen vzrok, zakaj se sodobna inteligenca odtuja ve, je pa tudi nezaupnost, nekako odtujenje, ki vlada med razumnistvom in zastopniki vere. Psihologično popolnoma razumljivo je, da se to odtujenje, ki vlada med inteligenco in duhovniki, prenese tudi na vero samo. Krivda, ali bolje rečeno vzrokov je na vsaki strani nekaj. Kje je večja, bo vsak izmed vas lahko sam presodil. S strani duhovnikov je večkrat krivda v tem, da ne razumejo položaja današnje inteligence in problemov, ki jo tarejo. In to ni pravzaprav nič čudnega. Dolžnost duhovnika je sicer, da si pridobi nekako splošno znanje in tudi vpogled v sodobna moderna vprašanja, toda kaj lahko si je misliti, da kak starejši gospod, ki je zrastel v popolnoma drugih razmerah, ne more razumeti toka sedanjega časa, ali vsaj ne v vsej njegovi dalekosežnosti. Za mnoge v pastirstvu čez mero zaposlene duhovnike je pa tudi naravnost nemogoče, da bi se mogli z novodobnimi problemi tako baviti, da bi mogli na vsa stotera nova vprašanja, ki rastejo liki gobe iz tal, takoj brezhibno odgovoriti. Mnoga vprašanja vrhu tega so taka, da bi jih celo poklicni bogoslovci ne mogli takoj rešiti, ker zahtevajo mnogostranskega in dolgotrajnega študija, predvsem pa časa, da dozrijo. Nikdar se ne sme pozabiti, da so tudi duhovniki otroci svojega časa. Pogosto se tudi zgodi, da se duhovniki čutijo mnogo bolj domače v preprostih in delavskih krogih, kakor med takozvanimi olikanci. Zakaj? Odgovor na to je lahek. Predvsem čuti duhovnik v takih krogih, da jih vsled svoje izobrazbe duševno nadkriljuje, da jim more nekaj nuditi in da se žrtvuje za njih stanovske koristi. Vsega tega pri iz-

obražencih ne najde. Večkrat gleda akademično izobrazjen laik z nekim preziranjem na duhovniško »samo bogoslovno« izobrazbo. Pri vsakem koraku naleti na probleme in vprašanja, na katera vkljub zmagoviti ideji, ki jo zastopa, vendar le z nekim strahom odgovarja ter se večkrat rajši ne izpostavlja nevarnosti, da bi nanja moral odgovarjati. Iz tega je razvidno, da stališče duhovnikov v tem oziru ni lahko. Še bolj nam postane to razumljivo, če pogledamo razmerje inteligence do duhovnikov.

Predvsem moram tu omeniti dejstvo, da je v splošnem pri inteligenci zelo malo zanimanja za verska vprašanja. Če človek pregleduje knjižnico kakega praktičnega medicince, jurista ali filozofa, najde med mnogimi strokovnimi knjigami pač večkrat protiverske brošure, katoliških odgovorov nanje pa ne. In če primerjaš rabo protikatoliških revij z rabo katoliških, boš slednje našel večkrat celo neprerezane — očitno znamenje, da njih vsebina ni bila zanj privlačna. In v dvomnem slučaju se ne sramuje n. pr. zdravnik v juridičnih stvarih vprašati izvedenca jurista, večkrat pa se v verskih nejasnostih sramuje posvetovati se z izvedencem duhovnikom. Vrhu tega inteligenca navadno s kritičnim očesom opazuje vsako besedo in vsak korak duhovnika. Po enem duhovniku, s katerim je morda slučajno prišel v stik, sodi navadno vse. Enemu m̄ vseč petje, drugemu je pridiga predolgočasna, tretjemu cerkvena umetnost ni po godu, četrtemu maša predolgo trpi itd. itd. Vsega je seveda kriv duhovnik in navadno se zaključuje kritika z besedo: Zato načeloma ne hodim več k pridigi, ne obiskujem cerkve. Zamenjuje se tako vera le prepogosto z zunanostmi, ki so več ali manj človeške.

Glavni vzrok, zakaj se sodobna inteligenca odtuja ve, je pa po mojih mislih nagnjenje do svobode, do neodvisnosti. Vse hrepeni dandanes po svobodi, pa vendar je kljub vsemu vpitju po njej dandanes mnogo manj v resnici neodvisno mislečih, kakor jih je kdaj bilo. Na videz zveni to paradoksnost — in vendar je resnično. Vse

se dandanes združuje. Imamo narodna udruženja, strankarska, strokovna in ne vem kaj že vse. Nimam nič proti temu. Naj žive vsa udruženja! Toda kljub vsej potrebi in koristi raznih organizacij so ravno one premnogokrat tudi grobokopi notranje človeške svobode in neodvisnosti. Namesto lastnega razuma stopa takozvani čredni nagon, Zunanja samostojnost namreč od daleč še ni dokaz notranje samostojnosti. Devetdeset odstotkov tistih, ki glasno razglašajo v svet svoje naziranje, ni samostojnih. Kar imenujejo lastno prepričanje, je večkrat le naziranje njihovega dnevnega časopisja, priljubljenega pisatelja, stranke ali udruženja.⁴ Četudi se ne oziramo na bleščeča gesla, so vendar poleg tega dandanes premnoge sile na delu, ki

⁴ Prim. Dr. Michael Eberhard, Wie erziehe ich mich zu religiöser und sittlicher Selbständigkeit? (Kath. Kirchenzeitung. Jg. 61, 1921, Salzburg, Nr. 45, str. 355.)

v človeku duše pravo svobodo in samostalnost ter zahtevajo od nježa močne odporne moči, če noče, da ga veletok časa potegne s seboj. Klasičen zgled take odporne moči imamo v starem veku v Antigoni. Ona sledi nepisani postavi svojega srca, četudi je v nasprotju z državnim razumom. Klasičen zgled organiziranja take odporne moči je pa katoliška cerkev, ki je že od vsega začetka poudarjala načelo: Boga je treba bolj slušati kakor ljudi. S tem načelom je utrdila posameznika proti mogočnim političnim, finančnim, umskim vplivom. Kljub temu, da je tudi v tej organizaciji že zgoraj omenjena nevarnost za samostojni razvoj posameznika, ker deluje v njej poleg božjega tudi slabotni in nepopolni človeški element, vendar je le v njej možna prava svoboda in neodvisnost, ker ji je pravec resnica ne človeška, ampak božja, katera edina stori človeka v resnici svobodnega.

JANEZ OKORN.

BALADI.

Leteči Holandec.

»Naša vesla je roka viharja zlomila,
potrgane vse so vezi, preluknjana jadra...
A vendar morda... Res silno je dolga,
a veter in naše roke... Še vidimo koče
domačel!«

»Glej ono ladjo, ki brezslušno reže valove,
kot smrtna ptica sredi črnih oblakov,
tako je ona sredi praznih penastih žrel.
In vsa starinska, ded mi je pravil o njej...«

»Leteči Holandec, večni mornar,
kdor-ga sreča, sreča smrt,... gorje nam!«

Jok sirot se meša med tuljenje obrežnih valov.

Indski motiv.

Danes ponoči spet sem bila na svatbi.
Kot takrat je bilo...
Morje opojnih glasov, morje rdečih svetilk,
rože so bile krog mene, roža sem bila jaz sama.
Le da vsi venci so bili nocoj ognjeni,
vse rože kot ogenj: rdeče in zlate...

»Sel tul!«

»Naj vstopi!«

»Tvoj soprog je padel v boju krvavem.
Li veš za staro postavo?«
Strepeta. »Vem!«

Mrtev ženin, živa nevesta.

Vsi venci so plamen, vse rože so ogenj.

IZ ZGODOVINE TOBAKA.

DR. FR. TRDAN.

Morebiti se bo mladi čitatelj že naslova zbal in v njem slutil kako pohlevno pridigo o škodljivosti tobaka, o njegovem kvarnem vplivu na mladino ali o podobnih lastnostih, o katerih navadno razpravljajo te vrste članki. Da odvrnem in preprečim vsako nepotrebno bojazen, moram precej v začetku izjaviti, da nimam nikakih postranskih misli. Pričujoča razprava ima samo namen, seznaniti prijatelje in nasprotnike nikotina z njegovo usodo v starem svetu, posebno v prvih stoletjih. Zdi se, da nima nobena rastlina tako pestrobojne zgodovine kakor tobak. Od prvih početkov do danes oboževan in preganjan, si je vendar znal priboriti naklonjenost učenih in neizobraženih stanov v taki meri, da ga je država vzela v svojo zaščito in ga nagradila s posebnimi predpraviciami.

Dne 12. oktobra l. 1492, na petek zjutraj, je stopil Kolumb na otok Guanahani, ki mu je iz hvaležnosti do Boga nadel ime San Salvador. Presenečenje rdečeokožcev je bilo tako veliko, da so zrl v prišlecih nadnaravna bitja. Tudi razočaranje admiral in njegovih spremljevalcev ni bilo majhno. Ko se je prvo iznenadenje nekoliko poleglo in so utihnili mogočni zvoki »Te Deum«, se pojavi novo čudo. Iz ust in nosu orjaških indijanskih postav so se začeli dvigati oblaki dima. Ko je namreč Kolumb med strmeče Indijance razdeljeval raznovrstna darila, so jeli otočani prižigati tobak. Iz posušenega zelišča, ki so ga zvižali v suhe koruzne liste, so z veliko ročnostjo napravljali cilindrate svalke; en konec so potaknili v nos, drugega so zapalili, dim so pa vsrkavali in ga zopet izpuščali. Tako napravljene svalke so imenovali *t a b a c o*. Beseda tobak prvotno ne pomenja rastline, katere liste so kadili, ampak iz posušenih listov zvite svitke.

Prvi popis tobakove rastline je poslal v Evropo puščavnik *Fra Romano P a n e*. Le-ta se je pridružil Kolumbu na njegovem drugem potovanju in se na otoku Haiti posvetil misijonskemu delu. Ko se je

naučil ondotnega jezika in proučil šege in običaje otočanov, se je seznanil tudi s »čudodelno rastlino«. Domačini so jo nazivali *cohoba*, *cohobba* in *givia*, dočim ji je po božni pisatelj nadel latinsko ime *h e r b a i n e b r i a n s*, ker je imela podobna svojstva kakor dandanes: pregoreče in neizkušene častilce je opojila in polagoma uspavala. A kljub temu so jo vražam vdani indijanci visoko čislali: sanje, ki jih je povpročilo preobilo zavžitje tobaka, so smatrali za nadnaravna navdihovanja, zelenim listom *givije* pa so pripisovali izredno zdravilno moč.

Po preteku dveh desetletij je tudi v Evropi začela vzbujati splošno pozornost in občudovanje, *G o n z a l o H e r m a n d e s d e O v i e d o*, nadzornik zlatih polj, se je l. 1519, vrnil iz Amerike in s seboj prinesel seme *cohobe*. Izprva so jo gojili le kot vrtno rožo zaradi lepih cvetov, toda kmalu so se jeli zanimati zanjo tudi zdravniški krogi. Naslanjaje se na čudodelna pripovedovanja iz novega sveta vrnivših se Špancev, je postal tobak to, kar »kroglica« starim homeopatom — zdravilni lek za vsakovrstne bolezni. *R i c o l o M e n a r d e s*, vseučiliški zdravnik v Sevilli, je priporočal tobak kot najbolj izdatno sredstvo zoper glavobol in želodčni krč, revmatizem in otekline. Sok svežih tobakovih listov povzroča po njegovem mnenju redno pretakanje krvi in pospešuje ozdravljenje.

Zato je razumljivo, da se je novica o »čudotvornem zelišču« po vsej Evropi širila z bliskovito naglico. Francoski poslanik v Lizboni, *J e a n N i c o t*, ki je *givijo* gojil na svojem vrtu, jo je l. 1560. poslal na Francosko kraljevi materi Katarini Medici. Tu se je rastlina hitro priljubila in udomačila pod imenom *herbe de la reine m è r e*. Nicotu na čast je imenoval pozneje sloveči botanik Linné celo vrsto sem spadajočih rastlin *nicotiana*.

Pet let pozneje je prejel Adolf Coco, mestni fizik v Augsburgu, nekaj tobakovih

listov od svojega prijatelja iz Francije. Ker jih pa ni poznal, jih je poslal Ivanu Funku, zdravniku v Memmingenu. A tudi temu so bili neznani. Zato so listi romali dalje in prišli v roko znamenitemu botaniku Konradu Gessnerju v Curihu. Temu so tudi bili novi, a ker se je prav takrat veliko govorilo o tobaku, je sklepal, da so to najbrž tobakov listi. Njegovo slutnjo je kmalu nato potrdil Benedikt Arcelij v Bernu, ki je imel v svojem vrtu zasajen tobak.

Tako je nekaj tobakovih listov zaposlilo skoro vse večje takratne znanstvenike.

Mnogi priznani učenjaki so kmalu poslali med svet krajše ali daljše spise o tobaku. Zanimivo je, da je imela ta rastlina izprva skoro toliko imen kolikor občudovalcev; imenovali so jo Nicotinovo zelišče, indijanska trava, indijanski zobnik, zdravilna roža i. dr. Vendar tobaka kljub velikemu ugledu, ki ga je imel med zdravniki, še niso kadili.

Prve kadilce nahajamo med španskimi in portugalskimi mornarji okrog srede 16. stoletja. Prvotne svaljčice so bile zelo preproste. V lijaste cevke, napravljene iz palmovih peres ali bičja, so natresli zvitega in nadrobno zrezanega tobakovega listja in vse skupaj prižgali.

Ta nenavadna prikazen je našla nešteto posnemalcev. Ko se je dne 27. julija leta 1586. Francis Drake vrnil iz zapadno-indijskih voda v Plymouth, so njegovi mornarji svoje prijatelje in znance že obdarili s prvimi pipami. Vojaki in delavci, častniki in dvorniki so v kratkem kar tekmovali v veselju nad »indijansko rožo«. Zato se Camden, sloveči zgodovinopisec kraljice Elizabete, že pritožuje nad zlom, ki ga povzroča »pitje tobaka«.

V ostali Evropi se je udomačilo kajenje za Karla V. in za tridesetletne vojske. Španski in angleški, portugalski in nizozemski vojaki so seznanili s tobakom Tillyjeve in Wallensteinove čete. »Pitje tobaka« ie postala splošna vojaška strast, nekateri generali so bili na glasu kot posebni mojstri v kajenju.

Toda zle posledice, ki jih je rodilo nezumno uživanje nikotina, so kmalu preobrazile javno mnenje. Na mesto prvotne pretiravane hvale se je usula ploha graje in tožb. Takratni nemški pisatelji so vstali zoper Francoze, ki brez »žvečenja tobaka že več živeti ne morejo« in zoper kmete in ženske, ki »tobak naravnost požirajo«. Tudi svetna in duhovska gosposka je napovedala neizprosni boj »peklenskemu kajenju« in »španskemu strupu«. Kajenje so skušali odpraviti ali vsaj deloma preprečiti celo z občutnimi kaznimi, kot z zaporom, denarno globo ali javnim izobčenjem iz družbe. Nekatero občine so izdale naredbe, po katerih je bil vsak pod kaznijo dolžan naznaniti vse tiste, ki kade ali ki prodajajo tobak. Mnogi so smatrali kajenje naravnost za »satansko delo«. Neki pastor v Baselu je rekel: »Ako vidim usta, ki kade, se mi zdi, da vidim dimnike pekla.«

Toda prepoved in stroge postave niso rodile zaželenega uspeha. Kajenje je postala španska bolezen, ki je otrovala vso Evropo. Značilno za takratno medicinsko mišljenje in naziranje pa je, da so prav zdravniki, ki bi morali biti čuvaji zdravja, največ pripomogli k brzemu širjenju te nove epidemije. Kljub javnim protiodredbam so zdravniki še naprej pretiravali pomen kajenja. Zdravnik I. W. Beintema, ki bi najbrž tudi med današnjim dijaštvom našel kakega vnetega zagovornika, piše: »Kdor se uči, mora mnogo tobaka kaditi, da se duhovi ne zgube, ali ker se začnajo prepočasi pregibati, zaradi česar ne more razum prav težkih stvari dobro umeti, da se zopet zbude; nato zopet prejema duh vse jasno in razločno in more to prav premisliti in presoditi. Dvajset pip na dan pokaditi ni preveč.«¹

Nekako ob istem času so zanesli iz novega v stari svet krompir. Toda kako različna je bila prvotna usoda obeh rastlin!

¹ Friedrich Glaser, Zur Geschichte des Tabakkonsums in Deutschland (Natur u. Kultur 1912/13, str. 339 sl.)

Krompir, ki naj bi odstranjal lakoto in lajšal gospodarsko gorje, je ponekod izzval najhujši odpor in mržnjo; ljudje so bežali pred njim kot pred začarano rastlino. V mnogih deželah so omogočili nasad krompirja samo s strogimi državnimi naredbami. »Ljudje v Evropi«, piše A. v. Humboldt, »so tako postopali kot nerazsodno dete, ki mu ponudijo kruh in goreče ogleje, pa seže po oglju.«¹

Ko so države uvidele, da je javno in zasebno prizadevanje proti »tobačni kugi« brezuspešno, so napravile iz zadrege krepst. Začele so dovoljevati sajenje tobaka in ga ponekod zaradi lepih dohodkov proglasile za državni monopol. Zato je že proti koncu 17. stol. nastalo na Francoskem in Angleškem nekaj tobačnih tvornic, katerim so kmalu sledile tudi nemške. V 18. stol. se je že vnela huda tekma med angleškimi, francoskimi ter nemškimi izdelki. Svetovnemu toku so se polagoma pridružile tudi jugoslovanske dežele, toda zaradi pomanjkanja domačih tvornic je naš tobak romal kot surovina na Francosko in Angleško ter preko Hamburga in Bremena na Nemško.

Amerika, domovina tobaka, zavzema še dandanes prvo mesto i v nasadih i v trgovini tobaka. Največje, toda ne najboljših količin, pošiljajo Združene države na svetovni trg. Z najboljšimi proizvodi se ponaša Zapadna Indija, posebno otok Kuba, kjer pridelajo vsako leto do 35.000.000 kg tobaka. Od srede preteklega stoletja narašča zanimanje za tobačno kulturo tudi v Braziliji.

V Aziji prvačijo s tobačnimi nasadi Indija, Sumatra in Japonska. V Afriki je kljub ugodni zemlji in prikladnemu podnebju le Egipt glede tega bolj važen. V Evropi se odlikuje po kakovosti in po količini naša mlada država, dasi uspeva tobak v vseh večjih državah. Ker nas zanima predvsem tobačna kultura v naši državi, hočem navesti po Meliku² nekatere statistične podatke.

»Zelo važna gospodarska panoga je pridelovanje tobaka, ki je razširjeno v Bosni-Hercegovini, Dalmaciji, Srbiji in Črni gori. V Bosni-Hercegovini, kjer je ta kultura od l. 1880. monopolizirana, se prideluje tobak v severnih posavskih in podrinskih okrajih, še bolj pa v srednji in jugozapadni Hercegovini, kjer je duhan po svoji kakovosti svetovnega slovesa. V hercegovskih okrajih Mostarju, Ljubuški in Stolcu se sadi več tobaka, ko v celi ostali Bosni in Hercegovini. Po predvojni statistiki znaša povprečni pridelek tobaka v Hercegovini 30.000 q, a v Bosni 6000 q. Tobak se je izvažal, in sicer največ v surovem stanju; l. 1911. se je izvozilo 16.005 q surovega tobaka, od tega v Egipt 11.382 q. — V Srbiji, kjer je bil tobak istotako monopol in je tvoril za davkom največji državni dohodek, se prideluje tobak v manjši meri ob Drini (Bajina Bašta) in v sredini dežele (Kruševac), glavna tobakova okrožja pa so v dolini južne Morave Aleksinac, Niš, Leskovac in Vranje. L. 1909 je znašal pridelek tobaka v severni Srbiji 21.014 q, l. 1911 19.906 q, od tega se je l. 1911 izvozilo 9146 q. Po kakovosti je primerjati severnosrbski tobak bosanskemu, ne pa hercegovskemu in makedonskemu, ki predstavljata v naši državi najboljši vrsti. V južni Srbiji se sadi tobak ob povirju južne Morave okrog Gnjilana, v Skopski, Kočanski, Radoviški in Djevdjelijski kotlini, okrog Prizrena ter v manjši meri v gorenjem Tetovu. Dasi uspevajo ob južni meji že zelo dobre vrste, vendar najboljši makedonski tobak se nahaja šele v grški Makedoniji na obrežju Egejskega morja. — V Dalmaciji se prideluje tobak dobre kakovosti, toda šele od nedavna; l. 1913 je znašal pridelek 26.801 q. V Črni gori se prideluje tobak v južnozapadnem delu dežele; odlikuje se po izredno dobrem vonju. — V najnovejši dobi se razširja kultura tobaka po novih predelih, tako v Sloveniji po jugovzhodnih okrajih.«

Svetovna produkcija surovega tobaka se ceni na 850.000 ton, njegova vrednost pa na 900.000.000 predvojnih mark.

¹ Das Buch der Erfindungen IV. stran 232 sl.

² A. Melik, Jugoslavija, I. del, str. 206—207.

P · R · O · B · I · Ž

† Jože Piber (roj. 2. I. 1901). Dne 15. VIII. 1921, na isti dan kot Joža Žibert, je umrl tudi njegov in moj prijatelj Jože Piber. Na taboru v Kranju sva se še videla, potem je maturiral, šel v Prago na shod katoliške inteligence, kjer je zastopal Razoraše, se vrnil, stopil v redakcijo »Novega časa« in — umrl. Ravno se je napolnil v svet, kjer je hotel s svojim radikalizmom stopiti v borbo za pravice proletariata. Sam mi je pravil, da bi šel rad kot navaden delavec v trboveljske rudokope, da bi sam doživel vse posledice nenasiljivega kapitalizma in bi tako delavcem enak — razširjal evangelij krščanskega socializma. Pa je umrl, ko je še tik pred smrtjo zasanjal strašno sodbo »bogatina grešnika in ubožca pravičnika pred sodnim stolom«. Koliko se je bavil s socializmom, lahko povzamemo iz naslovov njegovih referatov na skupnih shodih ljubljanskega Razora, čigar prvi predsednik je bil: Organizacija delavcev, Krščanstvo, Internacionala in socializem, Temelji duševnega buržujstva, Sistem krščanskega socializma itd. In kakor v govorih (očarljivo je govoril na I. dijaškem prazniku 8. decembra 1920) in referatih, je tudi v pesmih bodril proletariat in bi nam postal morda boljši socialni pesnik kot Albrecht, morda drugi Bezruč, kajti Jože je bil poet, mehak, liričen poet.

Mislim, da so bile prve njegove pesmi tiskane v Zori, ko jo je uredoval Velikonja. Tedaj je bil Jože urednik kongregacijske Pomladi. Te njegove pesmi spominjajo že močno na Župančiča (V saneh). V poznejšem Kraljevem letniku se je spopolnjeval. Roža, Jesenska pesem in v Našem joku je prvokrat prešel v socialno pesem:

Tisoč milijonov rok.
Vsaka — kot skala — udarja trdó:
v težki bolesti, zavesti hudó
udarja ubog.
O, iskati s pestjó si pravice!

Tedaj je postal sourednik razoraškega Poleta in je prešel iz impresionizma in socialne pesmi (prehod tvori Noč v Zori-Luči) v najnovejšo strujo. In tu se je Piber našel in kot tak se je razvijal. Iz te dobe so v Zori-Luči 1920/21: Megla (belo prokletstvo), Pred zlatim tabernakeljem, Meditacija (A kdaj spoznal bom tebe, veliki Bog — od vekomaj Hieroglif? Kdaj v tvojem srcu bo sanjalo moje

srce?). Sicer se je še parkrat povrnil k socialni pesmi (Majska pesem v »Novem času«, ki jo je neki priznan estēt imenoval najlepšo socialno pesem zadnjih let), a našel se je že pri »najmodernejših izmed modernih« in je skupaj s Podbevškom in njegovimi nastopil pri I. soareji v Mestnem domu, kjer je recitiral dve pesmi: Ob oknu življenja (Trije labodje) in Pomlad (nenatisnjena).

Tako je sicer že dalj časa nastopal v javnosti, ali razburil pa jo je še pred maturo, ko je pod pokroviteljstvom dr. Stelēta nastopil proti impresionistom, ki so razstavili na XIX. razstavi pri Jakopiču, Moško (nasla-

naje se na Bahra) in odkrito je povedal, kaj misli mladina o »fotografski« umetnosti in umetnosti bodočnosti. Ta korak so mu nekateri zamerili; Vavpotič in Gaspari sta mu odgovorila v »Narodu« in ga imenovala negodnega fantina. Polemika bi se bila skoraj reševala pred sodnijo.

Kako je bil priljubljen in kakšne nade so stavili nanj, pričajo najbolj raznovrstni nekrologi: v »Novem času« dva, v »Slovcu« dva poleg naznanil smrti in pogreba, v »Luči«, naznanilo v »Dom in Svetu« itd. Ginljivo riše njegove zadnje trenutke p. Ramšak, kateremu je izročil tudi vse svoje rokopise, med njimi tudi starejšo pesem: Dete je mati v jasli dala... ki jo je v zadnjem »Glasbeniku« uglasbil Premrl. In v oporoko, ki jo je spisal v notes, je zapisal: »... vse moje produktivne stvari naj se uničijo; kdor kaj obdrži, greši zoper prijateljstvo«... in je še dodal: »... in vi, prijatelji, molite zame in še druge prosite, naj molijo za mojo ubogo dušo.«

Debeljak Tine.

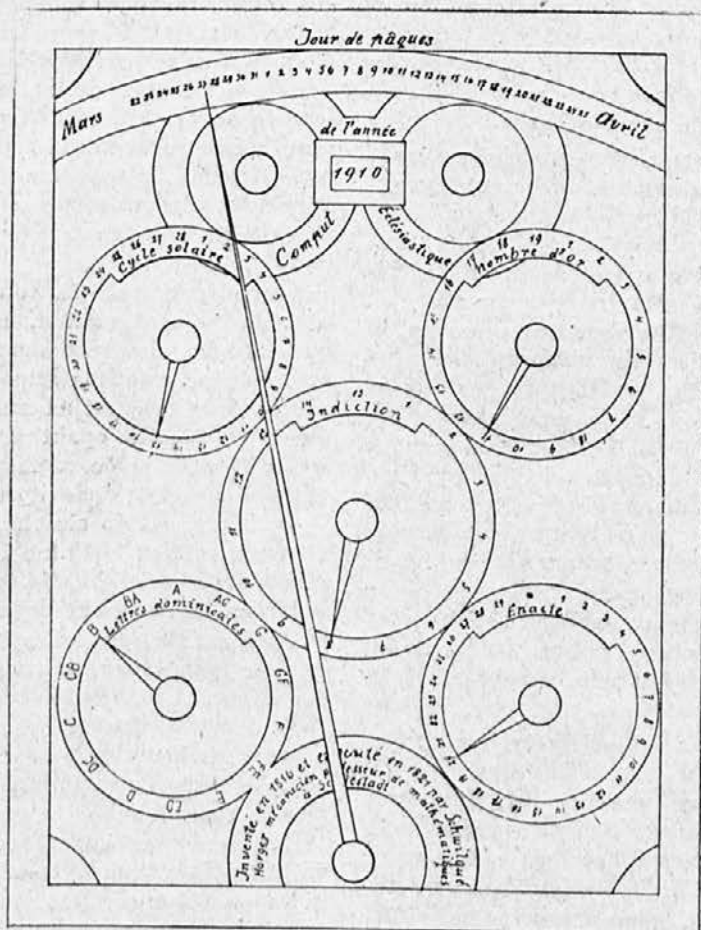
ZNAMENITA URA.

(Konec.)

Poleg raznih časov nam pa kaže naša ura tudi gibanje planetnega sestava. Na robu velike okrogle plošče (2'20 m v premeru) vidiš v kolobarju razvrščen živalski krog ali zodijak. V središču je solnce, okrog katerega se vrsti šest glavnih planetov, upodobljenih v šest sorazmerno velikih pozlačenih

globusu (40 cm v premeru) kaže svoje izpremenljivo obličje. Na pol pozlačena, na pol črna nam tekom enega sinodskega mesca pokaže vse svoje faze: mlaj, prvi krajec, ščip in zadnji krajec.

Še eno znamenitost bi si rada danes ogledala na uri, to sta njena koledarja, državljanski ali civilni in pa cerkveni koledar. Državlanski koledar se nam predstavlja na 23 cm širokem obroču (16) ovi-

kroglah: Merkur, Venera, Zemlja z Luno, Mars, Jupiter in Saturn. Luno predstavlja čisto majhna kroglica, ki spremlja Zemljo v njenem revolucijskem gibanju ter se istočasno vrtil tudi okrog zemlje, ki jo obhodi v enem sinodskem mescu ali lunaciji. Gibanje teh kroglic okrog središča natančno odgovarja gibanju pravih planetov okrog solca. Urana ni med njimi, ker je preoddaljen od Solca in ni mogel v ta okvir, Neptuna pa graditelj ob času, ko je uro dovršil (1842.), še ni poznal (prim. Mentor št. 5—6, opomba).

Nad tem planetnim sestavom ima svojo kajbico (15) lažniva Luna, odkoder nam v

tem okrog številnice pravega časa. Na obroču, ki se zavrti okrog in okrog enkrat v letu, vidiš: katerega dne v mescu je, nedeljske črke, imena svetnikov, prestopni dan, premične in nepremične praznike. Ob levi stoji Apolon in s puščico kaže tekoči dan. Celoten obroč je razdelejen v 368 delov tako, da so med 31. december in 1. januar vtaknjene besede:

Commencement (začetek)
de l'année (leta)
commune (navadnega)

Ves del koledarja od 1. jan. do 28. febr. tvori eno samo premakljivo ploščico na tem obro-

ču, tako da se za širino enega dne lahko pomakne naprej ali nazaj. Ob koncu te ploščice je pod 28. febr. napisan še 29. febr., ki ostane ob navadnih letih skrit pod njim; ob prestopnih letih pa se premakljiva ploščica na Silvestrovo polnoči pomakne za širino enega dne proti 31. dec., pri čemer 1. januar pokrije besedico commune (navadnega) na drugem koncu pa se pokaže 29. febr. Ob koncu leta se pa mora zopet umakniti besedici commune. Kakor gotovo veš, je prestopno vsako četrto leto s to izjemo, da ni prestopno četrto leto ob koncu stoletja, če ni deljiva letnica s 400 (n. pr. l. 1900 ni bilo prestopno, bo pa prestopno l. 2000). Naša ura vse to dobro ve in tudi tako pokaže sama od sebe.

Stalni ali nepremakljivi prazniki so označeni kar na obroču samem, dočim so premakljivi vtisnjeni v pločevinaste trakove. Tisti premični prazniki, ki jih določijo velika noč, so skupno zvezani s kolescem, ki jih na Silvestrovo o polnoči ustavi v njih nove dneve. Ura kaže poleg tega še premične praznike, ki so od velike noči neodvisni: prvo adventno nedeljo, kvaterni čas, praznik sv. Arbogasta (strasburškega škofa, ki je umrl okrog 678), ki jih prav tako uvrsti koledar sam v nove postojanke novega leta. Če obvelja reformni predlog prof. Pio Emanuela, astronoma vatikanske zvezdarne, po katerem je velika noč stalni praznik in bi pravtako prva adventna nedelja, kakor vsi drugi prazniki, ki so se doslej praznovali le v nedeljo, dobila z nedeljo vred stalen mesečni datum, potem bo prihodnji urar imel znatno lažjo nalogo pri sestavi civilnega koledarja.

Še bolj bo pa olajšano delo pri cerkvenem koledarju (17), ki je še vse bolj zamotan. Ta ima svoj posebni ustroj, ki je v zvezi z vsemi astronomskimi pojavi (glej sl. 2). Ta koledar nas najprej seznanja z letnico po Kristusovem rojstvu. Ta letnica se na Silvestrovo o polnoči redno sestavi sama iz števil 0—9, ki je vsaka posamič napisana na 4 ploščicah. Cela se izpremeni seveda le ob tisočletjih.

Pod letnico nam kaže kazalec na posebnem obroču število v solnčnem ciklusu. V dobi 28 let se namreč vrača na isti datum isti dan v tednu. Po novem reformnem načrtu postane tudi to nepotrebno, ker bi po njem imeli na isti datum stalno isti dan v tednu.

Na desni strani pa nam na drugem obroču kaže kazalec zlato število ali lunin ciklus. Po preteku 19 let pride lunin mlaj zopet na isti dan v mesecu. Zato se tudi datumi vel. noči ponavljajo vsakih 19 let.

Rimsko število (indictio), ki ni astronomsko utemeljeno, ampak povzeto po starem rimskem uradnem štetju za odplačevanje davkov, nam kaže srednji obroč.

Spodnji obroček nam kaže nedeljsko črko (littera dominicalis), ki se z njo znanujejo nedelje v dotičnem letu. Če vzamemo prvih 7 črk latinske abecede (a, b, c, d, e, f, g) ter jih po vrsti podpišeš vsem 365 dnevom leta, se bo nastopno navadno leto začinjalo z b, če se je preteklo začinjalo z a. Nedeljsko črko določa prva nedelja v letu. Če je ta 1. jan., je nedeljska črka a, če 2. jan. (3, 4, 5, 6, 7.), je nedeljska črka b (c, d, e, f, g). Vsi dnevi, označeni z nedeljsko črko dotičnega leta, so nedelje. Če hočeš torej določiti v civilnem koledarju, kateri dan je nedelja, moraš prej pogledati, katera je nedeljska črka za dotično leto. Za prestopno leto, ki ima 366 dni, so namesto enostavnih črk v rabi dvojne (ag, ba itd.).

Končno nam kaže ta koledar še epakte, ki nam določajo datum mlaja v nastopnem letu. Število epakt odgovarja številu dni, ki pretečejo od zadnjega letnega mlaja do 1. januarja. Število epakt za nastopno leto najlaže dobiš, če številu epakt preteklega leta prišteješ 11 enot in če vsota preseže število 30, odšteješ 30 enot. Redovitost tega računa kršijo tri izjeme: 1. ob stoletnih neprestopnih letih treba prišteti le 10 (ne 11) enot; 2. ob koncu luninega ciklusa, ko je torej zlato število 1, je treba številu epakt dodati 1 enoto več ko sicer; 3. v dobi 2500 let je treba dodati 8 enot, in sicer tako, da pride prvih 7 enot zaporedoma ob koncu vsakih 300 let, osma pa se doda 2500. letu. — Epakte se navadno označujejo z rimskimi številkami od I. do XXX. Za vse našteje izjeme je ustroj ure natančno preračunjen in sam od sebe vse prav uredi.

Po dosedanjem cerkvenem koledarju je bilo vse to važno za določanje praznika vel. noči, ki ga nam kot rezultat vsega kaže veliki kazalec na loku z naslovom Jour de Pâques (= diurnu de Pashas). Tam so po vrsti naneseni dnevi od 22. marca do 25. aprila, ki sta skrajni meji vel. noči. Če se nameravana reforma koledarja izvede, postane seveda ves ta račun in ustroj le še zgodovinsko in znanstveno zanimiv.

. . .

Še danes, ko je tehniška in astronomska znanost toliko napredovala, občudujemo to ogromno delo. Koliko moči, koliko dela in truda tiči v tej uri, ki je življensko delo učnjaka Schwilgué. S tako čudovito natančnostjo merimo čas, kakor da bi se bali za vsako sekundo, da nam ne uide, v resnici ga pa na

cente zapravljamo. Pa bodi kakorkoli, ura nam je veleresen klic in opomin: Time is money — čas je zlato.

3. Slike.

Če kje, se pri strasburški uri lepo uveljavlja utile cum dulci. Vsak prazen prostor med posameznimi številnicami in odprtiniami je okrašen s slikarijami. Omembe vredne pa so zlasti stare slike Tobija Stimmerja, ki nam znova skušajo premostiti prepad med časom in večnostjo, med naravo in nadnaravo, med življenjem in smrtjo, predstavljajoč nam stvarjenje sveta (18), vstajenje od mrtvih (19), Kristusovo sodbo nad svetom (20), poslednjo sodbo (21), posebljen greh in zlobo (22) ter nedolžnost (23). V kotih civilnega koledarja vidiš štiri monarhije starega veka: Asirijo, Perzijo, Grčijo in Rim.

Tudi manjši stolpič, v katerem so uteži, ki gonijo kolesje, je poslikan. Ob vznožju (24) vidiš zamišljenega graditelja naše ure Schwillgué-ja (slikal Gab. Guerin 1843); nad njim (25) je slika njegovega velikega predhodnika Kopernika, a obema je izvor modrosti v modrici zvezdoznanstva, Uraniji (26). Na drugi strani stolpiča pa se tri rojenice poigravajo s človeškim življenjem.

Tako je pri znameniti uri res izborno poskrbljeno, da najde ob njej vsak svoj delež, umetnik in hladni računar. Večna tujcev, ki jo obiskujejo, občuduje zlasti njene premakljive sohice, ki so ji pomogle tudi do takega slovesa med preprostim ljudstvom. Njena prava vrednost pa tiči seveda vse bolj v matematično natančni preračunjenosti, s kakršno kaže najrazličnejše astronomske pojave.

4. Kaj pa slepi urar?

Živel je urar, ki je postavil v svojem rodnem mestu znamenito uro, kakor je ni imelo nobeno drugo. Delal je leta in leta, preden je končal. Vse se je čudilo lepoti in umetnosti, s kakršno je bila sestavljena. Kmalu je pa meščane zmotila zavistna skrb: kaj če še kako drugo mesto poprosi urarja, da mu napravi tako uro! Kaj mislite, kaj so napravili? Morda so privreli od vseh strani k njemu, ga obsuli z vsemi darovi tega življenja, da je sijajno živel tudi brez dela? Kako kruto se motiš! Prišli so res k njemu ter mu iztaknili oči, da bi ga tako za delo onesposobili. Ubogega urarja je taka hvaležnost v srce bolela. Ko je začutil, da se mu bliža konec, je poprosil, naj ga peljejo k uri, da vzame slovo od svojega življenjskega dela, da ga še poslednjič, če že ne vidi, vsaj sliši in otiplje. Izpolnili so mu željo. Ko pa je slepi urar hodil okrog ure, je brž po-

iskal v njej čisto majhno, a sila važno peresce, o katerem je natanko vedel, da je življenjski živec ure. Strl ga je ter se poslovil od ure, ki se je tisti hip ustavila in je ni mogel nihče več popraviti.

Res žalostna zgodba, le Bogu hvala, da ni resnična. Ta legenda, ki se pripoveduje o vseh podobnih urah, utegne imeti nekoliko zgodovinske podlage v dejstvu, da je urarju Josiji Habrechtu v času, ko je gradil uro kolinškemu škofu, oslepela sestra. To je pa tudi vse, kar ve zgodovina povedati o slepih oz. oslepljenih urarjih.

Pa že ti raste tista grda radovednost: Kako stara je ta ura, kdo jo je prav za prav delal, kako je sploh prišel na misel take ure itd. itd.

Zgodovina naše ure sega daleč nazaj, prav tja v 14. stol., ko so si razkošni plemiči in bogata mesta začeli postavljati dragocene ure. Ena najbolj znanih, ki je zaslula daleč naokrog, je bila postavljena (1344.) v Padovi. Tisti čas je tudi mesto Strasburg dobilo od nam neznanega urarja svojo prvo uro (1354). Postavili so jo v stolnico ob današnji uri nasprotno steno, kjer še sedaj nekaj kamenitih postavov priča o njej. Kazala je koledar in nekaj nebesnih gibanj. Sredi ure pa je sedela Dev. Marija z Jezusom v naročju in kadar je bila ura, so se ji prihajali klanjat sv. Trije kralji ob zvokih cinglajočih zvončkov. Največja zanimivost te ure pa je bil petelin, ki je prhutal s krili in pel z vrha ure, kakor da je živ. Ta avtomatičen petelin je za srednjeveško tehniko naravnost čudo.

Ko se je približno po enem stoletju ura ustavila, so Strasburžani sklenili postaviti novo, še lepšo in večjo. Tomaž Uhlberger (ülberž) je zgradil krasno kamenito stavbo popolnoma v slogu tistega časa. Tob. Stimmer (1539. do 1584.) jo je (1562.) poslikal. Matematični in astronomski del ure je prevzel Herlin, ki ga je prehitela smrt. Politični in reformacijski dogodki sledečih let so delo zavrli še bolj. Šele več let pozneje je Herlinovo delo povzel njegov učenec Dasypodius (prvotno ime je Hasenfuss, ki ga je pa že njegov oče, vseuč. prof. v Strasburgu kot vnet humanist pogrčil). S svojimi obnovenimi računi se je usposobil za matematično stolico na vseučilišču. Ko je bil tako načrt izvršen, sta začela graditi uro spretna urarja, brata Josija in Izak Habrecht iz Schaffhausena. Dovršena je bila 1574. in je presegala vse dotedanje umetnine v urarstvu. Kazala je navidezno gibanje solnca okrog zemlje, gibanje planetov, lunine faze, civilni in cerkveni koledar, le da mnogo enostavnejše kakor današnja. Preračunjeno pa je bilo vse to gibanje le na eno stoletje; potem bi

bilo treba znova preračunati vse podatke. Simbolične sohe so bile podobne današnjim, le da se niso prikazovali apostoli, marveč Kristus, ki se je s smrtjo boril, kdo bo bil ure. Zvončkanje in petelina je ura podedovala po svoji predhodnici. Sla je ta ura z malimi presledki več ko 2 stoletji. L. 1788. se nam poroča, da je v zelo slabem stanju, a mestni svet ni dovolil kredita za popravo.

Z revolucijskim letom 1789. je prenehala ura. Kar se pojavi pri mestnem predstojniku mlad deček — 17 let mu je komaj — ter mu reče: »Gospod predstojnik, če daš mojemu očetu svobodo, ti obljubim, da bo zapel petelin na slavni uri.« — »Ali se mi ne pobereš hitro?« je zrojil predstojnik nad dečkom. Bil je mladi Schwilgué, čigar oče je bil najprej kot stari državni uradnik izgnan iz Strasburga in se nastanil v Schlestadt, potem pa je bil zaprt v semenišču. Njegov sin Jean pa je že od leta, ko se je ura ustavila, neprestano mislil, kako bi jo spravil zopet v tek. Sleherno nedeljo opoldne je stal pred uro in poslušal vedno enake razlage Švicarjev, čemu ura ne gre in kako je delovala. Nekoč ga je Švicarjevo jadikovanje zadelo tako v živo, da je zaklical: »Prav jaz jo vam zopet požinem!« Ko ga je Švicar — kdo bi ga ne 12 letnega fantiča — zavrnil s posmehom, mu je ta znova slovesno zagotovil: »Pri Boгу vam prisegam, da jo z božjo pomočjo požinem in mi bo zapel petelin,« ter je odšel. Gojil je strastno in vztrajno matematiko, za kar je čutil največ nagnjenja in veselja ter brez šol postal najprej profesor matematike v Schlestadt, dokler ni odprl svoje mehanične delavnice v Strasburgu. Pri vsem tem njegovem delu pa mu je neprestano rojila po glavi ura, za katero je venomer iskal posameznih delov in motivov ter dogotavljal posamezne dele. Ob tem delu je postal 1835. vitez častne legije. Leto dni pozneje se je vendar le zgenil tudi mestni svet, da se popravi ura, a šele 1838. je posvetovanje rodilo ugoden sklep. Tedaj je mogel Schwilgué začeti z delom. Po dolgi in temeljiti predpripravi se mu je posrečilo, da je z nedopovedljivo marljivostjo in natančnostjo s pomočjo še do danes do občudovanja zamotanih strojev, nalašč ad hoc narejenih, izbrusil svojim do stotink in tisočink sekunde natančnim računom odgovarjajoče kolesje in peresa. Po štirih letih hudega dela je vse to spravil v umetni sestav, kakršnega vsebuje današnja ura. Prvič je poskusil, kako bo delovala, 2. oktobra 1842., ob priliki, ko je bil v Strasburgu 10. francoski znanstveni shod. Končno veljavno pa se je pričelo njeno redno delovanje na Silvestrovo opolnoči s slovesno otvoritvijo.

Schwilguéja pa niso oslepili, marveč mu priredili veliko slavlje. L. 1853. je postal častnik častne legije; tri leta pozneje pa je umrl v Strasburgu, kjer je tudi pokopan.

Njegovo res duhovito delo še danes priča, kaj premore človek z močno in vztrajno voljo. Samouk je bil Schwilgué, a je vendar razvil svoje darove do neprimerno višje mere, kakor si jih razvije marsikdo izmed nas v nepregledni vrsti šol. Če je ta ura vznikla iz take močne in vztrajne volje, naj bo ona nam vir istotako močne in vztrajne volje. J. Šolar.

UGANKE IZ ŽIVALSTVA.

(Po Zell-u. — P. P.)

(Konec.)

9. Ali spi zajec z odprtimi očmi?

Ne, četudi je mnogo lovcev, ki to mislijo. Očividec, ki je opazoval zajca v zverinjaku v Berlinu, pripoveduje, da je natančno videl, kako je zajec polagoma zaspal in so se mu trepalnice vedno nižje čez oči povesele, tako da je naposled imel oči popolnoma zaprte. Ob najmanjšem ropotu se je seveda zganil in oči zopet odprl. Isto pripovedujejo drugi, ki so imeli zajca ujetega in ga lahko ob vsaki priliki opazovali.

Toda kako se ujema s tem dejstvo, da naletiš v gozdu na zajca, ki popolnoma mirno leži v grmu, in sicer z odprtimi očmi. Kdo bo rekel, da ne spi? Saj ne zbeži, ko si popolnoma pri njem, tako da bi ga lahko malone pohodil. Ko bi zajec ne spal, bi pač zbežal o pravem času; saj vendar izvrstno sliši in bi moral korake človeške že od daleč slišati?!

Odgovor: Zajec res izvrstno sliši in prav zato je neverjetno, da ne bi, četudi spi, slišal človeških korakov. Pač jih sliši, ampak do zadnjega upa, da ga sovražnik ne bo opazil. Ko pa je človek tako blizu, da ga vidi, tedaj zajca omami strah, da je za nekaj časa kakor ukopan. Tiste široke odprte oči značijo strah in grozo, ki je prevzela to izredno boječo žival v bližini človeka. To torej ni spanje, ampak vse kaj drugega. Ako se je torej še o pravem času otresel strahu, skoči in zbeži v določeno najbolj varno smer, ki jo je imel že poprej izbrano.

10. Kako je s pogumom pri živalih?

Splošno imamo nekatere živali za pogumne, druge za strahopetne in boječje. O levu vsakdo misli: To je pogumna zver, saj je kralj med živalmi; o zajcu pa vsakdo ve, da je strahopetec, saj je prišel celo v pregovor. In vendar bomo rekli: Živali na splošno niso niti

v pravem pomenu pogumne niti strahopetne. Pogum je namreč v tem, da kdo nevarnost ljubi in da ga nevarnost sama po sebi mika, samo če ima upanje, da bo nevarnosti kos. Če pa naprej ve, da ga sovražnik mora premagati, tedaj bi ne bil pogumen, ampak predrzen, ko bi izzival. Če se torej v tem slučaju sovražni premoči umakne, je to le pametno in ni znamenje strahopetnosti. Kako je torej z levom in zajcem?

Lev nikdar ne išče nevarnosti z namenom, da bi ga nevarnost mikala, ampak napade le, kadar ga glad k temu sili. Tedaj mu gre namreč za odločitev: ali pogini od glada, ali pa pojdi v nevarnost. In kadar je glad močnejši kot strah, tedaj napade. Če pa je lev sit, tedaj beži pred človekom in se izogne živalim. Celo kadar je gladen, napada le živali, ki jih zlahka obvlada, ali pa se približa človeškim bivališčem kar se da natihem in potuhnjeno. Pravi, resnični pogum torej to ni. — In zajec? On pač beži, ako zasliši kaj sumljivega, ker njegovo orožje so noge. Predrzno bi bilo čakati, ali celo v bran se postavljati, ker večina živali, pa četudi so manjše kot on, ima orožje ene ali druge vrste, zajec ga nima. Predrznost bi torej bila in ne pogum, ako bi delal drugače. Kadar pa gredo zajci po plemenu, tedaj se samci srdito borijo med seboj, kot je to sploh pri živalih navada. Torej tudi pri zajcu ne moremo govoriti o pravi strahopetnosti.

Isto moramo reči o drugih živalih, ki jim je narava dala orožje v hitre noge: beže pred sovražnikom, a ne zato, kot da so strahopetni, ampak zato, ker je to edino pametno in primerno. Ista žival, ki sicer beži pred teboj, se bo, ako bo imela mladiče, srdito postavila v bran. Ali je torej strahopetna? Bivol n. pr. se bo z rogovi postavil v bran levu; včasih ga bo celo prvi napadel. Ali je zato pogumen? Ne! On bi pač bežal, a vé, da ga noge ne rešijo; zato porabi pač tisto orožje, ki mu najbolj služi. In ker ve, da je lev mačka, ki je gibčna in skočna in bi se znala od zadaj pripaziti: zato ji gre nasproti, da izzove boj od spredej. Ali je zato pogumen? Ne. Ker tudi njemu velja; ali plavaj ali utoni...

Torej niti pogumne niti boječe niso živali na splošno, ampak vsaka se brani z orožjem, ki ga ima po naravi, in to, čim bolje ve in zna.

11. Zakaj se zajec plaši pred cunjami?

Ko ti pomladi zajec hodi objedat novo nasajeno zelje, je najizdatnejše sredstvo, da ga preženeš, ako mu nastaviš na majhnih količkah visečih in vihrajočih belih trakov in cunj. Zakaj? Beli trakovi in cunje, ki se v vetru

gibljejo, potegnejo pozornost zajca nase. Zajec slabo vidi; a prav zato ta stvar nanj učinkuje in ga opláši. Ko bi dobro videl, bi takoj spoznal, da je stvar otročarija brez vsake opasnosti; ker pa slabo vidi, zapazi pač, da se nekaj giblje, ne razloči pa, kaj je. Odtod njegov strah.

Pa ne le zajec, celo večja divjačina se da s takimi otročarijami pregnati, n. pr. slon. To pa zato, ker slabo vidi. Živali z ostrim pogledom, kakor lev, tiger, ris, se za take malenkosti ne zmenijo. Zato imajo nekateri zajca, slona i. dr. za »neumne« živali, ker se takih otročarij boje. Toda temu ni vzrok neumnost, ampak slab vid. Kakor človek, ki gre spat v posteljo, ne da bi z aduhal zločinca, ki se je pod posteljo skrila, vsled tega ni neumen, ker pasji vonj ni dan njegovi naravi; prav tako zajec in slon nista neumna ali strahopetna, ker pred cunjami bežita, ampak le njihovim očem ni dana tista ostrost, da bi v strašilu zapazila strašilo. Ko bi ga, bi gotovo ne bežala.

12. Zakaj pes laja v luno?

Zato, ker je svetla. Vidi jo le nepopolno; toliko vidi, da se nekaj sveti, vonjati pa ne more. In to ga moti in dela »nervoznega«. Poglavitni čut psa je namreč vonj; oko pride šele v drugi vrsti v poštev, medtem ko je pri človeku vid poglaviten čut. Zdaj pa pomisli, ko bi človek slišal neke glasove od nekod, ne videl bi pa, kdo govori: to bi se mu zdelo nekako tako čudno, kot se psu čudno zdi, da luno vidi, duhati je pa ne more. In to se mu tem bolj čudno zdi, da je ne duha, ko se mu luna vidi čisto blizu. Če kak samotnen oblak jadra mimo lune, se vidi, kot da se luna premika med oblaki. To je potem za psa, ki nad bežečimi stvarmi rad laja, tem bolj povod za vznemirjenost. Nekako tako si razlagam tudi dejstvo, da se pes umakne, ako mu pokažeš prazen kozarec. Kozarec je svetla reč, a duha nima pravzaprav nobenega. Vidi ga, a duha ga ne — to ga zmede. Kdo bo mislil: Boji se, da ga ne obliješ. Toda zakaj se boji tudi pes, ki nikdar ni bil oblit? Pes je pač vajen, da mu nos vse pove, kjer pa nos nima nič povedati, tedaj mu postane uganka. Človek si ob uganki glavo belí, pes pa laja. Tako je. Če ve kdo bolje, pa naj pove.

13. Kaj se pravi kibicirati?

To ve vsak, ki igra na karte. Trije igrajo, eden pa gleda in vmes govori in svári drugega in mu dopoveduje, kako naj igra, ozir. kako naj ne igra. To torej ve vsak, ki igra

na kartę. Ne ve pa, da pomen te besede prihaja iz živalskega življenja.

»Kibic« reče Nemeč ptiču, ki ima navado, da z glasnim vpitjem svari ptiče in druge živali, kadar je zapazil, da se bliža lovec. Ni ga zlepa ptiča, ki bi lovca tako dobro poznal po vnanjosti, kakor kibic. Zato je on pravi klepetać in svarilec v gozdu, kakor je tisti, ki vmes govori, svarilec pri kartah. Ker so pa lovci ponavadi tudi kvartači, je verjetno, da so uprav lovci zanesli to besedo med igravce.

Tako in podobno svarjenje pri divjih živalih ni nič nenavadnega. Vsakdo loči glas vrane, kako vse drugačen je, kadar je zagledala nevarnost, ter svari svoje tovariše. To je več ali manj pri vseh ptičih. In prav ptiči, ki visoko letajo, so za ta posel posebno sposobni. Tudi opice, ki žive po visokih drevesih, vpijejo in kričijo, kadar so zagledale tigra, ki se plazi po travi ali grmovju. Kričeč in tuleč ga spremljajo, skakajoč od veje do veje, in tako nehote svare druge živali, da se lahko pravočasno umaknejo. Noj in cebra se navadno paseta skupaj. Zakaj? Zato, ker si drug drugega izpopolnjujeta. Noj izvrstno vidi, a cebra izvrstno vonja. Ako se bliža sovražnik, ga noj prvi zagleda ali cebra prva zaduha — in oba jo udereta na varno. In ali ni razmerje med lovcem in njegovim psom tudi temu podobno? Lovec dobro vidi, a divjačine ne duha. Zato potrebuje psa, ki sicer slabo vidi, a izvrstno sledi. Drug drugega si dopolnjujeta. Narava nikjer ni izvrstnih lastnosti kar nagromadila, ampak Stvarnik narave je ugodnosti in zapreke primerno razdelil. Žival, ki ima dober vid, ima navadno slab vonj; žival, ki izvrstno sledi, ni treba, da bi tudi izvrstno vide'a. Žival, ki ima urne in skočne noge, navadno nima kakega posebnega orožja za obrambo; nasprotno pa žival, ki se s tekom ne more rešiti, mora imeti ali roge ali zobe posebno močne, da se brani. Z eno besedo: Povsod, kamor pogledaš v mrtvo ali brezumno naravo, zaslediš živ in velik Um, ki je naravo ustvaril in jo vzdržuje. Ako priznaš Boga, potem si smotrenost v naravi zlahka razložiš, ako si brezverec, potem ti bo ta čudovita smotrenost za vedno ostala — uganika.

Fr. V. Foerster: **ODKRITJA.**

(Dalje.)

3. Premog.

Pred nami na mizi je kepa premoga. Mrtva, temna in umazana je. In vendar je njena povest tako živa, tako zanimiva. O njej se danes malo pogovoriva.

Gotovo vsi poznate staro pravljico o potopljenem mestu Vineti:

»Mesto, celo mesto videl sem na dnul
Bil sem presrečen, vzhičen od čarú.«

Potopljeno mesto je seveda le pravljica. Pravljica pa ni, da počiva v morskem dnu in v osrčju zemlje potopljen svet, ogromen svet rastlinstva in živalstva iz daljne pradavnine, ko so ga pred tisočletji zalile silne vode in zasuli grozotni potresi ter druge orjaške moči. Precej že vemo o tem pogreznjenem svetu. Marsikaj nam razodeva že n. pr. jantar, ki ni drugega ko okamenela smola mogočnih smrek, v katero so sem in tja zašle tudi žuželke. Največ pa so nam razkrile velike izkopine in ogromni rudniki; tu bi lahko bral vso zgodovino stvarjenja iz rastlinskih in živalskih odtisov v kamenju — pa saj ste o tem gotovo že mnogo čitali po knjigah. Ta pogreznjeni svet pa za nas ni brez koristi kakor mesto Vineta. ampak je postal človeštvu bogata zakladnica luči in gorkote. Kajti to so neizmerni okameneli pradobni gozdovi, ki jih dvigamo na solčno luč kot premog, s katerim kurimo peči in tovarne ter si z njegovim plinom svetimo.

Premog ima takorekoč dvojno preteklost: ena obsega njegovo slovo od življenja, njegovo pogreznjenje v temo in okamenelost, druga ima opravka z njegovim povratkom v luč in gorkoto. Solčna vročina, ki je pred več tisoč leti žarela vanj, se znova vžiga! S to drugo njegovo preteklostjo se malo pobaviva. Govorila bova o rudarju, ki je prinesel kepo premoga iz rudnika.

Ali veste, kateri delavec živi izmed vseh najbednejše in najnapornejše življenje, tako da komaj moremo razumeti, da se mu sploh ljubi še živeti? To so premogarji po rudokopih. Če greste zimski večer skozi veliko mesto, zrete v neskončno morje luči in lučic, vidite, kako sopihaje dohajajo in odhajajo iz tega morja in vanj nazaj nešteti železniški stroji; če se domislite tisočev tovarn in njih brnečega kolesja, če spričo tega pomislite, da vse to orjaško življenje sloni na premogu, mislim, da boste uverjeni i vi: nobeno plačilo ne mora biti dovolj visoko za tiste, ki s stalno življensko nevarnostjo dobavljajo iz zemeljskih temin predragoceno snov. Kako pa je v resnici? Kaj ima premogar od svojega življenja? Mnogo teh delavcev po vseh deželah pogosto nima toliko zaslužka, da bi si mogli pozimi prav zakuriti sobo in si nažgati na večer luč. In to ljudje, ki nam dobavljajo luč in gorkoto! Ste že kdaj brali, kako ti ljudje delajo? V najtesnejših in najtemnejših rovih leže vsled ve-

like vročine na pol nagi in pogosto ure dolgo s koničasto sekiro v roki, da odkrušijo eno samo večjo kepo premoga. Kako razjeda zrak življenje tu notri, si lahko mislite. Bral sem opis nekega človeka, ki je na Angleškem obiskal premogovnik in bil notri štiri ure. Poslušajte, kaj je čutil ob povratku: »Ko puščica sem zdrknil v pletenici zopet na površje. Kakšno veselje nad veličastvom narave, ko so se oči razgledale in jih ni več slepil solnčni žarek! Popolnoma sem bil pozabil, da sem črn in umazan ko najhujši premogar in sem od blagega sočutja ves prevzet šetal po polju čez travnike in njive. Kako svilen mehek je bil dih vetra, kako veselo me je dvigalo škrjančkovo žgolenje v zračni višini, kako opojen vonj se je izvijal senenim kopicam. Kako nepozabno slikovit prizor mi je nudila skupina koscev in grabljk v solnčnem žaru na sveže pokosenem travniku.«

Tako piše obiskovavec, ki je prebil v premogovniku le štiri ure. Kakor da je iz pekla ubežal, mu je pri srcu. Premogar pa mora tam vzdržati ves dan, dan za dnem, vse življenje.

Če opazujete kepo premoga, mislite vedno na to, da še zdaleka ni največja pridobitev človeštva, da iz temnih podzemeljskih rogov spravlja pradbne gozdove na svetlo, da prižiga luč in greje svet. Dokler bo v zameno pošiljal žive ljudi v podzemsko temino, da okamené in počrné na duši in telesu kakor premog sam — toliko časa človeški duh še ni praznoval največjega zmagoslavja. Tedaj šele, ko kdobi tisti, ki mora delati v blatu in temi, dvakratno nagrado v prostem času, da se pomudi na solncu in svetlobi, ko bo nagrajen z udobnostmi lastnega gospodarstva in bo mogel biti deležen lepote in znanosti — tedaj šele postane človek pravi zemeljski vladar.

Ne pozabite nikdar, da v najglobljem dnu vsega veličja in sijaja na svetu tiči le umetnikova misel in iznajditeljeva duhovitost, ampak trdo pomanjkanje preprostega delavca — da nam je vse veličje in ves sijaj brez blagoslova, če to preziramo in pozablamo.

4. Učitelj.

V naši šoli je stanoval učitelj s svojo družino. Ko je ob odmorih vrvelo mimo njegovih vrat petsto učencev v zgnetenih klopčičih, so si nekateri dan za dnem dovoljevali šalo, da so s hruščem in truščem zadevali ob vrata ter celo suvali vanje drug drugega. Višek pa je njih veliko veselje doseglo tedaj, ko je učitelj razjarjen planil kakor kukavica na uri iz svojega stanovanja, a vendar ni mogel najti krivcev, ki so že davno izginili v gostih vrtinčih učencev. Kar nenadno pa je vse to raz-

grajanje prenehalo, četudi ni preiskava ničesar dognala, čeprav ni bil nihče kaznovan. Vprašal sem kolovodja, so mu li prišli do živega. »Ne,« je odgovoril, »ampak ja z sem prišel stvari do živega, ja z sem nekaj odkril.« »Kako to misliš?« sem ga vprašal. »Ko je učitelj zadnjič ves srdit planil iz stanovanja,« je začel pojasnjevati, »sem videl skozi priprta vrata, s kako žalostnim obrazom je slonela ob podboju njegova soproga, poleg nje pa njuni mali otročiči in so morali poslušati in gledati, kako vsak dan dražimo in jezimo njih očeta. Tedaj šele mi je bilo v hipu jasno, čemu ta strašna razburjenost. Ne le, da smo motili njega samega, marveč mnogo bolj odtod, ker ga je bilo sram pred ženo in otroci, da si zbijamo take šale z njim. Tedaj sem rekel tovarišem: »Prijetelji, pustimo nagajanje, podlo je, kar počenjamo, kajti pred ženo in otroci ga sramotimo.«

Tako je rekel tedaj kolovodja nereda in jaz nisem njegovih besed nikdar pozabil. Za kulise je pogledal — bil je ozdravljen. Kakor izpremenjen je bil. Sploh menim, da se večina surovosti in brezsrčnosti na svetu ne zgodi iz prave srčne zlobe, ampak enostavno, ker ljudje ne pogledajo za kulise. Nikdar bi učenci ne jezili učitelja, če bi bil v vsakem razredu vsaj eden, ki bi bil potnik velikih odkritij, ki bi znal priti za kulise in poučiti o tem tudi druge; da bi n. pr. kedaj obiskal učitelja na domu, da bi poizvedel po njegovem počutju, da bi ga videl, kako sameva v svoji sobici; ali če ima ženo, da vidi, kako mu streže in zanj skrbi. Tedaj mu morda vendarle ko razsvetljenje vznikne misel: ali ni pač posvečen vsak človek, ki zanj trepeče in skrbi kdo drug? Kdo bi pač hotel biti zraven, ko se opoldne vrača domov in ga žena s skrbnim pogledom vpraša, ali so ga danes zopet jezili?

In če imaš učitelja, ki ni priljubljen, se čisto razburja in postopa nepravilno — kdo ve, kako je pri njem doma? Morda mu dela preglavice neboljeni sin in morda ga tare kaka druga družinska ali drugačna nesreča?

Često ni niti potrebno, da pogledaš za kulise, dovolj je, da le malo pomisliš, potem veš mnogo, četudi nisi videl.

—š—

LITERARNE ZANIMIVOSTI.

V letu 1921. smo praznovali več slovitih literarnih jubilejev. Spodobi se, da se jih tudi »Mentor« nekoliko spomni, četudi že precej pozno.

Genialni Dante Alighieri se je narodil v Florenci na Laškem l. 1269. in umrl v Raveni 14. sept. 1321. Lani smo torej obhajali 600letnico njegove smrti. Napisal je več del:

trubadursko - lirično zbirko »La vita nuova«, spisa »De monarchia« in »Convivio«, največjo slavo pa si je pridobil z eposom »Divina Commedia«, ki je največji pesniški umotvor krščanstva.

»Divina Commedia« je popis pesnikovega potovanja skozi pekel, vice in nebesa. Orjaško delo je veličastna labodnica srednjega veka, ki je tedaj jel že ugašati, jutranjica nove dobe in visoka pesem krščanstva. Na potovanju deloma spremlja Danteja rimski pesnik Vergilij, deloma pa njegova ljubljenska Beatrice, ki je poznejšim pesnikom postala simbol neutešnega hrepenenja sploh. Vsa pesnitev se odlikuje po ogromni fantaziji, živahnih orisih in silni plastiki. Po živo plastičnih slikah se odlikuje zlasti »Pekel«, dočim se nahaja v »Vicah« in »Nebesih« obilo težko umljive sholastične filozofije, vsled česar nekateri po pravici imenujejo silno pesnitev Dantejevo pesniško »Summo« velikega Akvinca. Prav ta razlika med »Peklom« in ostalima deloma je pač tudi vzrok dovtipnemu dejstvu, da je obilo slabih prevajalcev Danteja obtičalo s svojimi prevodi v — »Peklu«. Laiku v sholastični filozofiji se je namreč res težko iz neskončne konkretnosti »Pekla« spet dvigniti »pod zvezde« in se zapopiti v abstraktnost problemov, ki so tedanjim modrecem belili lase. »Divina Commedia« kaže, da je bil Dante silno domač v starih klasikih, da je imel tudi izredno ostro oko za opazovanje narave. Primere so namreč žive, par besedi ti pričara pred oči cel prizor iz narave do najfinejših podrobnosti. Opaža se v pesnitvi silna politična strast, a tudi mehko čuteče srce pesnikovo, ki se je v svojem večnem delu res nekako postavil za sodnika živih in mrtvih, svojih prijateljev, a tudi nasprotnikov.

Dante je last vsega kulturnega človeštva. Pisal ni le za svojo dobo in svoj narod, pisal je za vse čase in za vse narode. Doslej je preveden v vse količkaj znane jezike, v mnoge celo po večkrat. Slovencem ga je prvi silno nerodno tolmačil Koseski (»Paklo«), celotno izdajo pa pripravlja velik njegov častilec dr. Debevec. Prvi spev pesnitve je prevedel tudi Oton Župančič, zadnji spev »Raja« pa dr. A. Ušeničnik (»Čas« 1914).

Fjodor Mihajlovič Dostojevski je zagledal luč sveta v Moskvi 11. nov. 1821. Prvo svoje delo, ki je vzbudilo splošno pozornost, je objavil l. 1846, pod naslovom »Bedni ljudje«. Delo je svojčas čudovito vleklo, a s svojimi poznejšimi romani je Dostojevski res postal ljubljeneц vsega kulturnega človeštva. Najrajši opisuje bedne, od sveta zavržene in nepoznane ljudi, prebivalce mrzlih podstrešnih

sob sredi silnega bogastva peterburškega. Dostojevski se silno zna poglobiti v dušo junaka, ki ga opisuje. Nobena mimoidoča misel, noben psihičen akt, nobena najnotranjehša tajna človeške duše mu ni skrita ali neznana. On je prvi odkril nov svet človeške duše z njegovimi prečudnimi labirinti sanj, sladkih upov in grenkih prevar. Njegove analize notranjega žitja in duševnih bojov so tako precizne in globoke, da tvorijo njegovi romani za psihologa in psihiatra naravnost neizčrpen vir. Pokazal je svetu tajnostno rusko dušo, ki je še sedaj problem, a pokazal jo je na tak način, da v tej specielno ruski psihi vsak vidi tudi splošno človeško psiho z vsemi njenimi tajnimi zakoni in stremljenji. Dostojevski sam ni bil popolnoma zdrav niti telesno niti duševno, trpel je namreč na epilepsiji (božjasti). Zato tudi njegovi junaki niso popolnoma normalni ljudje, so zagonetne patološke osebnosti. Dostojevski je poleg Balzaca, Dickensa in Zolaja eden najbolj čitanih pisateljev sedanjosti.

V romanu »Zapiski iz mrtvega doma« (1862) se je ugloobil v dušo sibirskih pregnancev. Roman je pisan silno plastično, ima pa naturalistične scene in ni za človeka, kateri nima zdravih živcev. V »Idijotu« (1868) rešuje problem epilepsije in z njo združene duševne podvrednosti. Isto snov obravnavajo »Besi« (1871 do 1872), v katerih poleg tega riše še silni npravni razpad takozvane »boljše« ruske družbe. V svojem najslovitejšem delu »Zločin in kazen« analizira dušo zločinčeve. Roman je impozantno evropsko delo in ga mora izobraženec poznati. V zadnjem večjem delu »Bratih Karamazovih« kaže grozen zločin očetomora. Iz tega romana tudi najbolj odseva dobra ruska duša (Aljoša Karamazov), pa tudi npravni in zlasti versko-cerkveni nazori Dostojevškega, ki so pa deloma heretični. Žalibog je to po svoji zamisli, obliki in vsebini ogromno delo ostalo le veličasten fragment. Smrt je namreč potegnila pisatelju pero iz rok. Umrl je Dostojevski v Peterburgu 28. jan. 1881 na vrhuncu svoje slave in njegov pogreb je bil veličasten kot komaj katerega carja.

Francija je lani praznovala stoletnico rojstva dveh svojih najznamenitejših literatov. Prvi je lirik Charles Baudelaire, mehke človek, pesimist, začetnik literarne dekadence. Njegova zbirka »Cvetke zla« ali bolje »Cvetke nesreče« (»Les fleurs du mal«) je polna pesimizma in neko bolno občutje veje iz nje. Vendar je bil Baudelaireov vpliv na sodobnike silen in se pozna celim generacijam francoskih pesnikov. V resnici pa Baudelaireova sodobniki niso umeli in šele moderni so prišli do dna njegovih umetniških teženj. Drugo znano nje-

govo delo je knjiga »Les paradis artificiels«, kjer popisuje čudovite slasti človeka, ki rabi opij, hašiš itd., a tudi iz nje veje nezdravo občutje, »bolne rože«. Umrl je v Parizu 31. avg. 1867.

V Rouenu se je isto leto, kot v Parizu Bau-delaire, porodil Gustave Flaubert (* 12. dec. 1821). Flaubert je eden najbolj značilnih zastopnikov francoske naturalistične struje, ki se je pravzaprav začela že z čudovitim romantikom Victorjem Hugojem, dozorela v neužitnost Zolajevo in obhajala zadnji triumf v glasovitem Barbussovem romanu »Ogenj«. Flaubert je pisal silno počasi, zato je njegov slog blesteč in je nesporno eden največjih svetovnih stilistov svoje dobe. V zgodovinskem romanu »Salambo« (1862), ki je bil sad dolgoletnih študij, je s silno municioznostjo orisal staro Kartagino, dočim je z romanom »Gospa Bovaryeva« v živo zadel nezdrave francoske družabne razmere svojega časa. Prišel je vsled tega dela celo pred sodišče, a bil je oproščen. Važnejše delo je še »Le tentation de St. Antoine« (Skušnjave sv. Antona, 1874). V prevodu imamo od Flauberta »Gospo Bovaryevo« (VI. Levstek) in »Tri povesti« (O. Župančič). Flaubertova dela so večinoma vsled nenravnosti na indeksu (tudi »Gospa Bovaryeva«), a dobe se v takozvanih »šolskih izdajah«. Umrl je Gustave Flaubert v Croissetu (département Seine Inférieure) 8. maja 1880. Njegov največji učenec je glasoviti novelist Guy de Maupassant.

Letos pa je minilo 300 let, odkar se je v Franciji rodil največji francoski komediograf, Jean Baptiste Molière (* 15. januarja 1622 v Parizu). Po očetu se je nazval Coquelin, ime »Molière« si je nadel sam. Njegove komedije so polne pikre satire na razvade boljše francoske družbe. Ustanovil je takozvano »komedijo značaja«, v kateri se ne zasmehuje več posamezen človek, sloj ali politične razmere, ampak posamezen značaj, ki je do skrajnosti povečan in osmešen. V komediji »Tartuffe« (1664) biča navidezno svetost in hinavščino, imenitno je orisan »Skopuh« in »Mizantrop«, najbolj klasična pa je satira na slabe zdravnike, »Namišljeni bolnik« (Malade imaginaire). Molière je umrl v Parizu 17. febr. 1673. Ker je bil igralec, po tedanjih določilih ni bil cerkveno pokopan. Moliérovo zasebno življenje pa ni dosti znano, bilo pa je jako neravno.

Janez Okorn.

Napoleon na potu v pregnanstvo. Ko je spremljal avstrijski general Koller cesarja Napoleona v pregnanstvo, sta prišla v neko mesto, kjer je začela množica strašno zmerjati zaveznike. Napoleon se obrne h generalu in pravi: »C'est pour Vous!« Koller je tiho po-

žrl ost. — V nekem drugem kraju je obkolila množica voz in napadla Napoleona z najgršimi psovki. Cesar se je stisnil v kot in rekel smehljaje se Kollerju: »C'est pour moi!« — Slednjič sta srečala nekaj italijanskih regimentov, ki so prav resno nameravali oprostiti Napoleona. Koller mu je izrazil svoje začudenje in rekel, da bo moral uporabiti hujša sredstva, če se razburjenje ne poleže. Napoleon ga je pomiril in obljubil, da bo takoj napravil red. Med glasnim pozdravljanjem čet je stopil z voza in rekel odločno, kot je znal samo on: »Dokler sem bil tako srečen, da sem vam poveljeval, ste me vedno poslušali, za kar se vam še zdaj zahvaljujem; tudi sedaj sem prepričan, da mi boste pokorni.« Ukazal je, naj stopijo v vrste, se obrnejo in odkorakajo. Brez mrmranja je vsak izvršil povelje.

Dober odgovor. Napoleon se je rad večkrat razgovarjal z duhovito grofinjo C., ki je bila po rodu Italijanka. Nekoč ji je rekel: »Tutt' Italiani sono de Birboni!« — »Non ogni ma buona parte!« mu je hitro odvrnila gospa.

Mi. Ko je bil Napoleon v Moskvi, je dal kovati svetinje s svojo sliko. Na zadnji strani se je bral z oblaki in žarki obdani napis: »Nebesa so tvoja, zemlja moja.« Nekaj teh svetinj je poslal guvernerju v Orenburg. Ta je napisal pod njegovo sliko: »Hrbet je tvoj, bič moj!« in vrnil to Napoleonu.

Usmiljen konj. General Kosciusko bi rad poslal nekemu duhovniku par steklenic do-brega vina; zato je prosil nekega mladeniča, da bi mu to oskrbel. Na pot mu je dal konja, ki ga je sam navadno jahal. Ko se je vrnil, je rekel generalu, da ne bo nikdar več jahal tega konja, če mu ne bo posodil hkratu tudi svoje denarnice. Ko ga je general vprašal, kako to misli, je odgovoril: »Kadar je kak revež snel na cesti klobuk z glave in ga molil proti meni, se je konj ustavil in ni hotel iti dalje, dokler nisem beraču kaj dal. Ko pa nisem imel več denarja, sem moral vsaj tako storiti, kot bi kaj dal, da sem zadovoljil usmiljenega konja.«

Srečen minister. Fortenelle je poznal kardinala Fleuryja, še preden je postal minister. Mnogo let pozneje, ko je dosegel to visoko službo, ga je obiskal. Začudil se je, ko je videl ministra še vedno tako veselega in zadovoljnega, in ga vprašal: »Ste res še vedno srečni?«

Naš ali moj? Mladega kraljeviča je začelo na lovu zebsti in pravi odgojitelju: »Dajte mi moj plašč!« Odgojitelj pouči kraljeviča, preden mu je dal plašč, da morajo osebe njegovega stanu govoriti vedno v množini; reči bi torej moral: »Dajte nam naš plašč!« Nekaj dni pozneje je kraljeviča zelo bolel zob. Ker se je še spominjal odgojiteljevega nauka, je

tožil: »O naš zob, naš zob!« »Mene moj nič ne boli,« pravi odgojitelj. »To dobro vem,« odvrne jezno kraljevič; »plašč je naš, bolečina pa samo moja.«

Francozi so res napredni. Opazujem svoje tovariše v semenišču. 200 jih je, in to iz škofigije, ki šteje komaj 800.000 duš. Vsi so mladi, polni zdravja in moči, idealni, nekateri tudi zelo premožni. Neko tiho začudenje te spreleti, ko se spomniš, da je vsa ta četa Kristusova, da bo širila Njegovo nebeško kraljestvo.

Disciplina v semenišču je zelo stroga. Kaditi je sploh prepovedano, izhodi po mestu zelo omejeni. V semenišču samem vlada strogost, ki jo opaziš samo po francoskih semeniščih. Kdor bi kadil ali šel brez dovoljenja v kako trgovino, se kaznuje z izključitvijo iz semenišča. Pa se vendar idealizem ni prestrašil žrtev, ki so za mlado srce dosti težke. In to toliko bolj, če pomisliš, da vsaj polovica izmed njih ni študirala v zavodih (malih semeniščih), in da so se po 3, 4 leta potikali po raznih bojiščih.

Bogoslovci študirajo na lastne stroške. Semenišča ničesar ne dajo zastoj. Toda poklic je poklic. Iti moraš za njim, kamorkoli te kliče. Poklic te vodi k življenskemu cilju, k Bogu. Saj od Boga tudi prihaja. Ali ni morebiti ta ali oni izmed teh mladeničev naravnost iztrgal svojega srca ljubljene osebi in rešil za Boga? Gotovo, za poklic se moraš boriti, zanj žrtvovati tudi take žrtve. Zato pa vidimo, kako ta četa, utrjena v boju, povsod junaško klanja svojo glavo pred večjo voljo božjo. V semenišču se privadijo globoki askezi. Vsak dan prebijejo v cerkvi po 6 do 7 ur. Cerkev je središče, okrog katerega je oredotočeno vse njihovo delo. S kakšno skrbnostjo in kako dolgo se pripravljajo na cerkvene slovesnosti! Posebno slovesno praznujejo zavetnike čistosti: Brezmadežno, sv. Ivana Evangelista in deželno zavetnico sv. Odilijo. Na ta način postanejo pravi varuhi svetišča in pri svojem prihodnjem delovanju skrbne v prvi vrsti za svetišče.

Ni lahko, dobro vem, zapustiti svet in njegovo življenje pa pričeti tako novo življenje in se zapreti v semenišče. Zunanji svet se jim smeje. Toda to zahteva poklic, in vsi radi vztrajajo v takem semenišču pod strogo disciplino, samo da dosežejo ideal svetega duhovništva. In to so najbolj nadarjeni in najbolj idealni mladeniči! Pri nas pa mislimo, da je edino moderno življenje v uživanju, mehkužnosti, brez premagovanja. V Alzaciji pošlje mati svojega sina v semenišče zato, da prinese v družino od oltarja oni nadnaravni vzduh, po katerem se vsi njeni člani približajo Zve-

ličarju, tako da kar najbolj mogoče dejansko sodelujejo pri božji ekonomiji odrešenja. Kaj pa naši slovenski starši?

Kako lepo sta tukaj združena vera in pravi napredek. Pri najbolj kulturnih narodih Francozih in Nemcih imajo tako visoke pojme o katoliškem duhovniku.

Poklic je poklic in zanj je treba žrtvovati vse.

(Po »Dojmovi iz štrasburškega bogoslovja«, Luč 1922, št. 6, str. 186.)

Nepremagljiva cerkev. Mogočnemu Napoleonu, ki je majal prestole in lomil žezla, je šlo v tistem času za to, da bi pregovoril papeža Pija VII., naj zapusti Rim in naj se preseli v Pariz. Tako bi Napoleon zlahka vladal ves svet... Mirno je papež poslušal njegov priliznjen govor in z eno samo besedo je odgovoril na njegovo zvižajno ponudbo: »Komedijant!« Napoleona je to hudo užalilo in skočil s sedeža: »Kaj, jaz komedijant?« In jezno je zgrabil za krasen obteževalnik, ki je stal na mizi — umetniško izvršeno cerkev sv. Petra — ga vrgel pred papeža in ga zdobil z nogo, rekoč: »Glej, prav tako bom podrl tebe, tvoj prestol in vso cerkev!« In prav tako mirno in spoštljivo kot prej je odgovoril papež: »Traged!«

Andrej Marija Ampère, ki je umrl l. 1836., je bil, kakor pričajo njegove iznajdbe in sodijo tisti, ki so ga bliže poznali, mož izredno bistrega uma kakor tudi silno širokega duševnega obzorja. Na nekem potovanju je zvedel za slučajno Ørstedovo odkritje, da odklanja galvanski tok magnetnico. V trenutku je zablislila v Ampèrovih možganih slutnja, da je tudi magnetizem električen pojav, da delujejo električni tokovi drug na drugega, da se privlačujejo in odbijajo. Kmalu je izumil tudi priprave, da poskusi to prikazen. Ugotovil je dejstvo samo, razvil zamotane zakone, po katerih se tokovi privlačujejo in odbijajo ter odklanjajo magnetnico, iz vsega pa izvajal še silno daljnosežne posledice za zemeljski magnetizem in za magnetizem sploh.

»Ampèrjeva tozadevna razprava,« trdi učeni I. Bertrand, »je eden najčudovitejših tvorov moderne znanosti in podlaga najbolj razširjene in popolne stavbe, ki jo je ustvarilo izza časov Newtona naravoznansko mišljenje.« Poleg tega je bil Ampère slaven matematik in kemik, velik zoolog in botanik, vso njegovo dušo pa je zanimala modroslovska znanost.

In kakšno je bilo njegovo versko naziranje? To je nad vse važno pri možu, ki je bil učenjak prve vrste in je tudi raziskaval temelje krščanstva z vso resnobo svojega orjaškega duha.

Vzgojitelj pravi: »Beri malo, toda skrbno izberi časopis in knjigo, čitaj malo na enkrat, mi s l i p a g l o b o k o, da bo zdravo tvoje pričanje in trezno tvoje duhovno okól«

Cerkev pravi: »V vseh svojih delih išči slavo Gospodovega imena, služi Bogu vse dni življenja, l j u b i g a g l o b o k o, da boš našel večno izveličanje in si zagotovil najvišje neból«

P. E.

Inženir nad inženirji. Vsak je že slišal o 300 m visokem Eiffelovem stolpu v Parizu. Ko je bil ta stolp zgrajen, je prišel v Pariz znameniti Amerikanec Edison, ki si je tudi ogledal to zgradbo. Odlični ljudje, ki so prišli na stolp, so zapisovali svoje ime v »zlató knjigo«. Ko so ponudili knjigo Edisonu, je zapisal slavni mož v njo to-le: »Inženirju gospodu Eiffelu, graditelju te gorostasne in nenavadne stavbe, izkazuje spoštovanje človek, ki globoko spoštuje vse inženirje, najbolj pa največjega med njimi: dobrega Boga! — Toma A. Edison.«

Ne ve, kaj govori. Nekega zaslužnega župnika zbode med potjo neki človek, rekoč: »Duhovnikov je preveč.« — »Pa koliko jih je?« vpraša župnik. — »Ne vem,« odgovori oni. — »Koliko jih je treba?« — »Ne vem.« — »Ako ne veste,« pravi župnik, »koliko jih je, in ne, koliko jih je treba, kako morete potem vedeti, da jih je preveč?«

Nikar ne hodi po svetu sam! V Egipt so bežali pred kraljem Herodom: mož in žena z Detetom v naročju. Pa so prišli do pridnega kmeta, ki je sejal pšenico. »Bog ti daj svoj blagoslov!« reče mlada žena. »Bog naj usliši tvojo prošnjo,« odvrne sejalca.

Žena: »Danes seješ pšenico in jutri boš žell!«

Kmet: »Ah, blagroval bi te vedno, če bi že jutri mogel žetill!«

Marija izroči božje Dete sv. Jožefu, vzame v roke sejalnico in gre počasi za sejalcem po brazdah. Z nežnimi rokami seje majhna zrna — a glej, povsod poženo iz tal kar celi šopi bogatih klasov in kmalu zlata pšenica pokriva celo njivo. Ko prideta do konca njive, se mlada žena ljubeznivo nasmehne in reče: »Še danes boš žell!« Spet vzame v naročje svoje Dete in gre naprej.

Mož ostane sam in ves začuden gleda zdaj na žitno polje, zdaj za odhajajočimi nenavadnimi tujci. »Ali so sanje ali je resnica?« Nankrat mu postane vse jasno, poln hvaležnosti pade na kolena in iz dna duše moli: »Zahvaljen, zahvaljen bodi Gospod Bog!« Vstane in pod njegovim srpom pada zlata pšenica.

Z velikim hrupom na upehutih konjih se pripode Herodovi vojaki. »Halo! Slišiš? Počakaj,

kmet! Ali so šli mimo mož in žena z detetom v naročju?«

»So šli.«

»Kdaj, kdaj pa?«

»Takrat, ko sem sejal pšenico.«

»Že takrat! Torej je bil brezuspešen ves naš trud. Dohiteti jih ne moremo več. Obrnejo konje in se vrnejo domov.«

Beri še do konca! Tvoja duša je žitno polje. Oče, mati, vzgojitelji sejejo; največ seješ sam. Še ti izroči sejalnico Devici, ki da posejanemu žitu tako rast. Ni ravno neobhodno potrebno. Tudi kmet bi bil najbrž prišel do kruha. Toda, kdaj? Pa vendar, le poprosi Devico. Pozdravi jo zjutraj, opoldne in zvečer. Videl boš: ko bodo drugi stali ob njivah, na katerih bo rastle plevel, boš ti imel že vso žitnico napolnjeno z rumeno pšenico. P.

Pozor, dokler je čas! Kdor hoče resnično napredovati in se ne čuti še dovolj močnega, ne sme skušati, da bi dvignil samo svoje notranje moči, zmanjševati in odstranjati mora tudi zunanji mik, ki nam ga nudijo zlasti predstave in čitanje. Ko bi le vedeli, kako odločilno vplivajo na naše delovanje in našo stanovitnost slike, s katerimi hranimo svojo domišljijo! Da je domišljija čista, je silno važno dušno zdravje, ker dobijo vsi čutni miki največjo moč na človeka šele s tem, da njihove slike njegovo dušo osvoje in prevzamejo. Zato ni tudi duša človekova nikaka obramba proti čutom, ampak prav velika nevarnost. Če ne varujejo, branijo in zaposlujejo duše višje slike in misli, je samo zato tukaj, da odmeva v nji tisočkrat vsaka nesreča, vsaka bolezen, vsaka žalitev in vsako poželenje, kakor odmeva tisočkrat grom po dolini sredi gora. Zlasti silen odmev vzbuja v domišljiji čutna potreba. Slike, ki so tukaj vstale, se ne dajo zbrisati — dobre in slabe; zato proč s strupom. dokler je čas! V notranjosti duše in zunaj sebe imej pripravljene vedno slike višje blaženosti, h katerim se lahko zatečeš, če pride skušnjava. Največje čudeže bo pa naredila močna in zbrana beseda volje: »Apaga Satanas!«

(Foster, Hochland 1909.)

Tolažba v nesreči. Umrl boš. To je človekova narava, ne kazen. Umrl boš. — Pod tem pogojem sem prišel na svet, da bom moral zopet oditi. Umrl boš. — Mednarodno pravo zahteva, da moramo vrniti, kar smo prejeli. Umrl boš. — Življenje je potovanje. Kdor je dovolj daleč prišel, mora iti zopet domov. Umrl boš. — Mislim sem, da boš povedal kaj novega. Saj sem zato prišel, to je moj opravek, tja me vodi vsak dan. Ta mejnik mi je postavila narava, ko sem se rodil. Imam li vzrok da bi bil zaradi tega nejevoljen? Na to sem prisegel. Umrl boš.

— Neumno je bati se, čemur ne moremo ubežati. Temu ne uidemo, četudi odlašamo. Umrl boš. — Saj nisem jaz prvi in zadnji ne; mnogo jih je šlo pred menoj, vsi pridejo za mano. Umrl boš. — To je zadnje delo, ki ga mora človek izvršiti. Kateri pameten človek se jezi zaradi tega, če ga odslove? Kamor morajo iti vsi, pojdem tudi jaz. Pod tem pogojem smo se vsi rodili. Kar ima začetek, ima tudi konec. Umrl boš. — Kar je samo enkrat, ni nič težkega. Svoj dolg poznam. Zadolžil sem se pri upniku, kateremu ne smem škoditi s tem, da priden na boben.

Umrl boš na tujem. Naj se zgodi, kar hoče; v kraljestvo mrtvih pelje samo ena pot. Umrl boš na tujem. — Pripravljen sem plačati, kar sem dolžan. Moj upnik naj gleda, kje me lahko prime. Umrl boš na tujem. — Kdor je mrtev, je povsod v svoji deželi. Umrl boš na tujem. — Zunaj se tako lahko spi kakor v hiši. Umrl boš na tujem. — Potem pridem domov brez potnih stroškov.

Mlad boš umrl. Najbolje je, da umremo, preden želimo. Mlad boš umrl. — To je edino, kar je tako primerno za mladeniča kot za starčka. Ne prihaja ukaz, da moramo iti, po imetju in ne vprašuje se po številu let. Odrasli ali otroci, vse je pokorno neubežnemu zakonu smrti. Najbolje je umreti, ko bi še radi živeli. Mlad boš umrl. — Kdor dospje do skrajnosti, ki mu jo je namenila usoda, umre kot starček; zakaj ne gre za to, kakšna je človekova starost, ampak kakšen je njegov namen. Mlad boš umrl. — Mogoče me obvaruje ta sreča kakega zla, če drugega ne, vsaj starosti. Mlad boš umrl. — Ni na tem, koliko let imam, ampak koliko sem jih prejel. Če ne morem več živeti, je to moja starost.

Bolan sem. Potem je prišel čas, da samega sebe spoznam. Ne samo na morju ali v vojski se pokaže junak, tudi na bolniški postelji se vidi, kdo je hraber. Bolan sem. — To ne more večno trajati. Ali zapustim jaz mrzlico ali ona mene. Vedno ne moreva biti skupaj. Z boleznijo imam opraviti; zmagana bo ali bo pa zmagala.

K mamici! Slika otroške ljubezni v treh dejanjih. Spisal Stanko Savinšek. Priloga »Orliča« 1922. Dobiva se pri upravništvu »Orliča«, Ljudski dom, in v Jugoslovanski knjigarni. Cena 2 Din, vsaj 10 izvodov skupaj po 1 Din. Glavna misel je izražena v naslovu. Sedemletni Marjanček in šestletna Milica, siroti, ki ju hudi stric grdo pretepa, silno hrepenita po

mamici, ki prebiva na zvezdici. Skleneta iti po noči na bližnjo goro in splezati na visoko smreko; od tam bosta mamico zbudila, da ju vzame k sebi. To slišijo dobre vile in palčki in jima hočejo pomagati, ali zlobne vile in škratje se zarote, da to preprečijo. Dobre vile zastražijo kočo, kjer spita siroti. (I. dej.) Drugo noč prideta siroti na jaso sredi gozda. Vsa utrujena od pota se usedeta in zaspita. Dobre vile in palčki obstopijo speča otroka, da ju stražijo in okrepcajo. Pridejo hudobne vile in škratje. Vname se boj za begunca, v katerem zmagajo dobre vile. Toda v tem pride stric, ki so ga privedli škratje, in odvede siroti domov. Kraljica dobrih vil napove sovražnikom maščevanje (II. dej.). Maščevanje je bilo strašno. Hudobne vile in škratje so dobili vsak svojo kazen. Stric, tepen s trnjem, je znorel. V koči spita Marjanček in Milica ter kličeta v sanjah mamico. Kraljica vil ju hoče na drug način pripeljati do mamice. Pokliče angela smrti in jima naroči: »Prav rahlo z usti dotaknita se lic nedolžnih, rožnih. Z ljubeznijo vzemita jih v naročje, da sladka bo njih smrt, iz spanja v življenje večno srečno se zbudita.« Pride stric, da bi se znosil nad sirotama, ali vila ga požene po svetu, delat pokoro. Medtem prideta angela iz koč in prineseta v naročju »speča« otroka. Od druge strani prideta angela večnega življenja in poljubita speči siroti, ki odpreta oči v večno gledanje. Hitita naproti mamici, ki prihaja v nebeški lepoti...

Igra je pisana zelo živahno, prav v slogu »Orličevem«. Lepa misel je prav genljivo predočena. Naši mali, pa tudi odrasli, jo bodo z zanimanjem poslušali — pa tudi utrnili kako solzo. Igro toplo priporočamo. Dr. J.

FRANCOSKI KOTIČEK. (Priobčuje P. V. B.)

Enigme.

- 1 2 3 4 5 6 est un fruit délicieux,
 1 2 un métal précieux,
 1 2 3 4 vile d'Algérie,
 1 2 3 5 6 un phénomène atmosphérique,
 1 2 5 6 espèce de blé,
 2 3 5 6 maladie virulente,
 3 4 5 6 habitant du ciel.

Solution de la devinette du numéro précédent: Glace, foin, farine, centaine, monnaie, bouquet, débris, cabane, cendres, champ.

»Mentor« redivivus.

Leta 1908. je škofijski zavod sv. Stanislava začel izdajati list »Mentor«. Pod spretnim urednikom prof. ur. A. Breznikom se je »Mentor« hitro priljubil ne samo srednješolskemu dijaštvu, ki mu je bil v prvi vrsti namenjen, ampak tudi starejši inteligenci. Prinašal je tako zanimivo in raznovrstno vsebino, da ga je rad bral dijak, uradnik, duhovnik. Priznani pisatelji in pesniki (Finžgar, Meško, Sardenko, Bevk, Perko i. dr.) so priobčevali v njem leposlovne spise; prof. Fr. Pengov je s svojimi krasnimi spisi iz naravoslovja nudil prijateljem narave marsikako prijetno urico; prof. Fr. Omerza in dr. I. Samsa pa sta »Mentorjeve« bralce seznanjala s staroklasično grško in latinsko literaturo in kulturo; posebno pozornost so vzbujali temeljiti literarni in estetski eseji dr. Pregelja; vsebinsko pestrost posameznih številčk so navadno zaključevale zgodovinske anekdote ali geografske zanimivosti iz bogate zakladnice prof. dr. Šarabona.

Tako je »Mentor« deset let — od leta 1908/09 do leta 1918/19 — zadelaval občutno vrzel na polju našega poljudnega znanstva in mladinskega leposlovja. In danes imamo celo vrsto »Mentorjevih« spisov v naših srednješolskih čitankah. Kruta vojna pa nam je tudi »Mentorja« zadušila.

Dve leti smo čakali, kdaj nam razmere omogočijo, da »Mentor« zopet izdamo. Naj li čakamo še naprej? Zdi se nam, da ne smemo. Ne samo pogostno povpraševanje srednješolcev po »Mentorju«, še bolj dejanske potrebe našega dijaštva nas silijo, da začnemo — vkljub ogromnim denarnim žrtvam — zopet z izdajanjem »Mentorja«. Naš dijak potrebuje zveze med šolo in življenjem, potrebuje poglobitve in razširitve šolskega študija, potrebuje jugoslovanske kulturne usmerjenosti, potrebuje trdne kulturne orientacije na podlagi večnih krščanskih načel. To bo naloga »Mentorja« in upamo, da jo bo srečno vršil; jamstvo za to nam dajejo odlični sodrudniki, stari, ki so nam ostali skoraj vsi zvesti, in novi. Kdor je z nami prepričanja, da je »Mentor« s temi cilji, ki smo jih tu označili, potreben, tega vabimo, da nas podpira, ali s prispevki iz katerekoli stroke, ali z naročbo.

Naša sedanost ni razveseljiva, mladina je naša prihodnost. Delo za mladino je naša tolažba, nam daje pogum in bo naša rešitev.

»Mentor« bo izhajal pričnši z januarjem 1922 — kot dvomesečnik.

**Uredništvo in upravnštvo „Mentorja“
Zavod sv. Stanislava v Št. Vidu nad
Ljubljano.**

I. Industrija usnja.

INDUS' d. d. preje C. POLLAK

lovarne usnja in usnjatih izdelkov
Kranj, Vrhnika, Ljubljana. Centralna pisarna:
Ljubljana, Sv. Petra cesta št. 68. Telefon 528.

II. Industrija usnjatih
izdelkov.

Vozne karte za vse vlake Južne
železnice kakor tudi za vse pro-
ge v Avstriji i. dr. **Vozne karte**
za spanje v vagonih. Cie. int.-le
des Wagons-lits et des grands
express Européens.

Prodaja nekaj dni vnaprej.
Predprodaja voznih kart Ljubljana, Dunajska c. 31.

Brzojavke: Wagonlits, Ljubljana. Telefon inter-
urban 106. Vsa pojasnila, ki se tičejo poto-
vanja in odhoda vlakov, brezplačno.

Papirna industrija in
knjigoveznica

A. Janežič

Ljubljana

Florijanska ulica 14

Izdelovanje šolskih zvezkov
in poslovnih knjig.

*Najcenejši in
najboljši kvas*

dobite pri

**Prvi jugoslovanski
tvornici drož**

Marija Volk-Košmerl
Ljubljana.

Manufakturna
Irgovina

El. Peterka
pri Ažmanu

Ljubljana

priporoča

svojo veliko zalogo razno-
vrstnega češkega blaga
za gospode in dame
po najnižjih cenah.

Emeran Stoklas

Sv. Andraž v Halozah pri Ptuj

priporoča svojo veliko zalogo

vsakovrstnih štajerskih vin, zlasti
pristna, garantirana mašna vina.

Postrežba poštena, točna.

Cene zmerne.

„STORA“

d. z o. z.

Št. Vid nad Ljubljano

Jugoslavija

Tvornica za vezene zastore, bonfams
in pregrinjala - od preproste do naj-
finejše vrste v vseh slogih. - Zaves
za kavarne, gledališke portijere,
zastori za hotele. - Poseben oddelek
za fine ročne čipke.

V novi tovarni je odprt
tudi oddelek za vezene
čipke za cerkve ročn. in strojn. dela.
stamine in tulje.

Knjigoveznica

Kat. tisk. društva
:: v Ljubljani ::

se priporoča v izvršitev vsakovrstnih
knjigoveških del.

Solidno delo. — Zmerne cene.
Knjižnicam znaten popust.

I. KETTE

LJUBLJANA

ALEKSANDROVA CESTA 3

Klobuki, perilo, kravate, palice, dež-
niki, galoše, toaletne potrebščine itd.

Vsi predmeti za turi-
stiko in drug šport.

Prodajalna

Katoliškega tiskovnega društva

[[H. Ničman v Ljubljani]
priporoča svojo bogato zalogo

šolskih in pisarniških potrebščin

in sicer raznovrsten papir, zvezke, noteze,
razne zapisnike, kopirne knjige, šolske in
pisarniške mape, radirke, pisalci, črnilo,
gumi, tintnike, ravnila, trikote, šestila,
barve, čopiče, raznovrstne razglednice in
devocionalije.

Fr. P. Zajec, izprašani optik Ljubljana, Stari trg 9

priporoča svoj dobro urejeni optični zavod
kakor tudi različne vrste naočnikov, ščipal-
cev, toplomerov, daljnogledov itd. Popravila
očal, ščipalcev itd. izvršuje dobro in cenol

JUGOSLOVANSKA KNJIGARNA v Ljubljani

priporoča sledeče knjige:

Dokler-Breznik-Jere, Grško-slovenski slovar, vez.	Din 80.—
Grafenauer, Kratka zgodovina slovenskega slovstva, 2. izd., vez. . .	» 50.—
Grafenauer: Zgodovina novejšega slovenskega slovstva. II. del: Doba narodnega prebujenja	» 30.—
Novak, Slovenska stenografija, I. del: Korespondenčno pismo	» 15.—
Novak, Slovenska stenografija, II. del: Debatno pismo	» 16.—
Robida, Slovenska stenografična čitanka s samoznaki	» 14.—
Robida, Samoznaki slovenske stenografije	» 4.—
Zemljevid kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev 1:250.000 z na- črtom Beograda (Politični pregled in železnice)	» 4.50
Zemljevid slovenskih dežel in Istre 1:75.000 z načrtom Ljubljane in okolice	» 4.50
Reisner, Osnovni nauki astronomije (Kozmografija)	» 12.—
Omerza, Homerjeva Iliada. I.—VI. spev	» 8.—
Omerza, Homerjeva Iliada. VII.—XII. spev	» 8.—
Levstik, Poezije. Trije zvezki broš. po Din 10.—, vez. po	» 14.—
Levstik, Poezije. I.—III. zvezek skupaj vezan	» 28.—
Gregorčič, Poezije, I. zvezek broš. Din 14.—, vezan	» 20.—
Pintar, Prešernove poezije, broš. Din 21.—, vezano	» 27.—
Erjavec, Izbrani spisi, I. zvezek, Povesti, vezano	» 20.—
Jurčič, Sosedov sin. Povest	» 8.—